

Teātra māksla 9. klasei

**Metodiskā atbalsta materiāls
pārejai uz mācībām valsts valodā**

Teātra māksla 9. klasei

Metodiskā atbalsta materiāls pārejai uz mācībām valsts valodā

Metodiskā atbalsta materiālu izstrādājis Valsts izglītības satura centrs, īstenojot Eiropas Savienības kohēzijas politikas programmas 2021.–2027. gadam 4.2.2. specifiskā atbalsta mērķa "Uzlabot izglītības un mācību sistēmu kvalitāti, iekļautību, efektivitāti un nozīmīgumu darba tirgū, tostarp ar neformālās un ikdienējās mācīšanās validēšanas palīdzību, lai atbalstītu pamatkompetenču, tostarp uzņēmējdarbības un digitālo prasmju apguvi, un sekmējot duālo mācību sistēmu un mācekļības ieviešanu" 4.2.2.3.pasākumu "Mācību procesa kvalitātes pilnveide, īstenojot pedagogu profesionālās darbības atbalsta sistēmas attīstību, izglītojamo izcilības aktivitāšu nodrošināšanu un metodiskā atbalsta materiālu izstrādi pedagogam".

Metodiskā atbalsta materiāla autori: **Aigars Ceplītis, Dainis Bērziņš**

Metodiskā atbalsta materiālu izvērtēja recenzenti: **Kristīne Veinšteina, Anna Viduleja**
ISBN: **978-9984-881-55-3**

Saturs

Ievads	5
Mērķis un uzdevumi	6
Valsts valodas lietojuma nozīme un pamatprincipi	7
Valodas un satura integrācijas principi	9
Darbs ar vārdu krājumu un tekstu	10
Kā strādāt ar tekstu	12
Norādījumu formulēšana un jautājumu veidi	12
Daudzveidīgo jautājumu sistēma skolēnu patstāvīgajam darbam	14
Diferenciācija, individualizācija un personalizācija mācību procesā	15
Mācību procesā izmantojamie rīcības vārdi un to skaidrojums	16
Vispārīgi mācību satura un pieejas akcenti mācību priekšmetā	18
Mācību programmas ietvars. Temats: "Procesā veidots iestudējums"	19
Metodiskie ieteikumi un atbalsta materiāli skolotājam	22
Metodiskais komentārs	38
Vērtēšana; Caurviju prasmes; Papildu iespējas	38

Pielikumi

1. pielikums. Aktuālo tēmu padziļināta izpēte un dramatizācija	3
2. pielikums. R. Blaumaņa "Pazudušais dēls" personāžu analīze	43
3. pielikums. Simetrijas shematiskie paraugi – "Ko nozīmē smieties?"	45
4. pielikums. Dramaturģisko tekstu analīze un piemērotība iestudēšanai	48
5. pielikums. Improvizācijas un citi teātra vingrinājumi	56
6. pielikums. Pienākumu sadalījumu matrica	59
7. pielikums. Lugas sākotnējais lasījums un sižeta apguve	62
8. pielikums. Tēlu attiecību tīkla vizualizācijas šablons	71
9. pielikums. Zemtekstu karte: R. Blaumaņa "Ugunī"	74
10. pielikums. Etižu kartītes	80
11. pielikums. Uzvedības slāņi	87
12. pielikums. Lugas kodols	97

Ievads

Mācību priekšmeta programmas struktūra

Mācību priekšmeta "Teātra māksla" programmas (turpmāk – programma) metodiskā atbalsta materiāli izstrādāti pedagogiem, kā arī skolēniem 9. klases mācību satura apgūvē mācību jomās kultūras izpratne un pašizpaušme mākslā lingvistiski neviendabīgā vidē, vienlaikus stiprinot skolēnu latviešu valodas un runas prasmju attīstību. Materiāli balstīti uz Ministru kabineta 2018. gada 27. novembra noteikumu Nr. 747 "Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu un pamatizglītības programmu paraugiem" prasībām. Metodiskie materiāli izstrādāti saskaņā ar programmas parauga saturu mācību priekšmetā, mācību stundu sadalījumu viena temata apguvei un iepriekš izstrādātajiem mācību līdzekļiem teātra mākslā projektā "Skola 2030", bet ar pastiprinātu ievirzi kompetenču un profesionālo iemaņu veidošanā skatuves mākslas inscēņumos. Ieteicams šo materiālu lietot kopā ar: Valsts izglītības satura centra un Skola2030 "Teātra māksla 1.–9. klasei" mācību priekšmeta programmas paraugu pamatizglītībā, "Mācību un metodisko līdzekli 1.–9.klasei", kā arī biežāk lietoto terminu izklāstu "Jēdzienu skaidrojumi skolēnam".

Programmā iekļauti:

- mācību priekšmeta mērķis un uzdevumi;
- mācību satura funkcija: valsts valodas lietojuma nozīme un pamatprincipi;
- mācību satura apguves norise: latviešu dramaturģiskā materiāla iestudējums;
- mācību sasniegumu vērtēšanas formas un metodiskie paņēmieni;
- ieteikumi mācību darba organizācijai;
- pielikumi ar uzdevumiem un vingrinājumiem.

Mācību saturs ir veidots atbilstoši standartā noteiktajiem mācību jomās kultūras izpratne un pašizpaušme mākslā plānotajiem skolēnam sasniedzamajiem rezultātiem, no tiem atvasinot mācību priekšmetā apgūstamos plānotos skolēnam sasniedzamos rezultātus 9. klasē. Ir arī piedāvāts satura apguvei ieteicamais laiks (25 mācību stundas), izmantojamās mācību metodes un nepieciešamie mācību līdzekļi. Šiem materiāliem sniegtot praktiskus risinājumus teātra mākslas apguvei lingvistiski neviendabīgā vidē, tie īpaši ir fokusēti uz klasisko teātra formu (drāma un traģēdija) izpratni, eksplikācijas jeb skaidrojumu veidošanu un iestudējuma radošo procesu, un vienlaikus uz skolēnu latviešu valodas prasmju stiprināšanu mākslinieciskās sadarbības un publiskās uzstāšanās apguves procesā.

Metodiskajos materiālos iekļauts:

- **snieguma līmeņu apraksts**, kurā ir izvērsti skolēnam plānoto tematā sasniedzamo rezultātu apraksts ar uzsvāru uz māksliniecisko sadarbību iestudējuma veidošanā, izmantojot klasiskās dramaturģijas tekstus;
- **skolēnu pašvērtējuma lapa** ar tematā apgūstamo zināšanu un prasmju aprakstu tabulu, kas ietver izpratni par klasiskajām teātra formām (drāma, traģēdija un komēdija), eksplikācijas veidošanas prasmes, skatuviskā tēla radīšanu un māksliniecisko sadarbību iestudējuma veidošanā, un tabulu skolēni aizpilda, uzsākot mācīties attiecīgo tematu un noslēdzot to;
- **uzdevumu un vingrinājumu paraugi**, kas vērsti uz teātra formu izpratnes attīstīšanu (kopīgais un atšķirīgais drāmā un traģēdijā), teksta analīzi un lugas tēlu analīzi, kā arī iestudējuma veidošanas procesu, izmantojot klasiskus dramaturģijas tekstus un kombinējot dažādu mākslas veidu elementus;
- **vizuālo terminu/jēdzienu vārdnīca**, kurā apkopoti temata būtiskākie termini (aizkulisēs, amfiteātris, katarse, komēdija, kulises, izrādes eksplikācija, parters, priekšgars, proscēnijs, rampa, režija, skatuve, traģēdija, žanrs u. c.), izmantojot fotoattēlus no teātra izrādēm, shematiskus skatuves uzbūves attēlus un vienkāršotus skaidrojumus latviešu valodā un norādot atbilstošu atsauci uz avotu;
- **atgādes skolēnu zināšanu nostiprināšanai** par klasisko teātra formu raksturīgākajām pazīmēm, eksplikācijas veidošanas posmu secību, iestudējuma radošā procesa norisi un māksliniecisko sadarbību grupas darbā;
- **uzdevuma paraugs medijpratības prasmes attīstībai**, kas ietver dažādu klasisko lugu iestudējumu salīdzināšanu un izvērtēšanu digitālajos medijos, kā arī kritisko domāšanu par klasiskās dramaturģijas tulkojumiem mūsdienu teātrī.

Teātra mākslas temata "Klasiskās teātra formas (drāma, komēdija un traģēdija)» 9. klasei pamatjautājums ir mākslinieciskās sadarbības piedzīvojums iestudējuma veidošanā, izmantojot klasiskus dramaturģijas tekstus un dažādus teātra mākslas izteiksmes līdzekļus. **Drāma** ir dramaturģijas darbs, kas attēlo ikdienas norises un konfliktus, pievēršoties detalizētam raksturu atveidojumam, kurā tēlots sarežģīts, nopietns konflikts un sāpīga cīņa, ir ievēroti lugas tradicionālie uzbūves nosacījumi ar sarežģījumu, kāpinājumu un kulmināciju. **Komēdija** ir luga, kurā attēloti konflikti un raksturi, kas izraisa smieklus, izsmietī sadzīves vai atsevišķu cilvēku trūkumi, atklāts smieklīgais cilvēku raksturo un darbībās, un tā beidzas ar pozitīvu risinājumu. Abās formās tēli pieredz konfliktus, un tās uzskatāmas par klasiskām teātra formām, kas turpina attīstīties dažādos laikmetos un kuru pazīmes atrodamas mūsdienu dramaturģijā un teātrī. **Traģēdija** ir dramaturģijas forma, kurā galvenais varonis saskaras ar nopietnu, bieži vien liktenīgu un neatvairāmu konfliktu, kas parasti izriet no viņa paša kļūdas, vājuma vai ārējiem apstākļiem un noved pie varoņa ciešanām vai pat nāves, veidojot skatītājā dziļu līdzpārdzīvojumu. Tas bieži vien veicina morālu izaugsmi un ierosmi pārdomām par cilvēka eksistences un morāles jautājumiem.

Mācību satura apguve organizēta trīs posmos, attiecīgi tiem sadalot ieteiktās kopējās 25 stundas: pirmais posms (6–8 stundas) veltīts izpratnes veidošanai par žanriem, izmantojot vizuālos līdzekļus un informācijas avotus par klasiskā teātra vēsturi un sadarbībā ar literatūras skolotāju analizējot drāmas, traģēdijas un komēdijas žanrus dažādos laikmetos. Otrais posms (12–15 stundas) ietver iestudējuma radīšanu – izrādes eksplikācijas veidošanu, lugas teksta analīzi, iestudējuma koncepcijas formulēšanu, personāžu motivācijas analīzi un lomas izstrādi no dramaturga, aktiera, režisora un scenogrāfa skatījuma. Trešais posms (5–7 stundas) veltīts iestudējuma īstenošanai, kas ietver mēģinājumu procesu, teksta apguvi, ainējuma saskaņošanu un iestudējuma demonstrāciju auditorijai ar sekojošu diskusiju.

Sasniedzamie rezultāti ietver drāmas, traģēdijas, un komēdijas kopīgo un atšķirīgo pazīmju novērtēšanu, literatūrā lasīto lugu analīzes izmantošanu eksplikācijas veidošanai, emocionālo pašpārvaldību grupas darbā un profesionāla un pašu radīta iestudējuma salīdzināšanu. Kompleksais sasniegtais rezultāts ir izrādes eksplikācijas veikšana, teātra mākslas prasmju koordinēta izmantošana un māksliniecisko uzdevumu veikšana komandā. Vērtēšana ietver gan procesu vērtēšanu – eksplikācijas un lugas tekstu analīzes prasmes, gan rezultātu vērtēšanu – grupas darba prezentāciju, individuālo uzdevumu dokumentēšanu un auditorijas atgriezenisko saiti. Tas prasa darbu stundās organizēt koncentrēti, izmantot dubultstundas un starpdisciplināru pieeju sadarbībā ar literatūras, vēstures, mūzikas un vizuālās mākslas skolotājiem, uzsvaru liekot uz gramatiski pareizas valsts valodas lietojumu.

Mērķis un uzdevumi

Teātra mākslas mācību priekšmets 9. klasē veido fundamentālu skolēna kultūras izpratnes un pašizpaušmes attīstības pamatu, kurā skolēns praktiski darbojas ar klasiskajām teātra formām – drāmu un komēdiju, attīstot radošos talantus, tehniskās prasmes un kultūras mantojuma izpratni. Šis process ietver aktiermeistarības elementu apguvi, dramaturģijas analīzi, eksplikācijas veidošanu un mākslinieciska kopdarba radīšanu, kas veido ciešu saikni ar literatūras, vēstures un citiem mācību priekšmetiem. Apgūstot klasiskās teātra formas, skolēns ne tikai praktizē fiziskos un intelektuālos vingrinājumus, bet arī attīsta empātiju, sadarbības prasmes un kritisko domāšanu, tādējādi iegūstot visaptverošu kultūras izglītības pieredzi, kas sagatavo viņu aktīvai līdzdalībai sabiedrības kultūras dzīvē. Visbeidzot, mācību process koncentrējas uz mākslinieciskās sadarbības attīstīšanu teātra izrāžu veidošanā, kur skolēns piedalās iestudējuma veidošanā dažādās lomās – kā aktieris, režisors, dramaturgs vai cits teātra speciālists. Šajā kontekstā kultūras mantojuma saglabāšana kalpo par tiltu starp vēsturisko kultūras mantojumu un mūsdienu kultūras izpratnēm, kur personisko kultūras vajadzību apzināšana notiek praktiskā darbībā ar klasiskajiem dramaturģijas tekstiem, sasaistot vēsturiskos kontekstus ar mūsdienu aktualitātēm. Šāda pieeja nodrošina, ka skolēns ne tikai apgūst zināšanas par kultūru, izmantojot valsts valodas prasmes saskarsmē un radošajā praksē, bet arī aktīvi piedalās latviešu kultūras attīstībā un pārmantošanā.

Mācību priekšmeta pamatuzdevumi tiek definēti kā ietvars, kurā skolēns:

- apkopo drāmas, traģēdijas, un komēdijas žanru pazīmes, izveidojot latviešu valodas terminu vārdnīcu ar paskaidrojumiem vienkāršā valodā un ar piemēriem no iepriekš lasītiem lugas fragmentiem;
- analizē lugas fragmentus, izceļ konflikta attīstību un raksturo to latviešu valodā, izmantojot terminus “ekspozīcija, sarežģījums, kāpinājums, kulminācija, atrisinājums”;
- izstrādā personāža biogrāfiju latviešu valodā, fokusējoties uz motivāciju, emocijām un attiecībām un vienlaikus nostiprinot atbilstošu vārdu krājumu īpašību un jūtu aprakstīšanai;
- plāno iestudējuma koncepciju (100–150 vārdi latviešu valodā), definējot lugas aktualitāti mūsdienu skatītājam un izvēloties piemērotu stilu—reālistisku drāmu vai komēdiju;
- veic scenogrāfijas skici un mutisku prezentāciju latviešu valodā, paskaidrojot, kā dekorācijas, gaismas un kostīmi atbalsta izvēlēto žanru un galveno ideju;
- organizē un dokumentē mēģinājumu procesu latviešu valodā, aizpildot mēģinājumu dienasgrāmatu ar norādēm par uzlabojumiem, panākumiem un valodas lietojuma grūtībām;
- prezentē izrādi klasei un vada pēdcizrādes diskusiju latviešu valodā, izmantojot iepriekš apgūtās diskusiju frāzes un reflektējot par valodas un mākslinieciskā procesa norisi.

Valsts valodas lietojuma nozīme un pamatprincipi

Valoda ir daudzveidīga sociālā un kultūras parādība, kurai ir vairākas būtiskas dimensijas. **Pirmkārt, valoda ir sociāla parādība** – tā funkcionē kā cilvēku savstarpējās mijiedarbības un komunikācijas pamats, kas ļauj veidot sociālās saites, apmainīties ar informāciju un kolektīvi risināt uzdevumus. Šajā kontekstā īpaša nozīme ir Romana Jakobsona (1992) formulētajai komunikatīvajai funkcijai, kas tiek uzskatīta par valodas pamatfunkciju sabiedrībā¹ un nodrošina sociālās attiecības starp komunikācijas dalībniekiem, veidojot sabiedriskās organizācijas pamatu. **Otrkārt, valoda ir intelektuāla parādība** – tā darbojas kā domāšanas, izpratnes un zināšanu uzkrāšanas instruments, strukturējot un skaidrojot realitāti. Šeit var identificēt valodas reprezentatīvo funkciju, kuras uzdevums ir veidot valodas materiālo formu, lai izzinātu objektīvu īstenību un patiesību, kur kognitīvā jeb domāšanas funkcija tiek īstenota ar valodas spēju materializēt domas, jo apzinīga, loģiska domāšana iespējama tikai ar valodas palīdzību². **Treškārt, valoda ir materiāla parādība** – tā izpaužas fiziskā veidā runā un rakstībā, kur akustiskās vibrācijas un grāfiskie simboli kalpo par valodas skaņu ekvivalentiem, jo sevišķi teātra mākslas kontekstā, kur tā kļūst par skatuves izteiksmes centrālo līdzekli, ar artikulāciju, intonāciju, ritmu tieši ietekmē skatītāja uztveri un emocionālo iesaisti. Šeit valodas materiālā forma rakstībā un runā veido “valodas zīmju sistēmu”, kurā katrai zīmei ir “materiālais apvalks (apzīmējošais) un nozīme jeb saturs (apzīmējamais)”³. Visbeidzot, valodai katra cilvēka un visas sabiedrības dzīvē ir arī dažādi uzdevumi, kas izpaužas tās funkcijās. Galvenās valodas funkcijas ir **saziņas (komunikatīvā)** un **izziņas (domāšanas)** funkcija. Ar šīm funkcijām ir cieši saistītas arī citas, piemēram, emociju izteikšanas (ekspresīvā) funkcija, kas ļauj izrādīt jūtas un attieksmes; ietekmējošā (voluntārā) funkcija, kas palīdz ietekmēt citu uzvedību un izvēles; kontaktu veidošanas un uzturēšanas funkcija, kas nodrošina starppersoniskās attiecības; estētiskā funkcija, kas izpaužas mākslinieciskajā valodas lietojumā; kultūras veidošanas un uzkrāšanas līdzekļa funkcija, kas ļauj nodot un saglabāt kultūras mantojumu; kā arī etniskās un sociālās kopības uzturēšanas funkcija, kas stiprina vienotību un identitāti.

Dažādās valodas funkcijas ciešā mijiedarbībā parāda valodas lietojuma daudzveidīgo dabu. Prasmīgs valodas lietojums ir viens no svarīgākajiem nosacījumiem mācību satura apguvē visos mācību priekšmetos, jāveicina ne tikai zināšanu, bet arī personisko un sociālo prasmju attīstību, kā arī kultūras vērtību izpratni un pārmantošanu. Tādējādi valodas lietojums kļūst par neaizstājamu instrumentu radošajā sadarbībā un ļauj skolēniem izpausties, analizēt un izprast gan klasiskos, gan mūsdienu dramaturģijas tekstus, kā arī veidot un prezentēt izrādes latviešu valodā.

¹ Hyperkulturell.de. (n.d.). Valoda kā atslēga uz pasauli. Iegūts 7. augustā, 2025, no <https://www.hyperkulturell.de/valoda-ka-atslega-uz-pasauli/>

² Latvijas Universitātes Matemātikas un informātikas institūts. (n.d.). Valoda kā domāšanas līdzeklis. Iegūts 7. augustā, 2025, no <http://valoda.aikab.lv/latval/vidusskolai/VALODA/v1domasana.htm>

³ Uzdevumi.lv. (n.d.). Latviešu valoda pēc Skola2030 paraugprogrammām: Valodas struktūra. Zīmju sistēmas. Iegūts 7. augustā, 2025, no <https://www.uzdevumi.lv/p/latviesu-valoda-pec-skola2030-paraugprogrammas/latviesu-valoda-i/valodas-struktura-85461/zimju-sistemas-98524/re-5dad16b7-083b-4d19-8189-813b0510550c>

Valodas pamatprasmes izpaužas runas darbībās, kuras aptver visas valodas funkcijas un nosaka mācību satura (zināšanu, prasmju, iemaņu) apguves kvalitāti visos mācību priekšmetos. Teātra mākslas kontekstā šīs prasmes iegūst īpašu nozīmi, jo tieši radošajā procesā, kad skolēni strādā ar latviešu dramaturģiskajiem materiāliem iestudējuma veidošanā, tiek attīstītas vairākas prasmes. Piemēram, **receptīvās prasmes** ir saistītas ar informācijas uztveri, un valodā uztvērējdarbība notiek vērošanas, klausīšanās un lasīšanas procesā, kas notiek dramaturģiskā materiāla iestudējumu laikā. **Klausīšanās prasmes** attīstību iestudējumu procesā veicina ieklausīšanās latviešu dramaturģijas tekstu izpildījumā, izmantojot dažādus paņēmienus: tabulu aizpildīšanu par tēlu raksturojumiem, dramaturģiskās uzbūves elementu fiksēšanu, zemteksta saturisko jēdzienu dekodēšanu. Tāpat svarīga ir partneru repliku uztvere un reaģēšana improvizācijās un mēģinājumos, režisora norādījumu un atgriezeniskās saites uztvere mēģinājumu procesā, kā arī auditorijas reakciju novērtēšana izrādes laikā. **Lasīšanas prasmes** saistībā ar latviešu dramaturģiskajiem materiāliem attīstās, strādājot ar specifisku teātra žanru (drāma, traģēdija, komēdija) tekstiem un izmantojot dažādus lasīšanas paņēmienus. Tas iekļauj lugas fragmentu analīzi un interpretāciju, dažādu uzdevumu veikšanu izlasītās informācijas uztveres pārbaudei – eksplikācijas rakstīšana, tēlu biogrāfiju veidošana, kā arī klasisko latviešu dramaturģijas darbu lasīšana un salīdzināšana ar mūsdienu interpretācijām.

Produktīvās prasmes ir saistītas ar informācijas/teksta radīšanu un tiek demonstrētas mutvārdu runas un rakstīšanas procesā vai arī iestudējumu veidošanas procesā, kur šīs prasmes izpaužas runāšanas un rakstīšanas prasmju attīstībā. **Runāšanas prasmes** attīstība latviešu dramaturģijas iestudējumos notiek aktīvā lugas tēmu un konfliktu apspriešanā, diskusiju organizēšanā par klasiskajiem teātra žanriem un to modernajām interpretācijām, dialogu veidošanā mēģinājumu procesā, izmantojot latviešu dramaturģiskos tekstus. Tāpat svarīga ir prezentāciju sniegšana par iestudējuma koncepciju un radošajiem risinājumiem, lomu spēles, izmantojot latviešu teātra klasikas personāžus, kā arī komentāru sniegšana par citu izpildījumu un jautājumu uzdošana pēdējās diskusijās. **Rakstīšanas prasmes attīstība** iestudējumu procesā notiek ar dažādu žanru tekstu rakstīšanu: dramaturģijas fragmentu apraksti, viedokļa raksti par klasiskajiem teātra darbiem, tēzu formulēšanu par lugas aktualitāti mūsdienu skatītājam, secinājumu rakstīšana, salīdzinot teātra žanrus (drāma, traģēdija, komēdija), kopsavilkumu veidošana par mēģinājumu procesu un radošajiem risinājumiem, paskaidrojumu rakstīšana par scenogrāfijas un kostīmu izvēli, kā arī pamatojumu sniegšana iestudējuma koncepcijas izvēlei un žanra interpretācijai.

Šo daudzpakāpju prasmju attīstīšana un nostiprināšana ar latviešu dramaturģisko materiālu izmantošanu iestudējumu veidošanā vienlaikus veicina valsts valodas prasmju attīstību ar vairākām pieejām. Pirmkārt, tā ir klasisko latviešu dramaturģiju, piemēram, Rūdolfa Blaumaņa un Annas Brigaderes, darbu izmantošana, kā arī vēlino klasiku un modernisma perioda autoru, piemēram, Mārtiņa Zīverta un Anšlava Eglīša, darbu iekļaušana mūsdienu iestudējumos. Otrkārt, tas ietver mūsdienu jeb laikmetīgās latviešu dramaturģijas materiālu integrēšanu tradicionālo un jaunu teātra formu apgūvē (piemēram, Lauris Gundars, Inga Ābele, Andris Saldavs, Andris Zeibots). Dažu autoru, piemēram, Māras Zālītes un Leldes Stumbres, daiļradei raksturīgas gan modernisma, gan postmodernisma iezīmes, tādēļ šos autorus iekļauj konkrētā dramaturģijas periodā atkarībā no izvēlēta literatūrzinātniskā skatījuma, saistot gan ar modernisma, gan ar mūsdienu dramaturģijas tendencēm. Treškārt, šāda pieeja veicina starppaaudžu dialogu starp klasisko, modernisma un mūsdienu dramaturģiju, mācību procesā ietverot eksplikāciju rakstīšanu par klasisko un laikmetīgo darbu aktualizāciju mūsdienu kontekstā, personāžu biogrāfiju veidošanu, scenogrāfijas skici izstrādi un prezentēšanu latviešu valodā, mēģinājumu dienasgrāmatu rakstīšanu ar refleksijām par valodas lietojumu, kā arī izrāžu prezentāciju un diskusiju organizēšanu par latviešu teātra tradīcijām un mantojuma problemātiku. Šāda integrēta pieeja nodrošina, ka skolēni ne tikai attīsta valodas prasmes, bet arī dziļāk iepazīst latviešu kultūras mantojumu, veidojot saikni starp vēsturisko, modernisma un laikmetīgo teātra mākslu.

Skolotājam klasē jāstrādā ar skolēniem, kam var būt atšķirīgas valodas prasmes. Valodas prasmju noteikšanai tiek izmantoti valodas prasmju līmeņu apraksti, kas balstīti uz Eiropas kopīgo pamatnostādņu valodu apguvei sistēmu. Latviešu valodas prasmju noteikšanai tiek izmantoti valodas prasmju līmeņu apraksti (sk. Šalme, A., Auziņa, I. *Latviešu valodas prasmes līmeņi: pamatlīmenis A1, A2, vidējais līmenis B1, B2.*, 2016. un Auziņa, I., Šalme A. *Latviešu valodas prasmes līmeņi: augstākais līmenis C1 un C2.*, 2016.). Lai bez sevišķām grūtībām varētu apgūt mācību saturu dažādos mācību priekšmetos, skolēna valodas prasmei jābūt B1–B2 līmenī. Individuāli skolēniem snieguma līmenis var atšķirties arī dažādos pamatprasmes komponentos – klausīšanās, runāšana, lasīšana un rakstīšana, piemēram, skolēna valodas prasmes var būt pietiekamas mutvārdu saziņai, bet nepietiekamas rakstveida informācijas sniegšanai. Teātra mākslas kontekstā tas nozīmē, ka skolēni var labi pārvaldīt teātra improvizācijas prasmes, bet saskarties ar grūtībām, rakstot lugas analīzi latviešu valodā. Tāpēc valodas pamatprasmes attīstības veicināšanā liela nozīme ir metodiski precīzi sagatavotam atbalsta materiālam ne tikai latviešu valodas stundās, bet arī visos pārējos mācību priekšmetos, tostarp teātra mākslā. Atgādņu un citu atbalsta materiālu izmantošanai mācību satura apgūvē ir jābūt jēgpilnai, skolēnam labi uztveramai un saprotamai, rēķinoties ar viņa valodas prasmes līmeni. Teātra mākslas stundās šis atbalsts iekļauj specializētu teātra terminu vārdnīcas veidošanu, vizuālos materiālus scenogrāfijas aprakstīšanai un strukturētus uzdevumus iestudējumu procesa dokumentēšanai, kur valodas un satura integrācija mācību procesā ietver plašu pedagoģisko un metodisko pasākumu kompleksu un ir vērsta uz mācību procesa veiksmīgu norisi lingvistiski neviendabīgā vidē.

Valodas un satura integrācijas principi

Veiksmīgu valodas un satura integrācijas stundu pamatā drāmas, komēdijas un traģēdijas iestudējuma veidošanas procesā ir konkrēti principi:

- mācību saturā un uzdevumos jāizmanto konkrēti teātra mākslas standartā ietvertie termini (drāma, traģēdija, komēdija, eksplikācija, personāžs, konflikts) un citas jomai raksturīgās valodas vienības;
- lai pilnveidotu valodas prasmi teātra mākslas iestudējumu veidošanā, skolēniem jāpiedāvā veidot biežāk lietoto teātra terminu un frāžu vārdnīcu (glosāriju) ar mērķi ne tikai apgūt vārdu nozīmes un pareizrakstību, bet arī paplašināt un bagātināt skolēnu valodu, nosakot sinonīmus un piemeklējot dažādus valodas līdzekļus domas precīzākai izteikšanai;
- jāveido saikne starp zināmo un nezināmo – katra temata apguve jābalsta uz jau esošajām zināšanām par literatūru un iepriekšējo teātra pieredzi. Piemēram, uzdodot jautājumus par skolēnu iepriekšējo pieredzi ar lugas lasīšanu, var organizēt domu apmaiņu par žanru pazīmēm, veidot domu kartes par personāžu motivāciju;
- jāpievērš uzmanība skolēnu domāšanas prasmju attīstīšanai (īpaši augstākajām domāšanas prasmēm: lugas analīze, personāžu sintēze, iestudējuma novērtēšana);
- informācija jāpasniedz dažādos veidos, izmantojot vizuālos līdzekļus (teātra izrāžu fotoattēli, video fragmenti, scenogrāfijas skices, grafiskie organizatori);
- lai skolēns labāk izprastu lugas saturu, jāpievērš uzmanība svarīgākajām teksta struktūras vienībām (personāžu raksturojumi, konflikta attīstība, kulminācija). Ja nepieciešams, lugas teksts jāvienkāršo, piedāvājot adaptētus fragmentus, tēzes un tādējādi atvieglojot svarīgākās informācijas uztveri;
- jāizmanto uz skolēnu sadarbību vērstas interaktīvas metodes iestudējuma veidošanā (lomu spēles, improvizācijas, grupas diskusijas);
- galvenā uzmanība jāvelta praktiskiem uzdevumiem – eksplikācijas rakstīšanai, personāžu biogrāfiju veidošanai, scenogrāfijas skicēšanai;
- jācenšas mācību saturu padarīt skolēnam personīgi nozīmīgu, saistot lugas tēmas ar viņa pieredzi un veicinot ieinteresētību teātra mākslā;
- jāveicina skolēnu pašnovērtēšanas prasmes iestudējuma veidošanas procesā;
- jānodrošina regulāra atgriezeniskā saite mēģinājumu procesā un pēc izrādes.

Darbs ar vārdu krājumu un tekstu

Kā skaidrot terminus/jēdzienus, parādības, konceptus

Darbs ar vārdu krājumu un tekstu latviešu dramaturģiskā materiāla izrāžu veidošanā ir tēmeļs uz specifisku teātra mākslas terminoloģiju un valodas lietojumu iestudējuma procesā. Vārdu krājumu var aplūkot vairākās grupās atbilstoši to funkcijām teātra mākslas kontekstā.

- **Ikdienas vārdu krājums (vispārlietojamā leksika)** teātra mākslas kontekstā ietver pamatjēdzienus, kas nepieciešami ikdienas saziņā iestudējuma procesā, piemēram: *spēlēt, mācīties, redzēt, klausīties, runāt, just, izjust, pārliecība, sadarbība, uzdevums, process, rezultāts*. Šie vārdi veido pamatu visai teātra mākslas darbībai un tiek aktīvi izmantoti instrukcijās, diskusijās un refleksijās iestudējuma veidošanas procesā.
- **Vārdi, kurus kā terminus izmanto vairākās jomās**, teātra mākslas kontekstā iegūst specifiskas nozīmes. Piemēram, vārds “tēls” literatūrā nozīmē personāžu, bet teātra mākslā tas attiecas uz aktiera radīto lomu skatuviskā tēlojumā. Vārds “aizkulises” arhitektūrā ir vienkārši telpa aiz sienas, bet teātrī tā ir īpaša darba zona aiz skatuves, kur notiek sagatavošanās izrādei. Vārds “konflikts” ikdienā nozīmē nesaskaņas, bet dramaturģijā tas ir lugas struktūras pamatā esošā dramatisko spriedzi veidojošā sadursme. Vārdu “kultūra” plašākā nozīmē saprot kā sabiedrības mantojumu, bet teātra mākslā tas attiecas uz specifiskām tradīcijām un vērtībām šajā jomā.

- **Vienā jomā sastopami vārdi (speciālie termini)** veido teātra mākslas terminoloģijas kodolu. Drāmas, traģēdijas un komēdijas iestudējuma kontekstā šie termini ietver: *dramaturģija, eksplikācija, mizanscēna, proscēnijs, kulises, rampa, režija, scenogrāfija, rekvizīts, kostīms, grims, loma, personāžs, dialogs, monologs, solilokvijs, replika, remarka, ekspozīcija, sarežģījums, kāpinājums, kulminācija, atrisinājums, katarse, žanrs, stils, kompozīcija, ritms, temps, pauze, intonācija, artikulācija, dikcija, plastika, kustība, žests, seja, skatiens, emocija, jūta, noskaņa, ansamblis, partnerība, improvizācija, etīde, mēģinājums, izrāde, pirmizrāde, repertuārs, sezona, kritika, recenzija, skatītājs, publika, ovācijas, aplausi.*

Uzskaitījuma otrās un trešās grupas vārdiem vēlams veidot personisko vārdnīcu (glosāriju), kurā norāda ne tikai konkrētā vārda nozīmi, bet arī vārda lietojuma kontekstu teātra mākslas iestudējuma veidošanā. Valodas apguves praksē teātra mākslas terminoloģiju ieteicams apgūt nevis izolēti, bet kontekstā saistītās frāzēs. Piemēram, “veidot eksplikāciju”, “analizēt personāžu”, “radīt mizanscēnu”, “formulēt iestudējuma koncepciju”, “atrast tēla motivāciju”, “veidot scenogrāfijas skici”, “interpretēt lugas tekstu”, “demonstrēt lomas”, “izvērtēt izrādes kvalitāti”. Jaunos vārdus vai frāzes vēlams tekstā izcelt, lai skolēni tos labāk atpazīst un iegaumē.

Trešās grupas vārdi visbiežāk ir saistīti ar kādu konkrētu nozares tēmu, tāpēc šeit varētu papildus izmantot arī vizualizāciju (grafiskie organizatori, tabulas, attēli) un šos vārdus grupēt pēc noteiktām pazīmēm, veidojot uzskatāmāku priekšstatu par to nozīmēm valodas lietojuma kontekstā. Skat. vietnes, kurās iespējams iegūt informāciju par dažādiem valodas apguvē izmantojamiem līdzekļiem:

- simboli, kas noderēs dažādos mācību priekšmetos: <https://coolsymbol.com/>;
- vārdu mākoņa ģeneratori: <https://www.wordclouds.com/> un <https://wordart.com/>;
- grafiskie organizatori: <https://www.canva.com/graphs/graphic-organizers/>.

Vārdnīcas veidošanas piemērs

Vārds	Vārda nozīme	Teikums	Jautājums	Citas vārda formas
Lugas kodols (precizāk <i>lugas mugurkauls</i>)⁴	1. atspoguļojums konceptā (piemēram, tēma); 2. atspoguļojums vēstījumā; 1. neskaidrs veidols.	Lugas kodols “Nāves ēnā” ir jautājums par egoisma apmēru eksistenciālisma krīzes situācijā.	Vai lugas kodols ir viegli uztverams vai slēpts?	būtība (lietv.) esence (lietv.) dzinējs (lietv.) vēstījums (lietv.)

Vārdu krājuma paplašināšanā svarīga ir ne tikai terminu zināšana, bet arī to praktiskā lietošana radošajā procesā, diskusijās par iestudējuma koncepciju, mēģinājumu protokolos, eksplikāciju rakstīšanā un pēcizrādes analizē. Latviešu dramaturģijas materiālu izmantošana iestudējumu veidošanā prasa pievērst īpašu uzmanību dažādu periodu autoriem, proti, klasiskai dramaturģijai (Rūdolfis Blaumanis, Aspazija, Rainis), modernisma dramaturģijai (Mārtiņš Zīverts, Anšlavs Eglītis), kā arī mūsdienu un laikmetīgajai dramaturģijai ar hibrīdformām un inovatīviem mākslinieciskās izteiksmes līdzekļiem (Māra Zālīte, Lauris Gundars, Inga Ābele, Lelde Stumbre). Šo autoru darbu iestudējumu procesā skolēni apgūst gan klasiskos teātra terminus, gan mūsdienu teātra valodu. Šāda integrēta pieeja nodrošina, ka skolēni ne tikai mācās teātra terminoloģiju, bet arī aktīvi to lieto latviešu dramaturģijas materiālu interpretācijā un iestudējuma veidošanā.

⁴ Lugas mugurkauls (no angļu val. “spine of the play”) ir teātra terminoloģijā lietots jēdziens, kas apzīmē lugas centrālo dzinējspēku, kurš strukturē visus sižeta pavērsienus un personāžu rīcību. Šo ASV teātra mākslā plaši lietoto konceptu attīstīja amerikāņu teātra režisors Harolds Klūrmans (Harold Clurman, 1901–1980), definējot to kā lugas fundamentālo pamatimpulsu, kas atklāj katru dramaturģisko elementu un sniedz vienojošu virzienu visai izrādei (Clurman, H. (1972). *On directing*. Macmillan). Būtībā šis termins darbojas kā centrālā tonkārtā, kas vibrē cauri visām ainām un personāžiem no lugas sākuma līdz beigām, komunicējot galveno vēstījumu, ko autors un režisors cenšas atstāt skatītājā, kā nemirstošu vērtību sistēmu.

Vārdu aizvietošana, teikuma pārfrāzēšana

Vārdu aizvietošana, teikuma pārfrāzēšana un darbs ar terminiem latviešu dramaturģiskā materiāla izrāžu veidošanā ietver specifiskas metodes, kas palīdz skolēniem apgūt un nostiprināt teātra mākslas valodu. Šīs metodes ir īpaši svarīgas, strādājot ar klasiskajiem latviešu dramaturģijas tekstiem – R. Blaumaņa, Aspazijas, M. Zīverta un mūsdienu dramaturģu darbiem. Vārdu aizvietošana un teikuma pārfrāzēšana teātra kontekstā ļauj skolēniem radīt jaunus teikumus ar jaunajiem teātra terminiem. Piemēram, sākotnējais teikums *Aktieris spēlē lomu traģēdijā* var tikt pārfrāzēts, lietojot izcelto vārdu citā formā un izveidojot jaunu teikumu: *Aktiera spēle traģēdijā saasina sižeta kulmināciju*. Līdzīgi, teikums *Režisors veido iestudējumu* var kļūt par *Režisora iestudējums precīzē lugas slēptās tēmas*. Dramaturģijas kontekstā var pārfrāzēt: *Lugas varonis piedzīvo konfliktus kā Varoņa konflikts atklāj viņa raksturu*. Šāda pieeja palīdz skolēniem ne tikai apgūt teātra terminoloģiju, bet arī to aktīvi izmantot dažādās gramatikas formās.

Darbs ar terminiem

Darbs ar terminiem latviešu dramaturģiskā materiāla izrāžu veidošanā ietver **specifisku terminu** izpratnes atvieglošanu un vārdu krājuma bagātināšanu. Skolēni var aizstāt terminus ar vispārlietojamu leksiku vai otrādi. Piemēram, dramaturģijas terminam “eksplikācija” var izmantot vienkāršāku aprakstu “lugas skaidrojums” vai “iestudējuma koncepcijas izklāsts”. Terminam “katarse” var lietot “dvēseles attīrīšana” vai “dziļa pārdzīvojuma brīdis”. Vārdu “protagonists” var aizstāt ar “galvenais varonis” vai “lugas centrālais tēls”. Tekstos un saziņā paralēli var lietot svešvārdu un latviskas cilmes vārdu kombinācijas: “eksplikācija – lugas skaidrojums”, “protagonists – galvenais varonis”, “katarse – dvēseles attīrīšana”, “konflikts – sadursme”.

Vārdu kartītes. Vārdu kartīšu metode teātra mākslas kontekstā ir īpaši efektīva. Uz mazām kartītēm vienā pusē uzraksta teātra terminu, bet otrā pusē – attiecīgo sinonīmu vai definīciju. Piemēram, kartītē var būt «drāma» vienā pusē, bet otrā pusē «nopietna luga par ikdienas cilvēku problēmām». Kartītē «traģēdija» pretī ir «luga par varoņa bojāeju konflikta rezultātā». Kartītē «komēdija» atbilstoši – «jautra luga, kas beidzas laimīgi». Latviešu dramaturģijas materiālu kontekstā var veidot kartītes ar konkrētiem piemēriem: “Blaumaņa “Indrāni” – “sadzīves drāma par zemnieku dzīvi”. “Aspazijas “Zaudētās tiesības” – “sociāla drāma par sieviešu tiesībām”. “Zīverta “Vara” – “vēsturiska traģēdija par varu un morāli”.

Vārdu siena. Šajā metodē klases telpā uz sienām izvieto latviešu dramaturģijas un teātra terminoloģiju, vārdus dažādi grupējot. Var izveidot grupas pēc žanriem: “Drāma,” “Traģēdija,” “Komēdija,” pēc teātra elementiem: “Skatuves tehniskā terminoloģija”, “Aktiermeistarība”, “Režija”, vai pēc laikmetiem: “Klasiskā dramaturģija”, “Mūsdienu teātris”. Skolēni var pievienot savus izvēlētos latviešu dramaturģijas terminus, un skolotājs var piedāvāt dažādus uzdevumus: terminus skaidrot saistībā ar konkrētām latviešu lugām, attēlot ar zīmējumiem to nozīmes, uzdot jautājumus par nozīmēm konkrētu iestudējumu kontekstā.

Krustvārdu mīklas teātra mākslā ļauj skolēniem pāros strādāt ar latviešu dramaturģijas terminiem. Abi skolēni saņem krustvārdu mīklu: vienam termini ir rakstīti vertikāli, bet otram – horizontāli. Mīklā var iekļaut terminus kā “drāma”, “traģēdija”, “eksplikācija”, “protagonists”, “katarse”, “mizanscēna”. Skolēniem jācenšas savstarpēji šos vārdus paskaidrot saistībā ar konkrētiem latviešu dramaturģijas piemēriem, nelietojot to pašu vārdu.

Vārdu minēšanas metode ļauj skolēniem sagrupēt dotos latviešu dramaturģijas terminus vai frāzes trīs grupās: zināma nozīme, uzminama nozīme un nezināma nozīme. Piemēram, “Blaumanis” varētu būt zināms, “naturālisms” – uzminams, bet “katarse” – nezināms. Skolotājs var tālāk sadalīt skolēnus grupās, kurās viņi rāda savu veikumu latviešu dramaturģijas kontekstā, palīdz skaidrot terminu nozīmi, un noslēgumā strādā ar nepazīstamajiem terminiem.

Vārdu spēles. Iespējams izmantot dažādus digitālos rīkus, lai skolēni interaktīvā veidā varētu apgūt vārdus, terminus vai frāzes.

Rīcības vārdi latviešu dramaturģijas kontekstā norāda uz konkrētām darbībām iestudējuma procesā: «analizēt», «interpretēt», «veidot», «radīt», «iestudēt», «demonstrēt», «izvērtēt», «salīdzināt», «skaidrot», «pārfrāzēt». Šie vārdi skolēniem norāda, kādas darbības veicamas, strādājot ar latviešu dramaturģijas tekstiem. Atslēgvārdi latviešu dramaturģijas materiālu apguvē ir: «konflikts», «raksturi», «dialogs», «monologs», «žanrs», «kompozīcija», «tēma», «ideja», «stils», «valoda», «simboli», «metaforas», «laikmets», «sabiedrība», «morāle», «vērtības», «tradīcijas», «inovācijas». Šie **atslēgvārdi** pakāpeniski veido skolēna aktīvo vārdu krājumu teātra mākslas jomā un palīdz noteikt teksta galveno domu vai pamatsaturu latviešu dramaturģijas kontekstā. Svarīgi, lai skolēni jaunapgūto terminoloģiju turpmāk lieto gan mutvārdos – eksplikāciju prezentācijās, diskusijās par iestudējumiem, mēģinājumu procesā, gan rakstu darbos – personāžu biogrāfijās, lugas analizēs, iestudējuma koncepcijās, mēģinājumu dienasgrāmatās un pēcizrādes refleksijās par latviešu dramaturģijas mantojuma saglabāšanu un interpretāciju.

Kā strādāt ar tekstu

Labāku izpratni par latviešu dramaturģiskajiem materiāliem iestudējumu veidošanā veicina teksti, kuriem pievienotas dažādas ilustrācijas un citi grafiskie elementi. Strādājot ar latviešu dramaturģiju, skolēniem jāpievērš uzmanība strukturāliem marķieriem, kas palīdzētu orientēties lugas saturā, – cēlieņi, ainas, tēlu dialogi, remarkas, izcēlumi, pasvītrojumi, kā arī specifiskā dramaturģiskā terminoloģija. Šie vizuālie elementi palīdz izprast klasisko latviešu dramaturģiju, piemēram, R. Blaumaņa, Aspazijas, Raiņa, kā arī mūsdienu latviešu dramaturgu lugas iestudējumu kontekstā.

Skolotājs var palīdzēt skolēniem identificēt noderīgus dramaturģiskos terminus vai frāzes, ko vēlāk iespējams izmantot, lasot vai klausoties līdzīgus latviešu lugu tekstus vai runājot un rakstot par iestudējumu koncepciju. Skolotājs var arī izvēlēties saīsināt garu un sarežģītu klasisko latviešu dramaturģijas tekstu, atstājot tikai pašu būtiskāko informāciju personāžu konfliktos un dramaturģiskās struktūras elementos, vai šo tekstu sadalīt mazākās daļās un strādāt ar katru ainu atsevišķi, izmantojot dramaturģijas lasīšanas stratēģijas. Spēcīgākie skolēni šo darbu ar latviešu dramaturģiju var veikt patstāvīgi, analizējot lugas kompozīciju un tēlu sistēmu. Īpaši nozīmīgs latviešu dramaturģiskā materiāla apguvē ir darbs ar tekstu un tā satura izpratne iestudējuma veidošanas kontekstā. Atkarībā no lasīšanas nolūka iestudējuma procesā var izmantot dažādus lasīšanas paņēmienus.

Receptīvā lasīšana ļauj skolēniem saprast lugas tekstā lietotos dramatiskos argumentus, uztvert svarīgu informāciju par klasisko un mūsdienu latviešu dramaturģiju.

Refleksīvā lasīšana paredz lugas lasīšanu ar apstāšanos un pauzēm, lai reflektētu par izlasīto, pārdomātu personāžu motivāciju un attīstītu izpratni par latviešu dramaturģijas mantojumu.

Teksta pārlūkošana ir lasīšanas paņēmiens, kas nepieciešams, lai iegūtu vispārīgu priekšstatu par lugas saturu.

Teksta caurlūkošana paredz ātru informācijas meklēšanu, lai atrastu konkrētus dramaturģiskos faktus, notikumus, tēmu vai valodas specifiku.

Intensīvā, detalizētā lasīšana paredz iedziļināšanos latviešu dramaturģijas tekstā ar konkrētu iestudējuma radīšanas mērķi un motivāciju.

Norādījumu formulēšanas un jautājumu uzdošanas prasme mācību satura izpratnes veicināšanai

Vienkāršākā mācīšanās pakāpe ir **reproduktīvā mācīšanās**. Tā nodrošina zināšanu uzkrāšanu salīdzināšanai, vispārināšanai, analīzei un citām domāšanas operācijām. Reproduktīvās mācīšanās pakāpei raksturīgas tādas mācīšanās metodes kā vērošana un atdarināšana, lasīšana vai klausīšanās, atstāstīšana tuvu tekstam.

Mērķtiecīgas skolēna izziņas darbības vadībai nepieciešams aktualizēt gan norādījumu formulējumus (iekļaujot tajos atslēgvārdus), gan jautājumu veidus, kā arī ievērot virzību no vienkāršākā uz sarežģītāko.

1. tabula. Daudzveidīgo jautājumu un norādījumu formulējumu veidi

Jautājuma/ norādījuma veids	Raksturojums	Atslēgvārdi/ rīcības vārdi
Burtiskā līmeņa norādījumi un jautājumi	Vērsti uz atmiņu par latviešu dramaturģijas faktiem. Tiek noskaidrota informācija par klasiskajiem autoriem (Blaumanis, Aspazija, u. c.), teātra terminiem, žanru pazīmēm. Atbildei nepieciešams reproducēt zināšanas par dramaturģijas vēsturi un terminoloģiju.	<i>Nosauc latviešu dramaturgu! Definē žanru! Atpazīsti teātra terminus! Kas ir drāma? Kurā laika posmā dzīvoja Blaumanis? Kādas ir komēdijas pazīmes?</i>
Uz izpratni vērsti norādījumi un jautājumi	Augstāka līmeņa domāšanas norādījumi par latviešu dramaturģiju, kas prasa atklāt saikni starp dažādiem autoriem, lugām, žanriem. Salīdzināt drāmas, traģēdijas un komēdijas pazīmes latviešu teātra kontekstā.	<i>Paskaidro saviem vārdiem Blaumaņa stilu! Izskaidro žanru atšķirības! Salīdzini Aspazijas un Zīverta lugas! Illustrē personāža raksturu!</i>
Lietojuma, asociāciju veidošanas jautājumi	Latviešu dramaturģijas informācijas pārveidošana saviem vārdiem iestudējuma kontekstā. Skolēni iztēlojas personāžus, mizanscēnas un saista klasiskās lugas ar mūsdienu problēmām un personisko pieredzi.	<i>Kādas asociācijas rada šis personāžs? Kur mūsdienās izmanto šo konfliktu? Kur nācies saskarties ar līdzīgu problēmu? Kā šī luga saistās ar tavu dzīvi?</i>
Analīzes (pamatojuma) veidošanas norādījumi un jautājumi	Motivē pētīt cēloņus latviešu dramaturģijas attīstībā, atrast personāžu konfliktu rašanās nosacījumus, meklēt argumentus lugas tekstā. Analizēt, kāpēc konkrēts autors izvēlējās noteiktu žanru vai problēmu.	<i>Sameklē personāža motivāciju! Secini konflikta cēloņus! Kāpēc autors izvēlējās šo žanru? Kāpēc personāžs rīkojas tā? Kādi ir lugas tapšanas apstākļi?</i>
Sintēzes veidošanas norādījumi un jautājumi	Rosina atrast iestudējuma radošos risinājumus, apkopojot latviešu dramaturģijas mantojumu un mūsdienu pieredzi, radīt jaunus interpretācijas veidus klasiskajām lugām, plānot iestudējuma koncepciju.	<i>Ko piedāvāju darīt iestudējumā? Kā to var pielietot mūsdienu kontekstā? Izveido pats eksplikāciju! Plāno iestudējuma koncepciju! Radi jaunu interpretāciju!</i>
Novērtējuma veidošanas norādījumi un jautājumi	Nepieciešams novērtēt iestudējuma kvalitāti, latviešu dramaturģijas interpretācijas atbilstību oriģinālam, pieņemt lēmumu par izvēlēto režijas risinājumu. Salīdzināt dažādus iestudējumus.	<i>Novērtē iestudējuma kvalitāti! Pamato režijas izvēli! Izvērtē, cik noderīgs ir šis risinājums! Kura interpretācija ir labāka? Kāpēc šis variants ir veiksmīgāks?</i>

Kad studējošais ir apguvis pamatprasmes, pēc līdzīga plāna viņš var organizēt savu individuālo mācīšanās procesu.

2. tabula. Daudzveidīgo jautājumu sistēma skolēnu patstāvīgā darba organizēšanai

Nr. p. k.	Jautājums	Piemēri interpretācijai
1.	Zināšanas (Kas tas ir?)	Demonstrē drāmas, komēdijas, tragēdijas definīciju apkopojumu.
2.	Izpratne (Kā es to raksturotu?)	Raksturo žanrus, salīdzina sižetu, konfliktu, varoņu iezīmes un noskaņu.
3.	Izpratne, pieredze (Kur izmanto?)	Novērtē skatuves pieredzi, skatītāja emocionālo iespaidu, intelektuālo gandarījumu.
4.	Analīze (Kādas likumsakarības var novērot?)	Izpēta ekspozīciju, kulmināciju, konfliktu dinamiku, žanru likumsakarības, tēmu mijiedarbību, dinamiku, un simbolus.
5.	Sintēze (Kā var izmantot tālākā darbībā?)	Veido lugas kodola konceptu karti, apvienojot sižeta struktūru, režijas idejas un personāžu attīstības atziņas jauniem risinājumiem turpmākai inscenēšanai.
6.	Izvērtēšana (Kas izdevās? Kas vēl jāapgūst?)	Reflektē par iestudējumu, izvērtējot vizuālo risinājumu, skatītāja emocionālo un intelektuālo gandarījumu, psiholoģiskā afekta un sociālās nozīmes vērtības.

(Pēc: Jonāne, L. *Daudzveidīgo jautājumu – atbilžu metode*. Rīga: LU, 2011. Latvijas Universitātes īstenotā projektā “Profesionālajā izglītībā iesaistīto vispārizglītojošo mācību priekšmetu pedagogu kompetences paaugstināšana”.)

Diferenciācija, individualizācija un personalizācija mācību procesā

Inscinējot drāmas, komēdijas vai traģēdijas lugas, ir nepieciešams diagnosticēt, kāda ir skolēnu valodas pieredze un iepriekšējās zināšanas teātra mākslā. Latviešu valodas prasme ir būtisks kritērijs, izstrādājot diagnosticējošās vērtēšanas saturu iestudējuma procesam, formu, uzdevumu veidus un kritērijus. Analizējot diagnosticējošā vērtēšanā iegūtos datus par skolēnu teātra un valodas prasmēm, ir svarīgi izlemēt, uz kura skolēna valodas prasmi un zināšanu apjomu skolotājam jāorientējas iestudējuma veidošanā. Primāri jāizvēlas orientācija uz skolēnu vairākuma līmeni, jo tādējādi ir lielāka varbūtība, ka sasniegtais rezultāts iestudējuma procesā pie esošajiem nosacījumiem būs optimāls. Jācenšas mācību procesā īstenot **diferencētu pieeju**, piedāvājot dažādus uzdevumus un veidus, kā mācīties dramaturģiju, lai maksimāli attīstītu katra skolēna kompetences teātra mākslā. Tāpat jāpanāk, lai skolēns būtu ieinteresēts darboties un veikt uzdevumus, kas piemēroti viņa valodas prasmes līmenim iestudējuma procesā, kā arī uzdevuma formulējumam precīzi jānorāda, kādas darbības jāveic skolēnam – eksplikācijas rakstīšana, personāžu analīze vai mizanscēnas veidošana. Tālāk diferencētās pieejas piemēri, strādājot pie dramaturģijas pēc valodas prasmes līmeņiem.

A līmenis (sākuma)

- Personāžu analīze. Aizpilda vienkāršu tabulu ar personāža ārējo raksturojumu (vecums, izskats, nodarbošanās).
- Konflikta izpratne. Atpazīst un nosauc galveno konfliktu lugā, izmantojot dotās atbildes variantus.
- Eksplikācijas elements. Uzraksta īsu (3–5 teikumi) lugas aprakstu.

B līmenis (vidējais)

- Personāžu analīze. Raksturo personāža motivāciju un attiecības ar citiem tēliem, izmantojot konkrētus piemērus no teksta.
- Konflikta izpratne. Analizē konflikta attīstību lugā, norādot cēloņus un sekas.
- Eksplikācijas elements. Veido strukturētu (ievads – iztirzājums – secinājumi) iestudējuma koncepcijas aprakstu.

C līmenis (augstākais)

- Personāžu analīze. Izveido padziļinātu personāža psiholoģisko portretu, salīdzinot ar citiem dramaturģijas tēliem.
- Konflikta izpratne. Vērtē konflikta aktualitāti mūsdienās, piedāvā alternatīvus risinājumus.
- Eksplikācijas elements. Formulē oriģinālu interpretāciju, pamatojot mākslinieciskās izvēles ar kultūrvēsturiskajām atsaucēm.

Mācību procesā var rasties nepieciešamība pēc **individualizācijas**, kas nozīmē izvēlēties iestudējuma uzdevumus atbilstoši skolēna individuālajām vajadzībām teātra mākslā. Te tiek ievērotas atsevišķa skolēna spējas un motivācija radošajā procesā, mācīšanās un darba temps, kas ir īpaši nozīmīgi, kad latviešu valodas apguves līmenis klasē ir ļoti atšķirīgs. Pedagoģs pārrauga skolēna mācīšanos atbilstoši klasei un stundu sistēmai, kura paredzēta noteiktu teātra tematu apguvei.

Personalizācija jeb atbildība par mācīšanos ir iespējama situācijā, kad skolēnam piemīt augstas pašvadītās mācīšanās prasmes teātra mākslā. Izmantojot pedagoģu atbalstu un ņemot vērā savas intereses, talantus, nākotnes ieceres, skolēns nosaka mācību mērķus un kritērijus to novērtēšanai iestudējuma procesā, kur skolēns sadarbojas ar pedagoģiem un ekspertiem, kas atbalsta viņa mācīšanos latviešu dramaturģijā un teātra mākslā.

Mācību procesā izmantojamie rīcības vārdi un to skaidrojums

Trešajā tabulā dotie rīcības vārdi ir pielāgoti darbam ar dažādu periodu latviešu dramaturģiju iestudējuma veidošanas procesā: klasiskā dramaturģija (R. Blaumanis, Aspazija, Rainis), modernisma dramaturģija (M. Žiļverts), mūsdienu dramaturģija (L. Gundars, M. Zālīte, I. Ābele, A. Saldavs, A. Zeibots, L. Stumbre). Tabula nodrošina precīzus norādījumus skolotājiem un skolēniem, lai strukturētu mācību procesu drāmas, komēdijas un traģēdijas iestudējuma veidošanā. Katrs rīcības vārds ietver konkrētus uzdevumus, kas saistīti ar iestudējuma radošo procesu: eksplikācijas veidošanu, personāžu analīzi, scenogrāfisko, skaņas un gaismas dizains risinājumu izstrādi, mēģinājumu plānošanu un izrādes demonstrēšanu, vienlaikus attīstot gan teātra mākslas kompetences, gan latviešu valodas prasmes kultūras mantojuma kontekstā.

3. tabula. Izmantojamie rīcības vārdi un to skaidrojums

Rīcības vārds	Rīcības vārda nozīmes skaidrojums
Analizēt	Detalizēti apskatīt latviešu dramaturģiskos tekstus un iestudējuma veidošanas procesu, raksturot lugas veselumu un tā daļas pēc noteiktiem kritērijiem (personāži, konflikti, žanra pazīmes), lai noskaidrotu to būtiskās īpatnības (varoņu motivācija, to psiholoģiskais un emocionālais kartējums, lugas dramaturģiskā struktūra, teksta un vizuālās valodas izteiksmes parametri, utt.).
Aprakstīt	Sistēmiski, noteiktā un loģiskā secībā izklāstīt, uzrakstīt latviešu dramaturģijas darbu elementus atbilstoši noteiktiem kritērijiem, iekļaujot pamatojumu – kur un kad notiek darbība, kā attīstās konflikts, kā mainās personāžu emocijas un uzvedība lugas gaitā.
Atrast	Atklāt, konstatēt, identificēt, izvēlēties latviešu dramaturģiskā materiāla iestudējumā piemērotākos elementus – tēlu motivāciju, žanra pazīmes, dramaturģiskās struktūras komponentus un estētisko simboliku.
Formulēt	Izteikt, apkopot domu, ideju par iestudējuma koncepciju, personāžu interpretāciju vai iestudējuma vēstījumu latviešu dramaturģisko materiālu veidošanā.
Grupēt	Veidot (apvienot vai sadalīt) kategorijas latviešu dramaturģiskajos materiālos pēc noteiktas pazīmes – žanri (drāma, komēdija, traģēdija), personāžu tipi, laikmeti, autori u. tml.
Iekļaut	Iesaistīt, padarīt par sastāvdaļu latviešu dramaturģiskā materiāla iestudējuma koncepcijā – scenogrāfiskos elementus, mūzikas pavadījuma partitūru, kostīmu risinājumus.
Iesaistīt (tekstā)	Iekļaut, padarīt par sastāvdaļu iestudējuma procesā – aktierus, režijas elementus, tehniskos risinājumus latviešu dramaturģiskā materiāla interpretācijā.
Izmantot	Mērķtiecīgi iesaistīt, piemērot, lietot latviešu dramaturģiskos tekstus, teātra mākslas izteiksmes līdzekļus un tehniskos risinājumus iestudējuma veidošanā.
Izrakstīt	Izvēlēties, pierakstīt, pārrakstīt svarīgākos fragmentus no latviešu dramaturģiskajiem tekstiem eksplikācijas veidošanai, personāžu analīzei vai iestudējuma koncepcijas formulēšanai.
Izskaidrot	Skaidrojot padarīt saprotamu latviešu dramaturģiskā materiāla saturu, personāžu motivāciju, žanru pazīmes un atklāt konkrētās lugas kodola nozīmi, būtību.
Izvēlēties (no teksta)	Izraudzīties no latviešu dramaturģijas materiālu klāsta piemērotākos fragmentus, personāžus, režijas risinājumus iestudējuma veidošanai.
Klasificēt	Veidot latviešu dramaturģijas materiālu hierarhisku struktūru pēc noteiktiem kritērijiem – žanri, laikmeti, autori, tēmatiskās grupas.

Rīcības vārds	Rīcības vārda nozīmes skaidrojums
Nosaukt	Noteikt, atpazīt, identificēt, noskaidrot, konstatēt latviešu dramaturģiskā materiāla atšķirīgās pazīmes – autorus, žanrus, personāžus, konfliktus, izteiksmes valodas līdzekļus, to īpatnības, faktus, viedokļus, problēmas, argumentus u. tml.
Nošķirt	Nodalīt, norobežot, diferencēt.
Noteikt	Nosaukt, pazīt, identificēt, noskaidrot, konstatēt latviešu dramaturģiskā materiāla atšķirīgās pazīmes – autora stilu, žanra īpatnības, laikmeta konteksta, tematikas nozīmi, lugas personāžu raksturojumu.
Novērtēt	Vērtējot, izspriežot noteikt, izsecināt latviešu dramaturģiskā materiāla kvalitāti, iestudējuma risinājumu atbilstību noteiktām prasībām un mākslinieciskajiem kritērijiem.
Papildināt	Padarīt iestudējuma koncepciju ar informāciju un faktiem bagātāku, pievienojot oriģinālus vizuāliem risinājumiem piesātinātus elementus latviešu dramaturģiskā materiāla interpretācijā.
Pārveidot	Izveidot atšķirīgu iestudējuma risinājumu no esošā atbilstoši noteiktām prasībām, adaptējot latviešu dramaturģiskos tekstus mūsdienu skatītāju vajadzībām.
Raksturot	Noteikt, aprakstīt, vērtēt būtiskās raksturīgās īpašības, pazīmes latviešu dramaturģiskā materiāla personāžiem, konfliktiem, valodas līdzekļiem iestudējumā.
Sagatavot	Rakstot, sacerot eksplikāciju, personāžu biogrāfijas, mēģinājumu plānus, izveidot/radīt iestudējuma, gaismas dizaina, audio partitūras koncepciju latviešu dramaturģiskā materiāla iestudēšanai.
Pamatot	Izveidot skaidrojumu iestudējuma risinājumiem, izmantojot atsauci uz konkrētu informāciju par latviešu dramaturģiju, kultūrvēsturiskajiem faktiem, mākslinieciskajiem risinājumiem, un lugas tematiskās nozīmes atbilstību.
Piedāvāt	Izmantojot noteiktās iespējas, kā arī atlasot un izmantojot informāciju par latviešu dramaturģiju, veidot dotajai situācijai vēlamu un efektīgu iestudējuma risinājumu.
Salīdzināt	Noteikt kopīgās un/vai atšķirīgās īpašības latviešu dramaturģiskajos darbos, salīdzinot žanrus, autorus, laikmetus, personāžus, tematikas, atsaucoties uz visiem dramatiskā inscenējuma salīdzināmajiem elementiem.
Secināt	Veidot atzinumu, spriedumu par latviešu dramaturģiskā materiāla iestudējuma kvalitāti, pamatojoties uz iegūtajiem faktiem, iepriekš veiktu analīzi, un radošā procesa detalizētu novērtējumu.

Vispārīgi mācību satura un pieejas akcenti mācību priekšmetā

Kultūras izpratnes un mākslinieciskās kompetences attīstība

Kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā mācību jomas fundamentālais mērķis ir veidot skolēnu holistisko kultūras prātību, kurā skolēns praktiski darbojas ar latviešu dramaturģiskajiem materiāliem iestudējuma veidošanas procesā. Integrējot dažādu mākslas veidu izteiksmes līdzekļus, skolēns vērtē un interpretē daudzveidīgus radošās izpaušmes veidus, vienlaikus mācoties izprast kultūras atšķirības un konsekventi veidojot savu kultūras identitāti, kur skolēns ne tikai iztēlojas un gūst estētisko prieku jaunrades procesā, bet arī sistemātiski attīsta savus radošos talantus, tehniskās prasmes un kultūras mantojuma izpratni. **Kultūras mantojuma saglabāšana un transformācija** īstenojas ar klātienē kultūras notikumu piedzīvošanu, kur skolēns iegūst emocionālo un estētisko pieredzi, attīstot personiskās kultūras vajadzības. Šajā procesā skolēns aktīvi līdzdarbojas latviešu kultūras mantojuma saglabāšanā un tradīciju pārmantošanā, īpaši ar klasiskās un laikmetīgās dramaturģijas iestudējumiem.

Starpdisciplināra integrācija un mākslinieciskā prakse

Teātra mākslas mācību priekšmets līdztekus literatūras, mūzikas un vizuālās mākslas mācību priekšmetiem veido skolēna kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā komplekso prātību. Šī integrācija iegūst īpašu dimensiju, strādājot ar latviešu dramaturģiskajiem materiāliem, kur nepieciešama ne tikai teātra mākslas tehniskā kompetence, bet arī dziļa kultūrvēsturiskā izpratne. Piemēram, Raiņa simbolisko drāmu ("Uguns un nakts", "Pūt, vējiņi!") interpretācija prasa integrētu pieeju, kas apvieno literatūras analīzi, vēsturisko kontekstu un laikmetīgus mākslinieciskos risinājumus. Šeit prasmes ietver arī ķermeņa plastikas un mutvārdu runas tehniku apguvi, orientēšanos fiziskajā un skaniskajā telpā, sadarbību ar auditoriju un partnerību komunikācijā. Šo prasmju attīstība iegūst īpašu nozīmi, strādājot ar latviešu dramaturģiskajiem tekstiem, jo tās veicina ne tikai māksliniecisku izpratni, bet arī latviešu valodas un kultūras mantojuma sistemātisku apguvi.

Iestudējuma veidošanas procesa zinātniski metodiskā struktūra

Mākslinieciskā jaundarba radīšanas process veido mācību procesa kulmināciju, kurā skolēni piedzīvo latviešu dramaturģijas iestudējuma veidošanas pilno ciklu – no eksplikācijas konceptualizēšanas līdz izrādes publikajai demonstrēšanai. Šis process strukturēti ietver gan **dramaturģiskā materiāla analīzes posmu** – klasisko autoru (Blaumanis, Rainis, Aspazija) un mūsdienu dramaturgu (Gundars, Zālīte, Ābele) tekstu interpretatīvo izpēti; **konceptuālo risinājumu izstrādes posmu** – eksplikācijas formulēšanu, scenogrāfisko risinājumu plānošanu un personāžu sistēmas analīzi; **etižu un improvizācijas posmu**, kas ļauj skolēniem atbrīvoties, lietot valsts valodu un veidot savstarpējo saskarsmi; **praktisko mēģinājumu posmu** – koordinētu dažādu teātra mākslas izteiksmes līdzekļu izmantošanu; **publiskās prezentācijas posmu** – izrādes demonstrēšanu un kritiskās refleksijas procesu. Mākslinieciskā sadarbība īstenojas skolēnu darbībā dažādās teātra lomās – aktieris, režisors, dramaturgs, scenogrāfs, veidojot izpratni par teātri kā sadarbībā un līdzdalībā balstītu mākslas praksi. Šī pieeja ne tikai attīsta individuālo radošumu, bet arī veicina **sociālo kompetenci** un **kritisko domāšanu** latviešu kultūras kontekstā.

Latviešu dramaturģijas dažādības spektrs

Iestudējumu veidošanā izmantojot vairāku paaudžu latviešu dramaturgu darbus, tiek aptverts latviešu dramaturģijas kompleksais klāsts: **klasiskā dramaturģija** – Rūdolfs Blaumanis ("Indrāni", "Skroderdienas Silmačos"), Aspazija ("Atriebēja", "Ragana"), Rainis ("Uguns un nakts", "Spēlēju, dancoju"); **mūsdienu dramaturģija** – Lauris Gundars ("Vāgners neatgriezies", "Karaliste"), Māra Zālīte ("Tiesa", "Tobāgo!", "Zemes nodoklis"), Inga Ābele ("Tumšie brieži", "Sala", "Jasmīns. Pārdaugava"), Andrejs Saldavs ("Vai jūs vēlaties parunāt par Kristu?", "3 eiro cigaretēm"), Andris Zeibots ("Dižais gars", "Anima vai Tukšums debesīs"). Šādā integrētā un progresīvā pieejā teātra mākslas mācību priekšmets ir nozīmīgs instruments latviešu kultūras identitātes veidošanā. Skolēni ne tikai apgūst teātra mākslas tehniskās prasmes, bet darbā ar latviešu dramaturģiskajiem materiāliem arī attīsta saikni ar nacionālo kultūras mantojumu. Šajā procesā tiek īstenots kultūras kontinuitātes princips, kur vēsturiskais mantojums organiski integrējas laikmetīgajos mākslinieciskajos meklējumos.

Mācību programmas ietvars

Temats. Procesā veidots iestudējums

Kā, sadarbojoties grupā un izmantojot dažādus teātra mākslas izteiksmes līdzekļus, veiksmīgi iestudēt latviešu dramaturģijas (drāmas, komēdijas vai traģēdijas) materiālu, vienlaikus stiprinot valsts valodas prasmes?

Ieteicamais laiks temata apguvei: 25 mācību stundas.

Temata apguves mērķis: veidot izpratni par latviešu dramaturģijas iestudējuma tapšanas procesu, sistemātiski apvienojot iepriekš apgūtās teātra mākslas tehniskās kompetences (ķermeņa plastika, runa, orientēšanās fiziskajā un skaniskajā telpā, sadarbība ar partneri un auditoriju, jaunrade un pašvadīta mācīšanās) ar latviešu valodas prasmju apguvi un nostiprināšanu. Mācību process nodrošina integrētu pieeju, kurā latviešu dramaturģiskā materiāla inscenējuma radīšana kļūst par valodas apguves katalizatoru, veicinot gan kultūras mantojuma izpratni, gan praktiskās valodas kompetences. Metodisko materiālu kompleksā struktūrā ir jāuzskata par vadlīniju, bet ne protokola, kopumu. Skolotājs var pats izvēlēties, kuru daļu no piedāvātā metodiskā materiāla un kādā apjomā izmantot, ievērojot konkrētās skolēnu grupas sagatavotības līmeni un vajadzības. Metodoloģija un vingrinājumi veidoti tā, ka, pat izmantojot atsevišķas metodoloģiskās norādes, struktūras, uzdevumu, un loģiskās secības kārtība un kvalitāte nemainās.

Pedagoģiskā pieeja balstās sociokultūrālās valodas apguves teorijā, kas nosaka, ka valsts valodu visefektīvāk var apgūt autentiskos kultūras kontekstos un ikdienas praksē, ciešā sadarbība un cilvēciskā kontaktā citam ar citu. To nodrošina latviešu dramaturģiskā materiāla iestudējuma process – dabisko valodas lietojuma vidi, kurā skolēni ne tikai uzlabo savas latviešu valodas prasmes, sintaksi un gramatiku, bet arī radoši transformē un interpretē latviešu kultūras mantojumu. Šajā procesā tiek aktivizētas visas valodas pamatprasme – klausīšanās (partneru repliku uztvere, režisora norādījumi), runāšana (dialogi, improvizācijas, diskusijas), lasīšana (lugas tekstu analīze, eksplikāciju veidošana) un rakstīšana (personāžu biogrāfijas, iestudējuma koncepcijas, mēģinājumu dienasgrāmatas, u. tml.).

Mācību procesa zinātniski metodiskais pamatojums, iestudējot latviešu lugas, ir palīdzē skolēnam ātrāk apgūt latviešu valodu praksē, bet kultūras mantojuma kā valodas apguves resursa teorētiskā dimensija ir nodrošināt latviešu lingvistiskās bagātības ilgtspēju, kas ietver gan vēsturisko valodas slāņu spektru (klasiskā dramaturģija), gan mūsdienu valodas dinamiku (laikmetīgā dramaturģija). Šī divējādā perspektīva ļauj skolēniem kontrastīvi analizēt valodas attīstību un apgūt dažādus stilistiskos elementus, kur iestudējuma veidošanas procesā skolēni **praktizē valodas variācijas** atkarībā no personāžu sociālā statusa, laikmeta un žanra prasībām, tādējādi **organiski attīstot valsts valodas lietojuma kompetences**.

Praktiskā lietojuma metodiskā plūsma

1. **Dramaturģiskā materiāla zinātniski pamatota selekcija** – klasisko un mūsdienu latviešu dramaturģijas darbu izvēle atbilstoši skolēnu valodas kompetences līmenim un kultūras izpratnes vajadzībām. Dramaturģiskā materiāla izpēte un fragmentu atlase.
2. **Progresīva valodas sarežģītības gradācija** – sākot ar vienkāršākiem tekstiem (piemēram, R. Blaumaņa darbi) un progresējot uz sarežģītākiem (Rainis, M. Zīverts, mūsdienu autori): galveno lugas iestudējuma konceptu formulēšana (eksplikācija), žanra izvēles pamatojums, scenogrāfijas, skaņas un gaismas dizaina, kostīmu un skatuviskās vides ideju izstrāde.
3. **Integrēta prasmju attīstība** – vienlaikus ar teātra mākslas tehniku apguvi notiek **sistemātiska valodas prasmju pilnveidošana**, kad katrs inscenējuma elements (eksplikācija, personāžu analīze, mizanscēnu veidošana) kļūst par valodas lietojuma praktizēšanas iespēju: mēģinājumu cikls ar pastiprinātu koncentrāciju uz partnerības, telpiskās orientācijas un valsts valodas prasmju skaidrības pilnveidi.
4. **Reflektīvais valodas apguves komponents** – regulāra inscenējuma procesa dokumentēšana un analīze latviešu valodā, veicinot **metakognitīvo valodas apguves izpratni**: izrādes publiska demonstrācija un reflektīva diskusija par mākslinieciskā risinājuma efektivitāti.

Kompleksais sasniedzamais rezultāts

Temata noslēgumā skolēni demonstrē koordinētu latviešu dramaturģijas iestudējuma kompetenci, kas integrē teātra mākslas tehniskās prasmes ar padziļinātu latviešu valodas lietojuma prasmēm. Šī kompetence izpaužas spējā radīt, interpretēt un publiski prezentēt latviešu kultūras mantojuma interpretācijas, izmantojot mākslinieciski un lingvistiski pamatotus risinājumus. Mācību procesa empīriskā validācija: balstās kultūras un valodas integrētās mācīšanās pedagogiskajos principos, kas zinātniski pierādījuši efektivitāti mācību satura un valodas apguvē vienlaikus, mācību materiāla kontekstā, lai latviešu dramaturģiskā materiāla iestudējumu veidošana kļūst par daudzpusīgu izglītības pieredzi, kurā valodas apguve nav pašmērķis, bet gan instruments kultūras mantojuma dziļākai izpratnei un radošai transformācijai.

Sasniedzamie rezultāti

Ziņas	Prasmes
- Procesā veidotu iestudējumu rada tā dalībnieki, pētot kādu konkrētu tēmu un to atklājot ar dažādiem teātra mākslas izteiksmes līdzekļiem (ķermeņa plastika, runa, darbība). (K.Li.1.) - Procesā radušās idejas par izvēlēto tēmu dalībnieki var īstenot, sakārtojot tās pēctecīgā sižetā un precizējot dramaturģiskā attīstībā. (K.Li.1.) - Lai iestudētu dramatisku darbu, jāveido izrādes eksplikācija – teksta un lugas tēlu analīze, jau uzvesto izrāžu risinājumu izvērtējums, iestudējuma plāns un vēstījuma ieceres pamatojums. (K.Li.1.) - Izrādes veidošanā iespējama dažādu mākslu sintēze, kura atklājas muzikālajā noformējumā, scenogrāfijā, kustībās, dejā, gaismās, kostīmos u. c. Savienojot dažādu mākslu izteiksmes līdzekļus, iespējams radīt unikālu starpžanru izrādi (dejas vai kustību izrāde, koncertuzvedums, performance, mūzikls u. c.). (K.Li.3.) - Procesā veidotā iestudējumā iespējams pētīt dažādas problēmas un rosināt skatītājus diskusijai par sabiedrībā aktuāliem jautājumiem. (K.Li.4)	- Balstoties kopīgā pētniecības procesā gūtajās atziņās, veido etīdes, un izstrādā izvēlēto latviešu dramaturģiskā materiāla mizanscēnas kuras atklāj konkrēto tēmu, tajās apvienojot iepriekš apgūtās teātra mākslas prasmes (ķermeņa plastika, runa, orientēšanās fiziskajā un skaniskajā telpā, sadarbība ar partneri un auditoriju, jaunrade un pašvadīta mācīšanās, u. tml.). (K.9.1.7.) - Izvērtē, vai un kuri citu mākslu izteiksmes līdzekļi ir nepieciešami konkrētai procesā veidotai izrādei. (K.9.2.1.; 9.3.3.) - Pēta iestudējumam izvēlēto tēmu vai problēmu, izmantojot dažādus pieejamos avotus – medijus, personīgo pieredzi un intervijas, novērojumus, pētījumu apkopojumus, statistikas datus u. c. (K.9.2.1.) - Izmantojot literatūrā apgūtos stāsta kompozīcijas principus (ekspozīcija, sarežģītums, darbības attīstība, kulminācija un atrisinājums), lieto tos savu ideju sakārtošanai dramaturģiskā attīstībā (sižetā). (K.9.3.2.) - Izmanto literatūrā lasītās lugas analīzi, lai veidotu izrādes eksplikāciju (teksta analīze, papildināta ar padziļinātu tēlu analīzi, lugas iepriekšējo iestudējumu izvērtējums un sava iestudējuma plāns, vēstījuma iecere) (K.9.4.2.; K.9.4.3.) - Drosmīgi pauž savu viedokli, ievērojot toleranci un iecietību pret dažādo, tiecas pēc rezultāta, kas apmierina visus. (K.9.3.2.) - Mērķtiecīgi izmanto savas domāšanas un uzvedības stiprās puses, lai vadītu emocijas, sadarbotos grupā un sekotu savai izaugsmei (K.9.3.1.) - Reflektē par savām izjūtām, savu un citu sniegumu. (K.9.3.4.) - Salīdzina profesionāla teātra veidotu iestudējumu ar pašu veidotu iestudējumu, nosakot katra elementa (aktieru darbs, režija, scenogrāfija, muzikālais noformējums, gaisma, reklāma) nozīmi izrādes vēstījuma nodošanai auditorijai. (K.9.2.2.) - Vērtē sava veikuma atbilstību mērķim, tēmai un kopīgajai mākslinieciskajai idejai. (K.9.3.2.)

Kompleksais sasniedzamais rezultāts	Ieradumi
- Pēta aktuālu tēmu, pētījuma atziņas izmanto kopīgi radīta oriģināla iestudējuma veidošanā, kurā sintezēti arī vairāku citu mākslas veidu izteiksmes līdzekļi (piemēram, fiziskās vides organizācija, muzikālais noformējums, gaismu partitūra, kustību zīmējums). (K.9.1.7.; K.9.3.3.; K.9.3.9.) - Veic izrādes eksplikāciju – analizē tekstu, lugas tēlus un veido plānu klasiska dramaturģiska darba iestudējumam vai iestudējumam, izmantojot dramaturģiska darba tekstu savas ieceres īstenošanai; to īsteno, patstāvīgi izmantojot un kombinējot apgūtās teātra mākslas prasmes (vingrinājumi, runa, telpas pārvaldīšana, sadarbība ar partneri un auditoriju, jaunrade un pašvadīta mācīšanās) ar režiju, kā arī iekļaujot citu mākslas veidu elementus atbilstoši iestudējuma vēstījumam un mākslinieciskajai estētikai. (K.9.3.1., K.9.3.2., K.9.3.9.) - Sadarbojas māksliniecisku uzdevumu veikšanai, komandā sagatavojot un publiski demonstrējot savu iestudējumu, izmantojot prasmes, talantus un intereses un veicot pienākumus, kas atbilst kādai no teātra mākslā iesaistītajām profesijām. (K.9.3.1., K.9.2.1., K.9.1.7.) - Piedalās iestudējuma skatītāju diskusijā par aktuālo tēmu, pamatojot savu viedokli. (K.9.3.4.; K.9.4.3.)	- Attīsta ieradumu apzināties savas emocijas, intereses, dotības un pilnveidot tās, atbildīgi darbojoties pašizpaušmes uzdevumos, attīstot spontanitāti un empātiju, pilnveidojot savas mākslinieciskās izpaušmes. (Vērtība – darba tikums; tikumi – gudrība, atbildība, drosme.) - Veido un attīsta ieradumu izmēģināt dažādas pieejas un nebaidīties kļūdīties, vērtēt rezultātu no pozitīvā skatpunkta. (Vērtība – brīvība; tikumi – atbildība, centība.) - Veido un attīstīta ieradumu būt atbildīgam par kopīgu darbu, komandas veikumu, ar cieņu izturēties pret skolotāja un klasesbiedru radošo veikumu un viedokļiem. (Vērtība – cilvēka cieņa; tikumi – sadarbība, solidaritāte.)

Termini/jēdzieni: dejas/kustību teātris, ēnu teātris, postdramatiskais teātris, pantomīma, izrādes vēstījums, drāma, komēdija, traģēdija, latviešu dramaturģija, dramaturģiskā struktūra, žanru pazīmes, sižets, eksplikācija, personāžu analīze, konflikts, katarse, iestudējuma veidošana, režija, aktiermeistarība, mēģinājumu process, mākslinieciskā sadarbība, scenogrāfija, mākslinieciskais noformējums.

Metodiskie ieteikumi un atbalsta materiāli skolotājam

Temata apguves norise un tai atbilstīgie atbalsta materiāli (Tabulā minētās lugas ir dotas kā vadlīniju piemēri, lugas izvēlei ir jābūt brīvai un saistītai ar radošās darba grupas izvēlēto tēmu, mērķauditoriju, un galvenajiem uzdevumiem.)

1. Žanru izpēte un darbu iepazīšana

Apakštemati	Apguves norise	Atbalsta materiāls
Pēta un izvēlas tēmu iestudējuma veidošanai	1. Apspriež žanra izcelsmi, dramaturģiskā materiāla grieķu saknes. 2. Pārrunā situācijas dzīvē, kad risinājums kādam izaicinājumam radies procesā, tas ir, spontāni eksperimentējot, nevis iepriekš visu rūpīgi, līdz sīkākajai detaļai izplānojot. Izsaka savas domas par ieguvumiem un riskiem procesā radītiem eksperimentāliem risinājumiem un salīdzina ar iespējamiem riskiem rūpīgi plānotam, precīzi un secīgi īstenotam risinājumam. Spriež, kurās situācijās labāk noder viens un kurās – otrs risinājums. 3. Pārrunā aktuālus notikumus skolā, klasē, vietējā kopienā, valstī un pasaulē, izvēloties, kuru no aktualitātēs minētajām tēmām būtu lietderīgi visiem kopā iepazīt dziļāk. Vienojas par tēmu. 4. Izvēlēto tēmu individuāli un grupā pēta dažādos avotos – medijos (intervijas, publikācijas, televīzijas sižeti, radoraidījumi, podkāsti u. c.), savā pieredzē un novērojumos, aptaujājot cilvēkus, analizējot literārus un audiovizuālus darbus (filmas, videospēles) par līdzīgu tēmu, lasa pētījumu apkopojumus, pēta statistiku un/vai citus avotus. Pēc iepazīšanās ar informāciju formulē būtiskās atziņas, problēmas, situācijas, neskaidrības. 5. Vienojas par žanru, kas vislabāk atbilstu izvēlētajām tēmām.	• Interaktīvs digitālais resurss “Žanru izpētes ceļvedis” – tiešsaistes platforma ar traģēdijas, drāmas un komēdijas vēsturisko raksturojumu; ietver sengrieķu saknes, galvenās žanru pazīmes, video fragmentus, shēmas un pašpārbaudes testus; paredzēts ievadnodarbībām par žanru izcelsmi. • “Teātra māksla 7–9. klasei. Kompetenču pieeja”: iekļauj gadījumu analīzes, risku/ieguvumu tabulas un refleksijas jautājumus, lai rosinātu diskusiju par spontanitātes un plānošanas balansu. • Bezmaksas digitālie kultūras resursi: digitāla resursu, norāžu un instrukciju kopa mediju analīzei; piedāvā avotu ticamības kritērijus, interviju veidlapas un statistikas analīzes piemērus tēmu izpētei dažādos avotos. • Video bibliotēka: “Latviešu dramaturģija” un “Kultūras ministrijas digitālie resursi” – tiešsaistes kolekcija ar Raiņa, Blaumaņa un Aspazijas iestudējumu fragmentiem, kino inscenējumiem un režisoru komentāriem; noder interpretāciju salīdzināšanai un izvērtēšanai. • Radošais ceļvedis: piedāvā soli-pa-solim instrukcijas un māksliniecisko lēmumu piemērus un metodiskos norādījumus, lai skolēni praktiski veidotu oriģinālu iestudējumu. • 1. pielikums. <i>Aktuālo tēmu padziļināta izpēte un dramatisācija.</i>

Apakštemati	Apguves norise	Atbalsta materiāls
Tragēdijas žanrs. Luga "Pūt, vējiņi!"	1. Skolēni analizē lugas konfliktu: galvenais varonis cīnās ar sabiedrības normām, beidzot ar nāvi. 2. Skolēni lasa fragmentus, sadaloties lomās, katrs pauž savas lomas novērtējumu un emocionālos pārdzīvojumus. 3. Konflikta kartēšana – skolēni, lasot II cēliena ainu, sistemātiski fiksē Ulda ↔ sabiedr. pretrunas (vērtības, pienākumi, spēks / spēka trūkums), izveido trīs sleju tabulu "Konflikta cēlonis / darbības brīdis / sekas". 4. Grupās veido tragēdijas kulminācijas shēmu, apraksta savu varoņu un konkrēti lugas galvenās varones Baibas izvēles motivāciju un psiholoģisko stāvokli. 5. Analizē tautasdziesmu funkciju dialogos, salīdzinot aizspriedumus, nenovīdību, labā un ļaunā cīņu lugā. Skolēni atrod trīs lugā citētas tautasdziesmas, Dainu skapī (garamantas.lv) atrod tām paralēlus variantus, pievieno divu kolonnu salīdzinājumu "motīvs lugā / motīvs folkloras oriģinālā" un diskutē par aizspriedumiem, nenovīdību un labā – ļaunā līdzsvaru. 6. Diskutē un salīdzina senā laikmeta un sabiedrības attieksmi un izvēles sekas darbos.	• Luga "Pūt, vējiņi!": pilns Raiņa lugas teksts • Skatuves iestudējumu video (LNT 2022) • Tautasdziesmu krājumi un folkloras piemēri: Dainu skapis dainuskapis.lv portāls • Akadēmiskais izdevums "Latviešu tautasdziesmas" (1.–11. sēj.) garamantas.lv

Apakštemati	Apguves norise	Atbalsta materiāls
Drāmas žanrs. Luga "Pazudušais dēls"	1. Ievads un diskusija par atbildību. Nodarbība sākas ar teorētisku ievadu drāmas žanrā, apskatot tā pamatprincipus – darbību, konfliktu un iekšējo spriedzi. Pēc tam skolēni klausās lugas audiofragmentu un iesaistās diskusijā, analizējot galvenā varoņa atbildību un atbildot uz jautājumu: "Vai Krustiņš ir upuris vai pats vainīgs?" 2. Sižeta un problēmu analīze. Skolēni analizē lugas sižetu, veidojot notikumu laika līniju, lai izprastu cēloņsakarības. Paralēli tiek identificētas un apskatītas galvenās problēmas: ģimenes vērtību krīze, nepiepildītas cerības, kā arī azartspēļu un alkohola atkarības postošā ietekme uz indivīdu un tuviniekiem. 3. Tēlu raksturojums. Darbojoties grupās, skolēni veido galveno tēlu (Krustiņš, Mikus, Matilde, Ilze, Roplainis) raksturojumus, izmantojot analītiskas tabulas. Tajās tiek fiksēta katra varoņa motivācija, rīcība, mērķi un attiecības ar citiem, tādējādi atklājot viņu lomu kopējā drāmas ainā. 4. Dialogu analīze un salīdzinājums. Tiek padziļināti analizēti lugas centrālais dialogs starp Krustiņu un māti, kas noslēdzas ar lāstu, pievēršot uzmanību tādām tēmām kā vara, bezspēcība un ģimenes saišu pārraušana. Lai paplašinātu kontekstu, Blaumaņa versija tiek salīdzināta ar Bībelē lietotu līdzību par pazudušo dēlu, izceļot atšķirības morālē un vēstījumā. 5. Radošā sintēze. Apguves noslēgumā skolēni grupās veido radošu darbu – vizuālu kolāžu vai prezentāciju ar nosaukumu "Dēls – protests vai bezspēks?". Šajā uzdevumā tiek apkopotas un sintezētas visas analīzes gaitā gūtās atziņas, piedāvājot argumentētu un vizuāli pamatotu savu interpretāciju par Krustiņa tēlu.	• Blaumaņa luga pilnā apjomā • Rūdolfa Blaumaņa lugas "Pazudušais dēls" radioiestudējums trīs daļās. Režisore Māra Ķimele. • Videosīžets "Pazudušais dēls. Valmieras Drāmas teātra izrāde (Valmieras teātris 2002) • Fragmenti no Lūkas evaņģēlija • Skolēnu veidotas raksturu kolāžas • Mācību uzdevumi, izmantojot veidni no <i>Skola2030 (A)</i> un metodiskajiem materiāliem (B). • 2. pielikums. <i>Detalizētas personāžu analīzes tabulas piemērs</i>

Apakštemati	Apguves norise	Atbalsta materiāls
Komēdijas žanrs. Luga "Skroderdienas Silmačos"	1. Komēdijas jēdziena skaidrojums (atšķirība no traģēdijas/drāmas): žanra teorētisko pamatu apskatīšana, skaidrojot atšķirības no traģēdijas un drāmas. Skolēni iepazīstas ar Aristoteļa klasisko definīciju, kas nosaka komēdijas pamatprincipus: tajā darbojas zemāko sociālo slāņu pārstāvji, beigas vienmēr ir laimīgas, bet galvenais mērķis ir izraisīt skatītājos smiekļus. Tiek analizētas komēdijas raksturīgākās pazīmes – komiskas situācijas un humoristiskā vai satīriskā plāksnē atveidoti galvenie varoņi, kā arī spilgti veidoti, hiperbolizēti raksturi 2. Analizē sižetu: notikumu virkne, centrālie un otrā plāna tēli, humora elementi. Skolēni veido notikumu laika līniju, atzīmējot galvenos pagrieziena punktus: kāzu gatavošanos Silmaču mājās, dažādu tēlu ierašanos (Dūdars ar mācekli Rūdi, šuvēja Zāra, tirgotāji Ābrams ar dēlu Joski) un sarežģījumu kulmināciju ar krāsns sprādzienu. Tiek identificēti centrālie tēli (Antonija, Alekšis, Dūdars, Elīna) un otrā plāna personāži (Kārlēns, Ieviņa, Pindaks, Pindaciša, Ābrams, Joske, Zāra). Īpaša uzmanība tiek pievērsta humora elementiem – situāciju komikai, raksturogramatikai un valodas humoram, īpaši Ābrama un Joskes dialogiem 3. Skolēni lasa un izspēlē ainas diskusiju formā, kur detalizēti tiek apskatīta pāru dinamika: Antonijas – Alekša attiecības, brāļu Alekša – Kārļa attiecības, vai arī Pindacišas un Ieviņas (mātes un meitas) attiecības. 4. Skolēni izpēta trijstūru struktūras, kur katrs personāžs vienlaikus darbojas vairākos attiecību trijstūros, veidojot pārklājošās un mijiedarbojošās attiecības. Tiek analizēta arī ģimeņu dinamika – Antonijas loma kā saimnieces un mātes, paaudžu konflikts starp Ābramu un Joski, kā arī sociālo šķiru atšķirības 5. Analizē latviešu kultūras kodu Līgo svētku kontekstā (mantojums, melodijas, sadzīves situācijas): skolēni analizē, kā lugā atspoguļojas Jāņu gatavošanās rituāli, sezonālais cikliskums un vasaras saulgriežu simbolika. Tiek apskatīts tradicionālās latviešu lauku sētas kā darbības vietas simboliskais nozīmīgums, saimnieciskās dzīves atspoguļojums un patriarhālās sabiedrības vērtību konflikti. 6. Skolēni raksturo attiecību simetriju (pāri, trīsstūri, ģimeņu dinamika), radoši veido dialogus par kāzām un pārpratumiem. 7. Noslēgumā – diskusija par izrādes galvenajiem motīviem.	● Lugas teksts pilnā apjomā: Letonika ● Nacionālā teātra iestudējuma video (2016) ● Uzdevumu kopums: Darbs ar R. Blaumaņa lugu "Skroderdienas Silmačos" ● Radioteātris: "Skroderdienas Silmačos". Ierakstīts Latvijas Nacionālajā teātrī 1997. gadā. ● Cimzes folkloras melodiju izlase, nošu materiāli Nošu Arhīvs ● Skola2030: Jāņa Cimzes darbības nozīme ● 3. pielikums. Simetrijas shematiski paraugi – Integrētie radošie uzdevumi "Ko nozīmē smieties?"

2. Iestudējuma sagatavošanas posmi

Apakštemati	Apguves norise (detalizēti)	Atbalsta materiāls
Izrādes literārā pamata izvēle	- Izmantojot uzskates līdzekļus, informāciju drukātajos un elektroniskajos avotos, audiovizuālās mākslas iespējas (video, spēlfilmas), ar skolotāja atbalstu iepazīst klasiskā teātra rašanās vēsturi, komēdijas, drāmas un traģēdijas žanru dažādos laikos un mūsdienu teātrī. Pārrunā literatūras mācību stundās iepazītos un individuāli lasītos traģēdiju, drāmu un komēdiju paraugus, personīgo pieredzi, skatoties traģēdiju un komēdiju izrādes, kinofilmas, un salīdzina, kas kopīgs un atšķirīgs komēdijai un traģēdijai, diskutē par šo vārdu nozīmi un lietojumu mūsdienu sabiedrībā, ģimenē, skolā. - Analizē dažādu tekstu (latviešu klasiķu lugas, mūsdienu dramaturģiju, prozas darbu dramatizējumu (piem. Blaumaņa "Nāves Enā", vai pat brīvas etīdes) piemērotību iestudēšanai. Tiek izveidota tematisko prasību tabula katram žanram, kas palīdz strukturēti novērtēt teksta atbilstību. - Skolēni veic balsojumu par piemērotāko lugu, pamato izvēli ar strukturētu argumentāciju. Pamatojumā tiek iekļauta analīze par tekstā risināmajiem jautājumiem (centrālais konflikts, tēlu sistēma, sociālais un sabiedriskais fons) un izvēlēta darba nozīme plašākā dramaturģijas kontekstā - Tiek izveidota tematisko uzdevumu karte ar katra žanra prasībām, prasību tabula.	- Latvijas drāmas portāls lugas.lv, kur pieejami latviešu autoru darbi un to apraksti. - Latvijas Nacionālās bibliotēkas digitālā bibliotēka (digitalbiblioteka.lv), kur atrodami klasisko lugu pilnie teksti. - Literatūras, valodas un folkloras resursu krātuve Letonika.lv, kas piedāvā gan lugu tekstus, gan to analītiskus aprakstus. - Google Forms – rīks aptauju izveidei (balsojumam) un datu apkopošanai Mentimeter – interaktīvs rīks, kas ļauj veidot reāllaika aptaujas un atbilžu vizualizācijas. - Metodiskie materiāli no projekta <i>Skola2030</i>. - Portāls Uzdevumi.lv, kurā pieejami analītiski uzdevumi literatūrā, ko var pielāgot lugu analīzei. Materiālu kategorijas interaktīvs rīks, kas palīdz analizēt un salīdzināt dažādus literāros darbus pēc konkrētiem kritērijiem (piemēram, konflikta veids, galveno varoņu mērķi, tēma, vēstījums). - Klasiskās dramaturģijas trīsstūra shematiski paraugi, kas atrodami teātra teorijas materiālos. - Digitālie rīki kā Miro, skolēni paši var veidot vizuālas attiecību kartes un sižeta shēmas. 4. pielikums. Dramaturģisko tekstu analīze un piemērotības novērtēšana iestudēšanai

Apakštemati	Apguves norise (detalizēti)	Atbalsta materiāls
Radošās grupas veidošana	- Grupā pārrunā, kuru uzdevumu katrs vēlas veikt kopīgajā darbā, veidojot iestudējumu, – dramatizējuma autors (fragmenta vai fragmentu loģiska virknējuma veidotājs atbilstoši iestudējuma vēstījumam un iecerei), aktieris, muzikālā noformējuma veidotājs (akustiska izpildījuma vai skaņu celiņa veidotājs digitāli), režisors, scenogrāfs, horeogrāfs, gaismu režisors, rekvizitors, tērpu mākslinieks un veidotājs, izrādes vadītājs, producents. Vienojas par pienākumu sadali. - Katrs veic izvēlēto un uzticēto uzdevumu: - scenārists raksta un pilnveido iestudējumam nepieciešamo tekstu, koriģējot vai apvienojot lugas fragmentus; - režisors ar skolotāja atbalstu organizē etīžu izpēli, atsevišķu ainu izpēli, tās virknējot nepieciešamajā secībā, pārrunājot un vienojoties ar aktieriem par mizanscēnas veidošanu, rekvizītu lietošanu, bet ar muzikālā un vizuālā noformējuma veidotājiem vienojas par piemērotāko risinājumu; - aktieri režisora vadībā izpēlē lugas fragmentus vai to asociētās etīdes iestudējuma sižetiskajā secībā, lasot tekstu, runājot tuvu tekstam, pilnībā pārvaldot tekstu; individuāli apgūst savas lomas tekstu; - scenogrāfs konstruē un īsteno iestudējuma vietas organizāciju, pilnveido ar scenogrāfiskiem risinājumiem; - rekvizitors gatavo nepieciešamos rekvizītus; - tērpu mākslinieks pielāgo un veido kostīmus; - muzikālais režisors veido akustisku vai digitālu muzikālu noformējumu; - gaismu režisors veido izgaismošanas plānu, organizē atbilstošu izgaismošanas tehnikas lietošanu; - horeogrāfs veido kustību zīmējumu; - izrādes vadītājs fiksē skatuvisko notikumu secību, katram aktierim nepieciešamos lietojamus rekvizītus un nepieciešamo aktieru darbām; palīdz aktieriem iestudējumā, atgādinot vietu un laiku, kurā katram ir jāveic savs uzdevums; - producents organizē iestudējuma publisku demonstrēšanu, reklāmu. - Skolēni aizpilda prasmju un interešu anketu “Ko varu teātrī?”, analizē rezultātus un veic diskusijas par kolektīva darba principu – sadarbības nozīmi, atbildību. - Noslēgumā radošā prasmju spēle “Kā koordinēt ansambli?”.	Prasmju anketas veidlapa (“Mani talanti, manas prasmes”) - Google Forms – lai izveidotu digitālu anketu, automātiski apkopotu rezultātus un analizētu tos grafikos. Mentimeter – interaktīvs rīks, kas ļauj veidot reāllaika aptaujas un atbilžu vizualizācijas. - Metodiskie materiāli no projekta Skola2030. Lomu sadalījuma matrica: vizuāls plānošanas rīks (piemēram, tabula vai shēma), kurā tiek fiksēts, kurš skolēns uzņemas kādu lomu (režisors, aktieris, scenogrāfs u.c.) un kādi ir viņa galvenie pienākumi un termiņi: - Digitālie rīki kā Miro skolēni paši var veidot vizuālas attiecību kartes, kurā tiek fiksēts, kurš skolēns uzņemas kādu lomu (režisors, aktieris, scenogrāfs u.c.) un kādi ir viņa galvenie pienākumi un termiņi. Var izmantot gatavas veidnes no grafiskā dizaina rīka Canva, lai izveidotu vizuāli pievilcīgas lomu kartītes. Kā iedvesmu var izmantot profesionālo teātru (piemēram, Latvijas Nacionālā teātra, Dailes teātra) mājaslapās pieejamos amatu aprakstus sadaļā “Par mums” vai “Komanda”. - Teātra mākslas mācību grāmatas un metodiskie līdzekļi, kuros bieži ir nodaļas par teātra profesijām. Improvizācijas vingrinājumu krājumi, kas pieejami gan grāmatās, gan tiešsaistes resursos (meklējot, piemēram, “improvisation games for teams” vai “teātra sporta vingrinājumi”): - Latvijas Kultūras akadēmijas vai citu augstskolu publicētie metodiskie materiāli par teātra pedagogiju. 5. pielikums. Improvizācijas un citi teātra vingrinājumi 6. pielikums. Pienākumu sadalījuma matrica

Apakštemati	Apguves norise (detalizēti)	Atbalsta materiāls
Lugas sākotnējais lasījums un fabulas apguve	- Skolēni izvēlas lugu atbilstoši izvēlētai tēmai un sociālai nozīmei. - Skolotājs vada ievadlekciju par izvēlētas lugas sižetu, galvenajiem konfliktiem. - Seko diskusija: "Kādi ir galvenie virszuddevumi un tēlu motivācija?" - Skolēni raksturo iestudējumā risināmo dramaturģisko konfliktu. - Grupās vai individuāli klasē prezentē savu izstrādāto izrādes eksplikāciju, demonstrējot iestudējuma ieceri brīvi izvēlēta formā. Pārrunā darba gaitā radušās grūtības un atklājumus. Vienojas par iestudēšanas ieceri, fragmentu vai fragmentiem, ar kuriem strādās. Ja nepieciešams, ieceri pilnveido. - Kā piemēru izmantojot R. Blaumaņa "Uguni", skolēni izstrādā "Cēlienu apkopojumu": - pirmā cēliena apkopojums. Ekspozīcija Horsta muižā, kur notiek iepazīšanās ar galvenajiem tēliem – Kristīne (muižnieka kalpone) un Edgars (muižas stallja puisis). Atklājas viņu iepriekšējās attiecības un sociālās barjeras, kas šķir dažādu kārtu pārstāvjus. Horsta madāmas un Aldera tēli papildina sociālo fonu; - otrā cēliena apkopojums. Konflikta attīstība ar Kristīnes un Edgara dialogiem. Atklājas viņu mīlestības neiespējamība sociālo apstākļu dēļ un Kristīnes iekšējā cīņa starp jūtām un prātu. Ievērojama nozīme ir Vīskreļa (sulainis) intrigām; - trešā cēliena apkopojums. Barona Mēvenšterna un muižas dzīves attēlojums, postkoloniālie aspekti attiecībās starp vāciešiem un latviešiem. Kristīnes un Akmentiņa (muižkunga) saruna, kas dziļāk atklāj sociālās spriedzes; - ceturta un piektā cēliena apkopojums. Konflikta kulminācija un tragiskais atrisinājums, kad mīlestība nespēj uzvarēt sociālās barjeras. Lugas beigas ar sava veida izmisumu un bezcerību, kas raksturīga psiholoģiskajai dramai. - Skolēni izstrādā struktūras kartītes, kas palīdz skolēniem sistematizēt katru cēlienu, identificējot galvenos notikumus, tēlu attīstību un konflikta progresiju. Katra kartīte ietver sadaļas: "Galvenais notikums", "Jaunie tēli/informācija", "Konflikta attīstība", "Simboliskie elementi". Pirmais cēliens fokusējas uz ekspozīciju un galveno tēlu iepazīšanu, otrajā cēlienā attīstās centrālais mīlestības konflikts, trešajā tiek atklāts sociālais fons un barona loma, ceturtajā sasniegta konflikta kulminācija, bet piektajā – tragiskais atrisinājums.	- Letonika.lv literatūras datubāze – pieejami Blaumaņa un citu latviešu autoru pilnie lugas teksti ar meklēšanas un citēšanas iespējām. - Letonika.lv R. Blaumaņa luga "Uguni" (brīva interaktīva lugas kopija) R. Blaumaņa lugas "Uguni" kino adaptācija ("Purva Bridējs", 1966) - Latvijas Nacionālās bibliotēkas digitālā bibliotēka: skenēti oriģinālie izdevumi ar plašām malām piezīmēm. "Latviešu dramaturģija" kolekcija – LNB digitālajā bibliotēkā pieejami vairāk nekā 980 dramaturģijas darbi, ieskaitot Blaumaņa lugas. - Struktūras kartītes ("Kas notiek katrā ainā?") - Digitālie rīki strukturēšanai: Miro (digitālā tāfele). - Canva – grafikas dizaina platforma ar 8000+ veidnēm, ideāli kolāžu un prezentāciju veidošanai. - Metodiskie materiāli: - Skola2030 paraugi – metodiskie materiāli par literāro darbu analīzi. - RTU studiju kursa "Drāmas teorija un analīze" materiāli par lugas struktūras elementiem. - LKA digitālie krājumi: "Teātris: teorija, prakse, pieredze" sērija – metodiskie materiāli teātra pedagogijā. - VISC metodiskie materiāli pedagogiem – pieejami dažādi anketu paraugi. - Latvijas kultūras kanons: resurss, ko izmantot gan formālajā, gan neformālajā izglītībā. 7. pielikums. Lugas sākotnējais lasījums un sižeta apguve

Apakštemati	Apguves norise (detalizēti)	Atbalsta materiāls
Analītiskais darbs: jautājumi par doto tekstu; zemteksts; kulminācijas atrašana	1. Lai veiktu pilnu izrādes eksplikāciju, literatūras mācību stundās veic R. Blaumaņa lugas teksta analīzi, pēc tam individuāli vai grupā apkopo informāciju par lugas iestudējuma vēsturi, formulē iespējamo sava iestudējuma ieceri. Analīzē lugas tēlu darbības motivāciju, izveido tēlu biogrāfijas aprakstus, formulē galveno tēlu savstarpējās attiecības, attieksmju maiņu lugas gaitā un tās iemeslus, pārrunā lugā pausto ideju aktualitāti mūsdienu jauniešiem, vietējai kopienai, 2. Grupā pārrunā iestudēšanas iespējas un pilnveido lugas iestudēšanas ieceri, precīzē mērķauditoriju un vienojas par iestudējuma vēstījumu. 3. Saskaņā ar plānoto izrādes vēstījumu skatītājiem izvēlas fragmentus, kurus iestudēs, piedāvā darbības vides, vēsturiskā laika maiņu, ja tas nepieciešams vēstījuma paušanai. 4. Pārrunā un vienojas par citu mākslas veidu elementu (mūzika, scenogrāfija, tērpi) iekļaušanu iestudējumā, lai paspilgtinātu vēstījumu. 5. Lai precizētu iestudējuma vēstījumu un teātra valodā attēlotu sakarības starp lugas tēliem un notikumiem. 6. Grupas atbild uz pamata jautājumiem (kur un kad norisinās, kāda ir galvenā tēla motivācija, ko atklāj dialogs). 7. Noskaidrojot zemteksta jēdzienu, skolēni veido krāsu kodus zemtekstu pierakstiem, veicina niansētu teksta lasīšanas prasmi un izstrādā "zemtekstu karti" visam literārajam materiālam. 8. Katra grupa prezentē izpratni par kulminācijas brīdi konkrētajā darbā (ar metaforām vai simboliem) un organizē diskusiju par to, vai kulminācija paredzama vai negaidīta. 9. Reflektē par lugas iestudēšanas gaitu, tēlu un visa iestudējuma izpratnes veidošanos, pārrunājot un fiksējot procesu pēc visai grupai vienotiem kritērijiem veidotos pierakstos. Piemērs: individuālā darba procesa dienasgrāmatā (portfolio) fiksē sava darba uzdevumu, tā īstenošanas plānu, īstenošanas procesu, iespējas sniegumu uzlabot u. tml.	● Strukturētie jautājumi par lugas tekstu: uzdevumi.lv portāls ar Blaumaņa literatūras teorijas un uzdevumu sadaļu. Skola2030 projekta analītisko uzdevumu paraugi MAPE mājaslapa. Siguldas Valsts ģimnāzijas teksta analīzes metodisko materiālu kolekcija. ● Uzdevumi un vingrinājumi no <i>Darba ar R. Blaumaņa lugu Skroderdienas Silmačos</i> ● Uzdevumu piemēri "Atrodi kulmināciju!" veicina izpratni par dramaturģiskās spriedzes būvēšanu un emocionālās ietekmes punktiem lugā. Teātra mākslas programmas materiāli par dramaturģijas struktūru, uzdevumi.lv sižeta un kompozīcijas temati, literatūras didaktikas resursi par sižeta elementu identificēšanu. ● 8. pielikums. Tēlu attiecību tīkla vizualizācijas šablons: grafiskās shēmas personāžu savstarpējo attiecību attēlošanai ļauj vizuāli strukturēt sarežģītos emocionālos un sociālos konfliktus starp galvenajiem un otrā plāna tēliem. ● 9. pielikums. Zemteksta karte (shēma visam lugas aktam), kas atklāj slēptās nozīmes, personāžu motivāciju un sabiedriskos kontekstus katrā cēlienā, strukturēti organizējot analīzes procesu. ● Latviešu valodas aģentūras materiāli par zemteksta jēdzienu un metodes, Skola2030 medijprātības moduļi par "lasīšanu starp rindām", kritiskās domāšanas attīstošie uzdevumi tekstuālai analīzei. ● Kultūrvēsturisko kontekstu pētījumu lapas: muižas dzīves, sociālo slāņu un laikmeta reāliju izpētes materiāli palīdz saprast lugas vēsturisko un sociālo fonu 19/20. gs. mijā. UNESCO kultūrprātības metodiskie materiāli, Latvijas kultūras kanona resursi ar kultūrvēsturiskiem kontekstiem. ● Digitālie rīki, metodiskie materiāli no Kultūras un mākslas programmas par tēlu sistēmu analīzi padziļinātai īstenošanai, vizuālo mākslu metodiskie līdzekļi grafiskajam dizainam.

3. Darbs ar lomu – praktiskais un emocionālais kartējums

Apakštemati	Apguves norise	Atbalsta materiāls
Teātra estētika. Lī Strasberga Metode	1. Skolotājs vada nodarbību par radošo ētiku un diskusiju par ētikas nozīmi ilgtermiņā, piemēri no reālām izrāžu mēģinājumu problēmām. 2. Analizē izcilu aktieru piemērus, kas ievērojuši teātra estētiku, ētiku, un praktizējušu Lī Strasberga Metodi. 3. Katrā mēģinājumā regulāri pārrunā uzvedības normas, nostiprina kolektīva atbildību. 4. Skolēni ar skolotāja atbalstu režisora vadībā mēģina iestudējuma ainas, tās sakārtojot kā vienotu veselumu un panākot vienotu izrādes sniegumu. 5. Piedalās ģenerālmēģinājumā, kurā visas darbības notiek pilnā apmērā – gan ar aktieriem saistītās, gan ar muzikālo noformējumu, scenogrāfiju, tērpiem, rekvizītiem, gaismām saistītās formās, u.tml. 6. Pārrunā savu sniegumu ģenerālmēģinājumā un iesaka cits citam, kā to uzlabot aktierspēli. Ieteikumus fiksē savā dienasgrāmatā. 7. Lai rastu iecere atbilstošāku īstenojumu, veido etīdes par lugas tematiku, sižetu. Atkārtot etīdes, izmanto iepriekš teātra mākslā apgūtās prasmes (tēliem atbilstoša ķermeņa plastika, runa, telpas pārvaldīšana, sadarbība ar partneri un auditoriju), izvēlas iecerei atbilstošus risinājumus.	1. Lī Strasberga Metode ar analītiskām piezīmēm no Strasberga publicētajiem darbiem un meistarklašu pierakstiem, kas palīdz skolēniem izprast Strasberga izkoptās “Metodes” pamatprincipus un praktisko pielietojumu aktiera darbā. (Piezīme: <i>anglisko versiju var viegli pārtulkot latviski, pirmkārt, pārveidojot pdf failu Word formātā, un pēc tam izmantojot “translate” funkciju Word dokumentā.</i>) 2. LKA Teātra mākslas metodiskie materiāli “Teātris: teorija, prakse” 3. Praktiski interneta rokasgrāmatas materiāli mazā formātā ar ātriem ieteikumiem un atgādinājumiem mēģinājumu ētikas ievērošanai. Šie materiāli saistīti ar <i>Skola2030</i> sociāli emocionālās mācīšanās moduļiem, literatūras mācību programmām par dramaturģiju un personāžu ētiku, kā arī ar mūzikas un vizuālās mākslas mācību priekšmetiem radošās sadarbības kontekstā.

Apakštemati	Apguves norise	Atbalsta materiāls
Lomas pagātne, tagadne, nākotne (trīspakāpju etīdes)	1. Posms ir veltīts padziļinātai lomas raksturojama izstrādei ar trīspakāpju etīžu sistēmu, kas ļauj skolēniem izpētīt sava tēla emocionālo un psiholoģisko attīstību laika gaitā. Strukturētas dienasgrāmatas veidošana tēla perspektīvā palīdz skolēniem sistemātiski attīstīt sava personāža iekšējo pasauli. 2. Etīžu kartītes: improvizācijas scenāriju kartītes ar konkrētiem uzdevumiem katram laika periodam palīdz skolēniem strukturēti izspēlēt sava tēla pagātnes, tagadnes un nākotnes aina. 3. Strasberga Metodes integrācija ar personāža biogrāfijas izveidi, izmantojot "Dotie Apstākļi" un "Ja es" tehniku trīspakāpju kontekstā.	• "Lomas dienasgrāmata" formāts. • Lī Strāsberga Metode ar analītiskām piezīmēm no Strāsberga publicētajiem darbiem un meistarklašu pierakstiem, kas palīdz skolēniem izprast Strāsberga izkoptās "Metodes" pamatprincipus un praktisko pielietojumu aktiera darbā. (Piezīme: <i>anglisko versiju var viegli pārtulkot latviski, pirmkārt, pārveidojot pdf failu Word formātā, un pēc tam izmantojot "translate" funkciju Word dokumentā.</i>) • LKA Teātra mākslas metodiskie materiāli "Teātris: teorija, prakse". • Inscinējuma uzdevumu lapas vizualizācijas instrumenti. • 10. pielikums. <i>Etīžu kartītes</i>

Apakštemati	Apguves norise	Atbalsta materiāls
Teksta, tēmu un sociālās nozīmības integrēšana	1. Grupā vai klasē prezentē savu izstrādāto izrādes eksplikāciju, demonstrējot iestudējuma ieceri brīvi izvēlētā formā. Pārrunā darba gaitā radušās grūtības un atklājumus. Vienoas par iestudēšanas ieceri, fragmentu vai fragmentiem, ar kuriem strādās. 2. Skolēni inscinējuma darba sākumā tekstu mācās no galvas un pirmajos mēģinājumos, izlasot to klusu. 3. Lai rastu iecerei atbilstošu īstenojumu, veido etīdes par lugas tematiku, sižetu. Atkārtot etīdes, izmanto iepriekš teātra mākslā apgūtās prasmes (tēliem atbilstoša ķermeņa plastika, runa, telpas pārvaldīšana, sadarbība ar partneri un auditoriju), izvēlas iecerei atbilstošus risinājumus. Ja nepieciešams, ieceri pilnveido. 4. Mēģinājumā trenē etīdes "bez vārdiem", pēc tam – ar tekstu, vērojot uzmanību uz domas līnijas saglabāšanu. 5. Skolotājs mudina skolēnus apzināties, kā vārdus ietekmē domas mainīgums. 6. Darba laikā praktiski salīdzina Strāsberga sistēmas metodi un teksta vienkāršo mehānisko deklamēšanu. 7. Skolēni pieraksta subjektīvās izjūtas; analizē, kā attīstās izpratne par lomas iekšējām vēlmēm.	● Lī Strāsberga Metode ar analītiskām piezīmēm no Strāsberga publicētajiem darbiem un meistarklašu pierakstiem, kas palīdz skolēniem izprast Strāsberga izkoptās "Metodes" pamatprincipus. ● Dž. Grotovska vingrinājumi, kas palīdz skolēniem fiziski atbrīvoties, kā arī kāpināt emocionālās un psihiskās spriedzes stāvokļus kulminācijas brīžos gan etīdēs, gan lugas inscinējumā. (Piezīme: <i>anglisko versiju var viegli pārtulkot latviski, pirmkārt, pārveidojot pdf failu Word formātā, un pēc tam izmantojot "translate" funkciju Word dokumentā.</i>) ● Valtera Benjamina "Brehta nozīme" ("Understanding Brecht") akcentē Brehta <i>episkā teātra</i> nozīmi laikmetīgā lugu iestudēšanā: priekšplānā ir skatītāja kritiskā domāšana, nevis emocionāls pārdzīvojums, izmantojot atsvešinājuma efektu, kas savukārt stimulē veidot izrādes kā sabiedriski aktuālas, aktīvi iesaistošas un intelektuāli izaicinošas, kur publika tiek rosināta domāt un vērtēt, nevis tikai līdzjust. (Piezīme: <i>anglisko versiju var viegli pārtulkot latviski, pirmkārt, pārveidojot pdf failu Word formātā, un pēc tam izmantojot "translate" funkciju Word dokumentā.</i>) ● 9. pielikums. Zemteksta karte ● Video vingrinājumu paraugi no YouTube aktiermeistarības kanāliem

Āpakštemati	Apguves norise	Atbalsta materiāls
Ārējā rakstura izstrāde (novērojumi, emocionālā atmiņa u. c.)	- Katrs skolēns veido individuālu mizanscēnas un dekorāciju skici, pēc tam diskutē grupā un apvieno idejas. - Skolēns analizē, kā telpiskais risinājums ietekmē lomas uzvedību un emocionālo izpausmi. Izvērtē scenogrāfijas ietekmi uz lomas izveides dinamiku. - Skolēni veid vizuālo tēlu salīdzinājumus ar reālajiem novērojumiem (cilvēku soļi, balss tonis, žesti utt.). - Skolēni izveido novērojumu žurnālu ar strukturētām sadaļām kā novērojumu instrumentu tēlu ārējās raksturojas izpētei, kas palīdz skolēniem dokumentēt un analizēt reālu cilvēku fiziskās īpašības, žestus, runas manierisma un uzvedības modeļus. Žurnāls ietver sadaļas: «Fiziskā parādība» (stāja, gaita, žesti), «Balss un runa» (tembrss, temps, intonācijas), «Sociālā uzvedība» (mijiedarbība ar citiem) un «Emocionālā izpausme» (sejas izteiksme, ķermeņa valoda). - Skolēni veido "Emocionālās atmiņas" uzdevumu lapu. - Skolēni izmanto strukturētu vingrinājumu kompleksu, kas balstīts uz Lī Strasberga "emocionālās atmiņas" tehnikām, bet papildināts ar mūsdienu psiholoģiskās drošības principiem. Iekļauj pakāpeniskus vingrinājumus, sākot no vienkāršām sajūtu atmiņām un pakāpeniski pārejot uz sarežģītākām emocionālām pieredzēm. - Skolotājs izmanto <i>Hollywood Camera Work</i> portālu, kas integrē <i>Hollywood Camera Work</i> "Layers of Behavior" aktiermeistarības pieeju ar scenogrāfijas elementiem. Iekļauj rīkus mizanscēnas skicēm, dekorāciju plānošanai un telpiskā risinājuma ietekmes analīzei uz tēlu uzvedību un emocionālo izpausmi.	Labāna metodikas pamati: Rūdolfas Labāna izstrādāta sistēma cilvēku kustību novērošanai un analīzei. BESS kategoriju sistēma: <i>Body</i> (ķermenis), <i>Effort</i> (piepūle), <i>Shape</i> (forma), <i>Space</i> (telpa). Astoņi Effort "Rīcības Principi". <i>Lābana kustības elementi – YouTube.</i> "Ievads Lābana kustību analīzē ar Endrju Pīrsonu". - LKA 1. krājums "Ķermenis darbībā" - LKA 2. krājums "Aktiermākslas pamati" - LKA 3. krājums "Skatuves runa un teksta analīze" Metodiski ieteikumi skolotājiem mācību satura īstenošanai 1.–9. klasei: Teātra māksla (<i>Skola2030</i>). 11. pielikums. <i>Uzvedības slāņi</i> (aktiermeistarības un lomas izveides matrica)

1. Režijas plāns un satura padziļināšanas posmi

Apakštemati	Apguves norise	Atbalsta materiāls
Lugas literārā analīze	1. Režisors un asistenti strukturizē autora ideju, definē centrālos konfliktus un galvenos sižeta pagrieziena punktus. 2. Skolēni grupās analizē sižeta ritmu un ainu iestudējuma secību. 3. Veido konfliktu karti – kas ar ko konfliktē (motivācija, mērķi, šķēršļi). 4. Režisors izveido raksturīgo ciparu tabulu (cik ainas, cik dialogu, kas mainās katrā posmā).	• Analīzes matrica (ainas × tēli × konflikti) • Dažādu inscinējumu vēsturisko versiju salīdzinājums (YouTube, vai NKC straumēšanas platforma)
Tematiskā iecere, virsuzdevums	1. Skolēni formulē <i>lugas kodolu, lugas un režisora vīzijas galvenos vēstījumus, lugā aplūkotās tēmas un estētiku</i> vienā teikumā. 2. Visi skolēni apstiprina, ka saprot lugas kodolu. 3. Skolēni veido “pitch” kartīti (140 zīmes), lai koncentrēti paustu lugā redzamās tēmas. 4. Grupā diskutē, kas ir izrādes emocionālais dziļums, sociālā jēga konkrētajā laikā. 5. Salīdzina lugas galveno ieceri, atklāj tematiskos pārklājumus.	• “Pitch” kartītes piemērs. • Tēmu izkārtojuma matrica. • 12. pielikums <i>Lugas kodols</i>

Apakštemati	Apguves norise	Atbalsta materiāls
Virszdevuma un caurviju darbības noteikšana, melnraksts	1. Lai veiktu pilnu izrādes eksplikāciju, literatūras mācību stundās veic latviešu autora, piem. R. Blaumaņa, lugas teksta analīzi, pēc tam individuāli vai grupā apkopo informāciju par lugas iestudējuma vēsturi, formulē iespējamo sava iestudējuma ieceri. Analizē lugas tēlu darbības motivāciju, izveido tēlu biogrāfijas aprakstus, formulē galveno tēlu savstarpējās attiecības, attieksmju maiņu lugas gaitā un tās iemeslus, pārrunā lugā pausto ideju aktualitāti mūsdienu jauniešiem, vietējai kopienai. 2. Skolēni grupā pārrunā iestudēšanas iespējas un pilnveido lugas iestudēšanas ieceri: precizē mērķauditoriju un vienojas par iestudējuma vēstījumu; saskaņā ar plānoto izrādes vēstījumu skatītājiem izvēlas fragmentus, kurus iestudēs; piedāvā darbības vides, vēsturiskā laika maiņu, ja tas nepieciešams vēstījuma paušanai; pārrunā un vienojas par citu mākslas veidu elementu (mūzika, scenogrāfija, tērpi) iekļaušanu iestudējumā, lai paspilgtinātu vēstījumu. 3. Lai precizētu iestudējuma vēstījumu un teātra valodā attēlotu sakarības starp lugas tēliem un notikumiem, vairākkārt lasa iestudējumam izvēlēto tekstu skaļi lomās un ar remarkām (vienu vai vairākus fragmentus), lasītājus izvēlas pēc nejaušības principa, lasot tekstu katru nākamo reizi, izvēlas citus lasītājus. Pārrunā teksta lasījumā atklāto tēlu raksturus, savstarpējās attiecības. 4. Skolēni grupās izveido tabulu: "Tēls –virszdevums – šķērslis – rezultāts", katra tēla darbības attīstību, soli pa solim, līdz izšķirīgajam brīdim. 5. Iespēju gadījumā analizē alternatīvus darbību ceļus ("Kā būtu, ja..."). 6. Katrs skolēns uzraksta tēla galveno vēlmi, pēc tam grupā improvizē, atainojot šo vēlmi fiziskās darbībās. Izveido caurviju darbību karti (kā soļus līdz rezultātam).	• "Galvenās vēlmes" kartītes, pašrefleksijas lapa • Caurviju darbību skices, diagrammas • Grupu diskusiju audioieraksti • "Kas ja?" kartīšu komplekts

Apakštemati	Apguves norise	Atbalsta materiāls
Mizanscēnu, dekorāciju un tēla ārējā rakstura plānošana	1. Skolēni veic novērojumus dzīvē (sabiedriskās vietās, filmās u. c.), pieraksta interesantas gaitas, žestus, balss intonācijas. 2. Izpēta un eksperimentē ar balss tembriem, stāju, soļiem, piemērojot tos savam tēlam. Skolēni dalās ar novērojumiem grupā; diskutē, kā tas ietekmē tēla un sižeta uztveri. 3. Noslēgumā katrs sagatavo rakstisku tēla "uzvedības atslēgu" kopu, ko lietot mēģinājumos.	• Dekorāciju plānojuma rasējumi • 3D maketēšanas digitāls rīks (<i>Floorplanner</i>, <i>SketchUp</i> u. c.) • "Emocionālās atmiņas" kartējums • "Uzvedības atslēgas" rasējums
Formas modelēšana (scenogrāfija, kustību trajektorijas u. c.)	1. Skolotājs iepazīstina ar dažādu formu iestudējuma paraugiem un analizē katra priekšrocības. 2. Skolēni individuāli un grupās izstrādā scenogrāfijas, telpas un kustību traektorijas modeļus. 3. Skolēni praktiski izveido inscinējuma scenogrāfisko risinājumu. 4. Skolēni veido kustību shēmas atsevišķām ainām, grupas reflektē par struktūras loģiku. 5. Skolēni veic diskusiju par metodes priekšrocībām reālās izrādes tapšanā.	• Scenogrāfa tehnisko zīmējumu darba mapes • <i>SketchUp</i> vai līdzīgas programmas skaņas un gaismas dizaina programmas maketēšanai • Aktieru pārvietošanās kustību mizanscēnā skice (izmantojot <i>Shot Designer</i> interaktīvu rīku mobilajās platformās)

Apakštemati	Apguves norise	Atbalsta materiāls
Analīzes pārbaude darbībā	1. Organizē "stresa mēģinājumu": grupas izspēlē izrādes fragmentu dažādā tempā (ātrāk, klusāk, reversā u. c.), pārbauda, cik noturīga ir loģika un struktūra. 2. Skolēni veic pašanalīzes aptauju – kuras inscinējuma vietas prasa papildjautājumus, kas palika neskaidrs 3. Skolēni analizē, cik elastīga ir izrādes uzbūve, kā darbojas pārsteiguma efekts. 4. Skolēni diskutē par izrādes kodola saglabāšanu un iespējām atkārtoti mainīt režijas detaļas. 5. Skolēni piedalās ģenerālmēģinājumā, kurā visas darbības notiek pilnā apmērā – gan ar aktieriem saistītās, gan ar muzikālo noformējumu, scenogrāfiju, tērpiem, rekvizītiem, gaismām saistītās. 6. Skolēni pārrunā savu sniegumu ģenerālmēģinājumā un iesaka cits citam, kā to uzlabot. Ieteikumus fiksē savā dienasgrāmatā. 7. Skolēni, izspēlē iestudējumu auditorijai un reflektē par procesu. 8. Skolēni pārrunā ar skatītājiem iestudējuma iespaidus: uzklausa skatītāju viedokli, aizstāv savu skatījumu. Reflektē par savas attieksmes maiņu par iestudējumā ietverto tēmu vai par tēmas dziļāku izpratni. 9. Kopā ar grupu analizē sava kopdarba veikumu, sniedzot pārskatu par sava personīgā uzdevuma veikšanas procesu, tajā gūtajām atziņām, attīstītajām prasmēm; gala demonstrējuma izvērtējumu kā kopīga mākslinieciska procesa rezultātu, tajā akcentē gan veidotāju sadarbību, gan skatītāju atsauksmes; veikuma un pieredzes salīdzinājumu ar šīs pašas lugas iestudējumiem profesionālā teātrī (atsauces uz personīgi redzēto vai publikācijās pariestudējumiem lasīto).	• Videoatskaite par mēģinājumu • Pašnovērtējuma anketa • Jautājumu/atbilžu dienasgrāmata mēģinājumu refleksijai

Metodiskais komentārs

Saturs	• Ja nav iespējams teātra mākslas apguves procesā veidotam iestudējumam veltīt pilnu 25 mācību stundu apjomu, ieteicams tās integrēt literatūras mācību stundās vai arī izmantot tikai vienu no četrām inscinējuma veidošanas posma vadlīnijām, • Lai skolēni varētu veiksmīgāk iestudēt lugas fragmentu, skolotājam mērķtiecīgi jāvirza process, rosinot katru skolēnu izmēģināt un pēc tam izvēlēties savu vietu komandas darbā – būt aktierim, režisoram (vai režijas asistentam, ja režisors ir skolotājs), fragmenta teksta dramatizētājam (izvēlēties tekstu, ja nepieciešams, to īsināt), scenogrāfam (iestudējuma vides organizatoram), muzikālā noformējuma veidotājam, kustību autoram (horeogrāfam), gaismu režisoram (ar aizgaismojuma palīdzību izceļ galveno darbības vietu uz skatuves un rada noskaņu). Viens skolēns var veikt vairākus pienākumus, piemēram, būt scenogrāfs un aktieris. • Režijas procesā ir būtisks skolotāja atbalsts skolēniem. Ja klasē nav skolēna, kurš varētu uzņemties režisora pienākumus, vai arī ir vairāki, kuri vēlas izmēģināt režijas procesu, skolotājs var uzņemties režisora pienākumus, piedāvājot skolēniem veikt režisora asistenta pienākumus. Skolotājs var arī uzņemties režisora konsultanta lomu. • Mācību procesā skolēniem jāizmanto/jāaktualizē literatūras stundās apgūtais par dramaturģiju un lugas (literāra darba) teksta analīzi. Šīs zināšanas un prasmes jāpapildina ar lugas (kā izrādes) iestudēšanas analīzi, veicot izrādes eksplikāciju. Eksplikācijā skolēnam individuāli vai grupā jāvienojas un jāatbild uz trim būtiskiem jautājumiem: kāpēc es/mēs to iestudēsim, ko es iestudēšu (dramaturģiskā materiāla un tēlu analīze, iepriekšējo iestudējumu vēstījumi un mākslinieciskie risinājumi) un kā es to iestudēšu (mākslinieciskie un tehniskie risinājumi).
Vērtēšana	Komandas un individuālā veikuma izvērtēšanai ieteicama gan skolēnu refleksija un snieguma vērtēšana, procesa fiksēšana, piemēram, individuālā darba procesa dienasgrāmatā (portfolio), gan skatītāju vērtējuma uzklaušanās un diskusija ar skatītājiem par aktualizēto tēmu. Gala vērtēšanā ieteicama grupas darba prezentēšana un analīze, kuru vērtē pēc skolotāja veidotiem un ar skolēniem saskaņotiem kritērijiem. Skolēna darba vērtējumā ņem vērā: • izrādes eksplikācijas veidošanas prasmes; • apgūtās lugas teksta analīzes prasmes (sadarbojoties ar literatūras mācību priekšmeta skolotāju); • zināšanas par lugas iestudēšanai nepieciešamajiem nosacījumiem un to ievērošanas prasmes; • sava darba plānošanas un novērtēšanas prasmes.
Caurviju prasmes	Šajā tematā īpaši tiek akcentēta pašvadītas mācīšanās caurviju prasme, lai skolēns īstermiņā un ilgtermiņā izvirzītu savas darbības mērķi, plānotu tā īstenošanas soļus, uzņemtos atbildību par to izpildi; jaunrades un uzņēmējspējas caurviju prasme, lai skolēns viens vai grupā spētu radīt jaunu, sev vai citiem noderīgu risinājumu, lai vadītu procesu no idejas radīšanas līdz tās īstenošanai un, saskaroties ar grūtībām, neatlaidīgi meklētu un rastu risinājumu.
Papildu iespējas	• Ieteicams grupām dot iespēju iepazīties un analizēt dažas viena vai atšķirīgu klasisko žanru lugas un iestudējumā miksēt to fragmentus, veidojot jaunu sižetisko līniju. • Veidot klasiskas lugas iestudējumā darbības laika maiņu, izvēloties visu lugu vai kādu no tās daļām interpretēt atšķirīgā vēsturiskā laikmetā vai mūsdienās. • Klātienē vai video resursos iepazīties ar teātri kā organizāciju – ēkas uzbūvi, skatuves un tehniskajām telpām, mākslinieciskajiem un tehniskajiem darbiniekiem un viņu pienākumiem.

1. pielikums

Uzdevumi/vingrinājumi

Aktuālo tēmu padziļināta izpēte un dramatizācija

Metodiska piezīme skolotājam

- Uzdevumi strukturēti tā, lai soli pa solim virzītu klasi no plašas problēmu kartēšanas līdz mērķtiecīgai tēmas izvēlei un dramatizācijai, kur 6. uzdevums nodrošina saikni ar latviešu klasiķiem, veidojot starpkultūru un starptekstu dialogu.
- Tabulās paredzēti diferencēti vērtēšanas kritēriji, kas atbilst Blūma (*Bloom*) taksonomijas augšējiem līmeņiem (analīze, sintēze, izvērtēšana).

1. attēls. *Perplexity AI*. (2025, jūlijs 25). *DALL-E 3*. *OpenAI*.

Uzdevumu kopums

Nr.	Uzdevuma nosaukums	Īss apraksts	Galvenā prasme	Rezultāts
1.	Aktualitāšu kartēšana 3 × 3	Identificē un klasificē 9 aktuālas problēmas trīs līmeņos – “Mana klase”, “Mana skola”, “Plašā pasaule”.	Kritiskā domāšana	Aizpildīta 1. tabula
2.	Ietekmes × sasniegtība matrica	Katrai 9 problēmai izvērtē reālās darbības iespējas, izmantojot 5 kritērijus.	Plānošana	Aizpildīta 2. tabula
3.	Mediju monitorings 24 h	Grupā vāc ziņu virsrakstus par TOP 3 tēmām; katram virsrakstam piešķir triādi “fakts / viedoklis / emocija”.	Medijpratība	3. tabula + vizuāls vārdu mākonis
4.	Debašu duelis	Sagatavo 2–3 min. runu “par” un “pret” aktuālākajai tēmai.	Argumentācija & precīzs latviešu valodas lietojums debatēs	Videoieraksts/ novērtējums 4. tabulā
5.	Tēmas dramatiskā spirāle	Veido sižeta trajektoriju izvēlētajai tēmai	Radošā domāšana	Aizpildīta 5. tabula + skice
6.	Klasīķis “dialogā” ar šodien	Izvēlas vienu latviešu klasiķa lugu, kas vislabāk atspoguļo izvēlēto tēmu (piem., Blaumanis, Aspazija, Zīverts, u.tml.).	Starptekstu analīze	Aizpildīta 6. tabula
7.	Kolektīvais lēmums + refleksija	Balso par vienu galīgo tēmu izrādes radīšanai; raksta 80 vārdu refleksiju “Kāpēc tieši šī tēma un kā tā runās ar skatītāju?”.	Sadarbība & pašrefleksija	7. tabula + individuāla refleksija

1. uzdevums. Strādāji grupā! Organizējiet ātru *prāta vētru*, lai noskaidrotu būtiskas aktualitātes katrā līmenī!
Norāde: pieraksti problēmu un vienu īsu iemeslu, kāpēc tā svarīga jauniešiem.

1. tabula. Aktualitāšu 3 × 3 režģis

Līmenis/Veids	Sociālā	Ekoloģiskā	Kultūras
Mana klase			
Mana skola			
Plašā pasaule			

2. uzdevums. Strādājiēt grupā! Identificējiēt ietekmi!

2. tabula. Ietekmes (5 kritēriju matrica)

Tēma	Aktualitāte (1–5)	Emocionālā nozīme (1–5)	Sasniedzamie avoti (1–5)	Lokālais efekts (1–5)	Globālais efekts (1–5)	Kopvērt.

3. uzdevums. Katra grupa 24 st. laikā savāc vismaz 12 virsrakstus par TOP 3 tēmām. Izmanto “1–0–0” (fakts), “0–1–0” (viedoklis) u. tml.

3. tabula. Mediju monitorings

Virsraksts	Avots	Datums/laiks	Tipoloģija (fakts/viedoklis/emocija)	Atslēgvārdi (≤ 3)

4. uzdevums. Strādājot grupā, izvēlas galveno runātāju, kas piedalās debatēs, ar 2–3 min. runu “par” un “pret” izvēlētai aktuālākajai tēmai.

4. tabula. Debašu duelis: vērtēšanas protokols

Kritērijs	Maks. p.	Runātājs A	Runātājs B
Argumentu skaidrība	10		
<i>Ethos</i> (pārlicība)	5		
<i>Logos</i> (loģika)	5		
<i>Pathos</i> (emocija)	5		
Laika ievērošana	5		
Kopā	30		

5. uzdevums. Strādājot grupā, veido sižeta trajektoriju (5 posmi) izvēlētajai tēmai.

5. tabula. Sižeta trajektorija + konflikta trijstūris

Posms	Notikums	Konflikta tips (cilv.–cilv./ cilv.–sab./cilv.–sevi)	Rīcības mērķis	Emocionālais spriegums (1–5)
Ekspozīcija				
Sarežģījums				
Kulminācija				
Krīze				
Atrisinājums				

6. uzdevums. Katra grupa atrod vismaz divas lugas; viena no tām – obligāti izvēlētā galīgā tēma.

6. tabula. Klasīķis un aktualitāte

Klasīķa luga	Konflikts lugā	Paralēle ar mūsdienu tēmu	Pārceļšanas paņēmieni (lokācija/laiks/tēli)	Potenciālais skatītāja ieguvums
Piem.: R. Blaumanis "Uguni"	Sociālā hierarhija & nepiepildīta mīlestība	Skolēnu vientulība digitālajā laikmetā	Darbība – mūsdienu kūrortviesnīcā; Edgara tēls → IT praktikants	Mīlestības un empātijas nozīme dzīvē

7. uzdevums. Refleksija: 80 vārdi – "Kāpēc šī izvēle atbilst mūsu klasei, un kā izrāde var mainīt skatītāja skatpunktu?"

7. tabula. Balsojuma kopsavilkums

Kārta	Izvirzītās tēmas (TOP 3)	Punkti (1.–3. kārtas)	Izvēlēta tēma
1.			
2.			
3.			

2. pielikums

Uzdevumi/vingrinājumi

R. Blaumaņa lugas "Pazudušais dēls" detalizētas personāžu analīzes tabula

Metodiska piezīme skolotājam. Uzdevuma mērķis ir rosināt skolēnus veikt padziļinātu Rūdolfa Blaumaņa lugas "Pazudušais dēls" personāžu analīzi, pētot viņu psiholoģiskos motīvus un sociālo determinētību jeb ierobežotību. Darbs tiek organizēts nelielās grupās, kur katra koncentrējas uz viena konkrēta tēla izpēti, izmantojot analītisko tabulu un lugas tekstu, lai pamatotu savus secinājumus ar precīziem citātiem. Izpratnes padziļināšanai tiek izmantoti specifiski jautājumi par varoņu iekšējiem un ārējiem konfliktiem, kā arī sociālās lomas ietekmi uz rīcības iespējām. Procesu noslēdz individuāla refleksija par cilvēka brīvības un atbildības robežām, veicinot starpmācību sasaisti ar vēsturi, ekonomiku un ētiku. Vērtēšana ir formatīva, balstoties uz faktu precizitāti, argumentācijas kvalitāti un refleksijas dziļumu, turklāt uzdevums ir diferencējams – spējīgākie skolēni var salīdzināt Blaumaņa tēlu arhetipus ar Bībelā atrodamām līdzībām, kamēr citiem tiek piedāvāts atbalsts ar izceltiem citātiem un vadlīniju jautājumiem. Šāda pieeja nodrošina, ka skolēni nevis vienkārši atstāsta sižetu, bet analītiski izprot tēlu motivāciju un vēsturiskā konteksta ietekmi uz viņu rīcību.

2. attēls. *Perplexity AI.* (2025, jūlijs 25). DALL-E 3. OpenAI.

Personāžu analīzes matrica (*piemērs*)

Lugas personāžs	Aptuvenais vecums	Īsa biogrāfija (fakti + sociālais konteksts)	Ko tēls grib? (virsuzdevums)	Kur ir konflikts? (iekšējais / ārējais)
Krustiņš	25–30	Zemnieka dēls, jaunībā devies “plašajā pasaulē”, atgriežas ar parādiem un sliktu reputāciju.	Atgūt ģimenes uzticību un finanšu atspaidu, nezaudējot pašcieņu.	Iekšējais: kauns un pašpārmētums. Ārējais: tēva neuzticība, sabiedrības nosodījums.
Mikus (tēvs)	55–60	Sīksaimnieks, konservatīvs, uzskata darba tikumu par augstāko vērtību.	Saglabāt saimniecību un ģimenes godu.	Iekšējais: mīlestība pret dēlu pretstatā skarbam taisnīgumam. Ārējais: Krustiņa parādi apdraud saimniecību.
Matilde (Krustiņa sieva)	23–26	Strādīga laukmeita, laulībā ar Krustiņu salauzta azartspēļu dēļ.	Aizsargāt savu un bērna nākotni, pieprasīt atbildību.	Iekšējais: mīlestība pret vilšanos. Ārējais: patstāvības trūkums sievietei patriarhālā vidē.
Ilze (Mikus meita)	18–20	Jaunākā māsa, paliek tēva mājās, uztur saimniecību.	Harmoniju ģimenē un drošu nākotni sev.	Iekšējais: lojalitāte brālim pretstatā bailēm no sabrukuma. Ārējais: konflikti ar Matildi un tēvu par Krustiņa likteni.
Roplainis (krodzinieks)	45–50	Ciema krodzinieks, kreditors, iemieso vieglas naudas kārdinājumu.	Iekasēt parādus, saglabāt varu pār Krustiņu.	Ārējais: ekonomiskais spiediens uz Krustiņu un Mikus ģimeni.
Roplainiete	40–45	Roplaiņa sieva, praktiska/pragmatiska, rūpējas par kroga peļņu.	Stabilu ienākumu plūsmu un respektu sabiedrībā.	Iekšējais: šaubas par vīra metožu nežēlību. Ārējais: saruna ar Matildi par naudas un goda jautājumiem.
Mikus kalps Aža	60+	Vecs kalps, simbolizē tradīciju un spriestspējas balsi.	Uzturēt mieru saimniecībā, brīdināt par morāliem riskiem.	Ārējais: domstarpības starp Miku un Krustiņu, kad jāizvēlas lojalitāte.
Mikus draugs / kaimiņš Matīss (papildtēls)	50	Sniedz Mikum padomus, pretstats Roplainim.	Izvairīties no bojāejas, saglabāt reputāciju.	Ārējais: palīdzēt bez iespējas reāli risināt Krustiņa parādus.

3. pielikums

Uzdevumi/vingrinājumi

Simetrijas shematiski paraugi – “Ko nozīmē smieties?”

Metodiska piezīme skolotājam. Uzdevumi veido daudzlīmeņu kombināciju: sagatavojot sižetu analīzi, refleksiju par attiecību tīklu simetrijām un praktisku radošo dialogu veidošanu, skolēni apgūst ne tikai komēdijas žanra būtību, bet arī pašrefleksijas un sadarbības prasmes. Līdzsvarots uzsvars uz teoriju, strukturētu modeli (shēmu) un radošo lietojuma aspektu balstās uz mūsdienīgu literatūras un teātra pedagogiju.

1. uzdevums. Komēdijas žanra raksturojums un simetrijas atrašana

Uzdevums skolēniem

Definējiet grupās, izmantojot gan izlasīto teoriju, gan piemērus no lugas “Skroderdienas Silmačos”, komēdijas jēdzienu un galvenās atšķirības no traģēdijas/drāmas! Atzīmējiet, kā simetrija parādās lugas tēlu attiecībās (piemēram, pāru, “trijstūru”, ģimeņu mijiedarbībā)!

Aspekts	Komēdija	Traģēdija/Drāma	Simetrijas piemērs lugā
Sociālais slānis	Zemākās šķiras	Vadošie, augstākās šķiras	Antonija/Aleksis & Ābrams/Joske (pāri)
Beigu raksturs	Laimīgas beigas, izlīgums	Nāve/traģiska iznākšana	Gandrīz katram pārim – laimīgs noslēgums
Galvenais mērķis	Izsaukt smieklus, atmaskot sadzīvi	Izjust bailes/žēlumu/katarsi	Smieklīga pārpratumu virkne
Raksturu parādīšana	Hipertrofija, karikatūra, pārmērīgas īpašības	Psihologisks dziļums	Zāra, Joske – valodas un uzvedības komisms
Simetrija sižetā	Paralēlo pāru sižetu “spoguļošana”	Nav akcentēts	Kāzas – centrālais simetriskais notikums

2. uzdevums. Sižeta laika līnija un komiskā simetrija

Uzdevums skolēniem

Veidojiet vizuālu laika līniju ar galvenajiem notikumiem un atzīmējiet, kur parādās sižetiska simetrija – paralēli konflikti vai salīdzināmi pārpratumi! Izceliet “humora mezglus”!

Notikums	Simetrijas/atkārtojuma piemērs	Galvenais humora elements
Kāzu gatavošana	Visi gatavojas, katram savas neskaidrības	Kolektīvā steiga, pārpratumi
Jauno tēlu ierašanās	Dūdars/Rūdis, Zāra, Ābrams/Joske	Nepazīstamo raksturu satikšanās
“Saderināšanās karuselis”	Aleksis – Elīna ↔ Joske – Zāra	Līgavu “mainīšana”
Cilvēku plūsmas pie krāsns	Visi pulcējas ap centrālo punktu	Kopīga uzvedība, pārslodze
Krāsns sprādziens (kulminācija)	Notikums uzreiz vairākiem varoņiem	Absurda kulminācija
Noslēguma izlīgums	Visi pāri atgriežas savās vietās	Katra pāra dinamikas beigas

3. uzdevums. Tēlu attiecību simetrijas karte

Uzdevums skolēniem

Izveidojiet attiecību shēmu (var būt tabula vai grafisks tīkls), kur katram pārim novērtējiet attiecību dinamiku (+ – pozitīva, – – negatīva, 0 – neitrāla)! Atzīmējiet “trijstūru” struktūras!

Attiecību pāris	Simetrija pāros/ trijstūros	Dinamika lūgā	Humora/absurda avots
Antonija ↔ Aleksis	Māte – dēls	– → +	Antonijas kontrole, pārpratumi
Aleksis ↔ Elīna	Mīļākie	– → +	Slepenās sarunas, līgavas – mīļākās sajaukums
Joske ↔ Zāra	“Cits pāris”	– → +	Nesaprašanās, valodas humors
Antonija ↔ Elīna	Saimniece – kalpone	– → +	Savstarpējā greizsirdība
Ābrams ↔ Joske	Tēvs – dēls	– → 0	Tēva “bizness”, dēla dzīvesprieks
Zāra ↔ Dūdars	Šuvēja – meistars	0 → +	Profesionālā “sāncensība/rivalitāte”

Papildu uzdevums

Radoši noformējiet pāru/trijstūru tīklu, ilustrējiet, kā viens pāris “spoguļo” citu!

4. uzdevums. Kultūras koda un simbolisma “leģenda”

Uzdevums skolēniem

Nosakiet, kā komēdijā strukturējas kultūras kodi un simboliskie notikumi – piemēram, Jāņu tradīcijas, siera siešana, saulgriežu dziesmas! Grupā izveidojiet tabulu ar galvenajiem kodētiem rituāliem:

Tradīcija/simbols	Kurā ainā/cēlienā	Simboliskā nozīme	Skatuves darbības piemērs
Siera siešana	Kāzu gatavošana	Auglība, svētība	Kolektīvs darbs, dziedāšana
Jāņuzāļu vākšana	Pirms Jāņiem	Aizsardzība pret ļaunu	Sievas vākšana/rotāšana
Uguns kuršana	Saulgriežu nakts	Dzīvības rituāls	Kopīga “uzveduma” kulminācija
Dziedāšana un deja	Svētku laikā	Prieka izpausme, kopība	Visi dejo, dzied kolektīvi
Krāsns sprādziens	Kulminācija	Likteņa ironija/skumjas	Absurds, visi apjūk kopā

5. uzdevums. Radošie dialogi "Ko nozīmē smieties?"

Uzdevums skolēniem

Izveidojiet pāros vai mazās grupās īsus, pašradītus dialogus, atspoguļojot divu tēlu pārpratumus situācijā pirms kāzām vai sadzīvē! Izmantojiet skaidru simetriju (viena tēla pārpratoms "spoguļo" otra atbildi)! Reflektējiet, kā un kāpēc rodas smieklīga noskaņa!

Dialoga veidošanas paraugs

Fragments	Tēlu lomas	Attiecību simetrija	Kā rodas komisms
"Nu, cik reizes jāsaka, Joske!" "Bet mamma, es jau Zāru neprecēšu, ja viņa negrib!"	Ābrams – Joske	Tēvs uzspiež, dēls izvairās	Valodas absurds, atkārtojums
"Man uz galvas vismaz trīs lakatu vajag!" "Tad paņem vēl otru galvu!"	Zāra – Elīna	Sakāpinātas prasības	Hiperbola, absurds

Papildu jautājumi

- Kādēļ konkrētā simetrija (atkārtojums, "spoguļošana" vai samainīti vārdi) uzjautrina skatītāju?
- Kā līdzīgu komismu veidotu mūsdienu sadzīves situācijā starp skolasbiedriem?

Noslēguma diskusija

Diskutējiet klasē!

- Kā komēdijas simetrija/zīmējums palīdz uztvert smieklu nozīmi izrādē?
- Vai būtu iespējams līdzīgus simetrijas principus ievērot arī citos klasiskos tekstos (piemēram, traģēdijā)?
- Kādu "simetriju" vai pārpratumu piedzīvot ir visjautrāk?

4. pielikums

Uzdevumi/vingrinājumi

Dramaturģisko tekstu analīze un piemērotības novērtēšana iestudēšanai

Metodiska piezīme skolotājam. Uzdevumu kopums integrē literatūras analīzi ar praktisko teātra darbu, veicinot kritisku domāšanu par latviešu kultūras mantojumu un tā dzīvotspēju mūsdienās. Uzdevumi strukturēti tā, lai pakāpeniski virzītu skolēnus no teorētiskās izpratnes uz praktiskiem lēmumiem, iekļaujot gan individuālo, gan kolektīvo darbu. Īpaša uzmanība pievērsta latviešu klasiku ideju integrācijai ar mūsdienu kontekstu, kas atbilst kompetenču pieejas prasībām kultūras izglītībā. Vienlaikus šie uzdevumi jāvērtē kā vadlīnijas, nevis protokols; ja kāds no uzdevumiem skolotāja ieskatā ir laikietilpīgs un sarežģīts, to var krasī vienkāršot.

Uzdevumu kopums

Nr.	Uzdevuma nosaukums	Īss apraksts	Galvenā prasme	Rezultāts
1.	Žanru kritēriju matrica	Analizē žanru kritērijus vairākos līmeņos – konflikta raksturs, varoņa liktenis, emocionālā ietekme, tematika, valodas līmenis.	Analītiskā domāšana	Aizpildīta 1. tabula
2.	Tekstu piemērotības skala	Katram izvēlētam tekstam piešķir punktus pēc 20 kritērijiem 5 punktu skalā, salīdzinot ar minimālajām žanru prasībām.	Vērtēšanas prasmes	Aizpildīta 2. tabula
3.	Latviešu dramaturģijas kartēšana	Analizē 6 latviešu dramaturģijas darbus, novērtējot to piemērotību, priekšrocības un izaicinājumus iestudēšanai.	Kultūrvēsturiskā kompetence	3. tabula + argumentācija
4.	Uzdevumu secības plānošana	Veido 7 soļu plānu konkrētam žanram ar laika ierobežojumiem un nepieciešamajiem materiāliem.	Plānošanas prasmes	4. tabula + laika grafiks
5.	Tekstu salīdzinošā analīze	Salīdzina 3 dažādu žanru tekstus pēc vienotiem kritērijiem, identificējot katra stiprās un vājās puses.	Salīdzinošā analīze	Aizpildīta 5. tabula
6.	Iestudējuma koncepcijas iecere	Izvēlas vienu tekstu un izstrādā tā iestudējuma koncepciju, iekļaujot žanra specifiskās prasības.	Radošā sintēze	6. tabula + pamatojums
7.	Metodiskā refleksija	Novērtē visa procesa efektivitāti un sniedz ieteikumus materiālu uzlabošanai.	Metakognitīvās prasmes	7. tabula + secinājumi

1. uzdevums. Žanru kritēriju matrica

Uzdevums skolēniem

Sadarbojieties 4–5 cilvēku grupās un analizējiet traģēdijas, drāmas un komēdijas žanru pamatprasības latviešu dramaturģijā, katru žanru raksturojot pēc konkrētiem kritērijiem! Aizpildiet tabulu, nosakot katra žanra galvenās pazīmes un to piemērotību iestudēšanai skolā!

Kritērijs	Traģēdija	Drāma	Komēdija
Konflikta raksturs	Neatrisināms, fatāls	Atrisināms, sarežģīts	Viegli atrisināms
Varoņa liktenis	Nāve, bojāeja	Pārmaiņas, attīstība	Laimīgas beigas
Emocionālā ietekme	Bailes, žēlums, katarse	Empātija, pārdzīvojums	Smieki, prieks
Galvenā tematika	Morāles izvēles, vara	Sociālas problēmas	Sadzīviski jautājumi
Valodas līmenis	Augsts, dzejisks	Daudzveidīgs	Ikdienas, tautisks
Iestudēšanas sarežģītība	Augsta (5/5)	Vidēja (3/5)	Zema (2/5)
Auditorijas vecums	16+	12+	7+

2. uzdevums. Tekstu piemērotības skala

Uzdevums skolēniem

Izvēlieties individuāli vienu latviešu dramaturģijas darbu (no piedāvātā saraksta vai citu, ko esat lasījuši)!

Novērtējiet tā piemērotību iestudējumam skolā, izmantojot 20 kritēriju sistēmu!

Vērtējiet katru kritēriju skalā no 1 (ļoti zems) līdz 5 (ļoti augsts)!

Kritērijs	Vērtējums (1–5)	Pamatojums
Dramaturģiskā struktūra		
1. Skaidra ekspozīcija		
2. Loģiska darbības attīstība		
3. Saprotama kulminācija		
4. Apmierinošs atrisinājums		
Tēlu sistēma		
5. Spilgti galvenie varoņi		
6. Saprotama motivācija		
7. Attīstība lugas gaitā		
8. Laikmetīga psiholoģija		
Valoda un stils		
9. Pieejama valoda		
10. Teatrāls dialogs		
11. Dziļš zemteksts		
12. Kultūras bagātība		
Tematika un aktualitāte		
13. Jauniešiem saistoša		
14. Morāli vērtīga		
15. Sociāli nozīmīga		
16. Universāla vēstība		
Tehniskā īstenojamība		
17. Pieejams rekvizītu skaits		
18. Vienkārša scenogrāfija		
19. Iespējama kostīmu adaptācija		
20. Laika ierobežojumu atbilstība		
KOPVĒRTĒJUMS		

3. uzdevums. Latviešu dramaturģijas darbu kartēšana

Uzdevums skolēniem

Analizējiet grupās konkrētus latviešu dramaturģijas darbus!

Katrai grupai tiek piešķirts viens periods vai autors.

Izpētiet darbu priekšrocības, izaicinājumus un piemērotību iestudēšanai!

Apkopojiet rezultātus tabulā!

Autors/Darbs	Žanrs	Galvenā tēma	Priekšrocības iestudēšanai	Izaicinājumi	Piemērotība (1–10)
R. Blaumanis					
"Skroderdienas Silmačos"	Komēdija	Jāņu svinības, mīlestība	Pazīstami tēli, humors, tradīcijas	Dialekts, kultūrvēsturisks konteksts	9/10
"Ugunī"	Drāma	Sociālā nevienlīdzība	Spēcīgs konflikts, psiholoģija	Sarežģīta tēlu psiholoģija	7/10
Rainis					
"Uguns un nakts"	Tragēdija	Nacionālā identitāte	Dzejiski tēli, simbolika	Filozofiskums, garīgums	6/10
"Spēlēju, dancoju"	Komēdija – satīra	Sabiedrības kritika	Aktualitāte, humors	Politiskie konteksti	7/10
Aspazija					
"Atriebēja"	Drāma	Sieviešu tiesības	Spēcīgs sievietes tēls	Laikmeta specifika	8/10
M. Zālīte					
"Tobāgo!"	Mūzikls – drāma	Emigrācija, sapņi	Mūzika, emocionālums	Sarežģīta iestudēšana	6/10
L. Gundars					
"Karaliste"	Komēdija – drāma	Mūsdienu Latvija	Aktuāla valoda	Pieaugušo tematika	5/10

4. uzdevums. Uzdevumu secības plānošana katram žanram

Uzdevums skolēniem

Izvēlieties vienu žanru no trim piedāvātajiem un izveidojiet detalizētu plānu tā iestudēšanai, iekļaujot visus nepieciešamos soļus, laika ierobežojumus un materiālus! Aizpildiet attiecīgo tabulas daļu!

Nr.	TRAGĒDIJAS plāns	Atbalsta materiāli
1.	Žanra teorētiskā izpēte un antīko sakņu analīze	Aristoteļa "Poētika", video
2.	Teksta dziļā analīze, konfliktu kartēšana	Lugas teksts, analīzes tabulas
3.	Galveno tēlu psiholoģiskā profila izveide	Personāžu biogrāfiju veidlapas
4.	Katarses brīža identificēšana un analīze	Emocionālās ietekmes kartes
5.	Režijas koncepcijas izstrāde	Vizuālie materiāli, skices
6.	Fragmentu iestudēšana ar akcentu uz traģisko	Kostīmi, rekvizīti
7.	Prezentācija un emocionālās ietekmes vērtējums	Novērtēšanas kritēriji

Nr.	DRĀMAS plāns	Atbalsta materiāli
1.	Sociālo konfliktu identificēšana	Aktuālo notikumu avoti
2.	Personāžu motivācijas dziļā analīze	Psiholoģiskās analīzes tabulas
3.	Paralēļu meklēšana ar mūsdienu situācijām	Mediju materiāli
4.	Morālo dilemmu izvērtēšana	Diskusiju jautājumi
5.	Reālistiskas mizanscēnas veidošana	Scenogrāfijas elementi
6.	Emocionāli piesātināta interpretācija	Mūzikas, gaismu risinājumi
7.	Skatītāju diskusija par aktuālām tēmām	Diskusiju moderācijas plāns

Nr.	KOMĒDIJAS plāns	Atbalsta materiāli
1.	Humora veidu izpēte un klasifikācija	Komēdiju piemēru video
2.	Komisku situāciju un līdzību atpazīšana	Situāciju kartītes
3.	Tautas humora un valodas bagātības izpēte	Dialektu ieraksti
4.	Raksturu ("karakteru") hiperbolizācija un spilgtināšana	Kostīmu, grima materiāli
5.	Temporitma un komiskā taiminga (labvēlīgākā brīža) apguve	Metronoms, hronometrs
6.	Interaktīvas spēles ar auditoriju	Improvizācijas vingrinājumi
7.	Pozitīvās noskaņas radīšana un novērtējums	Smieklīguma skalas

5. uzdevums. Tekstu salīdzinošā analīze

Uzdevums skolēniem

Salīdziniet pāros divus dažādus latviešu dramaturģijas darbus (viens klasiskais, viens mūsdienu)!
Koncentrējieties uz to piemērotību iestudēšanai un mērķauditorijas vajadzībām!
Ierakstiet rezultātus salīdzinājumu tabulā!

Salīdzinājuma aspekts	Klasiskais darbs:	Mūsdienu darbs:
Autors/nosaukums		
Tapšanas gads		
Žanrs		
Valodas sarežģītība (1–5)		
Kultūras konteksta nepieciešamība (1–5)		
Aktuālā tematika jauniešiem (1–5)		
Tehniskās prasības (1–5)		
Aktiera prasmes līmenis (1–5)		
Laika resursu vajadzība (st.)		
Budžeta vajadzības (1–5)		
Skatītāju iesaistīšanas potenciāls (1–5)		
Morāli audzinošā vērtība (1–5)		
Kopējā piemērotība skolai (1–10)		
Galvenā priekšrocība		
Lielākais izaicinājums		
Ieteikums lietošanai		

3. attēls. Mozgirs, K. (2018). *Fotogrāfija no lugas "Gloria"* (rež.: Aigars Ceplītis). RISEBA.

6. uzdevums. Iestudējuma koncepcijas iecere

Uzdevums skolēniem

Izvēlieties individuāli vienu latviešu dramaturģijas darbu no iepriekš analizētajiem!

Izstrādāji pilnīgu iestudējuma koncepciju, integrējot to ar kādu no klasiskajiem darbiem vai mūsdienu aktualitātēm!

Aizpildīt koncepcijas plānošanas tabulu!

Koncepcijas elements	Jūsu risinājums	Pamatojums
Izvēlētais darbs		
Mērķauditorija		
Galvenais vēstījums		
Žanra adaptācija		
Laika/vietas pārnēsums		
Klasiku integrācija		
Aktuālo notikumu saistība		
Scenogrāfijas koncepcija		
Kostīmu risinājums		
Mūzikas/skaņu dizains		
Gaismu risinājums		
Īpašie efekti		
Aktieru skaits		
Paredzētais ilgums		
Tehniskās prasības		
Budžeta aplēse		
Mēģinājumu laiks		
Inovāciju elements		
Tradīciju saglabāšana		
Skatītāju reakcijas prognoze		

7. uzdevums. Metodiskā refleksija un lēmumu pieņemšana

Uzdevums skolēniem

Apkopojiet grupā visus iepriekšējos uzdevumus! Izvēlieties vienu darbu turpmākai iestudēšanai, izmantojot balsu vairākuma principu! Pamatojiet savu izvēli, aizpildot lēmumu pieņemšanas protokolu!

Lēmuma kritērijs	1. vieta	2. vieta	3. vieta	Pamatojums 1. vietai
Tehniskā īstenojamība				
Laika efektivitāte				
Auditorijas interese				
Audzinošā vērtība				
Kultūras bagātība				
Aktieru attīstība				

Kolektīvais pamatojums (100–120 vārdi)

Individuālā refleksija (80 vārdi katram):

"Ko šis process man iemācīja par latviešu dramaturģiju un tās mūsdienu nozīmi?"

5. pielikums

Uzdevumi/vingrinājumi

Improvizācijas un citi teātra vingrinājumi

Metodiska piezīme skolotājam. Improvizācija kā mūsdienīgas spēles teātra forma radusies no itāļu delartiskās jeb masku komēdijas, un izmantota daudzās klasiskajās komēdijās. Improvizācijas procesa veidošanas pamatnosacījumi ir spontanitāte, asa uzmanība un citu dalībnieku piedāvāto ideju un darbības pieņemšana un papildināšana. Improvizācija ļauj pašizpausties un īstenot savus talantus radošā darbībā, attīstot radošo domāšanu un spontanitāti, kas palīdz arī veiksmīgai ikdienas saziņai ar citiem atšķirīgās situācijās un mainīgos apstākļos. Improvizācija attīsta viedokļu dažādības pieņemšanu un kolektīvās jaunrades pieredzi. Mūsdienās improvizācijas teātra paņēmienus izmanto, lai aktualizētu un padziļinātu izpratni par dažādiem mākslas un sociālajiem procesiem. Vingrinājumi, kas tiek doti, ir no Annas Eižvertiņas grāmatas "Ceļš uz profesionālās aktiermeistarības pamatiem. Teorija. Prakse. Vingrinājumi. Etīdes". Apgāds "Zinātne", Rīga, 2025.

4. attēls. Ceplītis, A. (2017). *Studentu etīde*. RISEBA.

Vingrinājumi

1. **"Randiņš".** Visi sēž aplī uz grīdas, pedagogs lūdz kādu iziet apla vidū un parādīt, ko viņam ļoti patīk darīt dzīvē, pēc tam nosaukt savu vārdu (sastopama ļoti liela dažādība, viens dzied, dejo, cits gul, cits lasa grāmatu, brauc ar velosipēdu vai slēpēm u. c.). Aplī sēdošie atkārtoti parādīto darbību un visi kopā nosauc dalībnieka vārdu. Turpināt, līdz visi ir ar sevi iepazīstinājuši, tostarp arī pedagogs.
2. **"Skulptūra".** Audzēkņi strādā pāros. Savstarpēji vienojas, kuram pirmajam būs ciet acis (godīgi!). Tas, kuram acis paliek vaļā, sākotnēji veido no sevis ne pārāk sarežģītu skulptūru. Abi stāv viens otram pretim apmēram 80 cm attālumā. Un sākas! Vaļā acīm stāvošais veido no sevis skulptūru, pretim stāvošais aizvērtām acīm gaida. Pirmais, kas no sevis ir izveidojis skulptūru, paziņo otram – drīkst! Otrais pietuvojas ar joprojām aizvērtām acīm, ar rokām rūpīgi aptausta izveidoto skulptūru, lai ar savu ķermeni atveidotu precīzi tādu pašu skulptūru – spoguļattēlā (joprojām aizvērtām acīm). Pirmais, kam acis vaļā, komentē – ir iznācis tas pats vai nav. Ja nav, otrs turpina pielabot. Ja ir izdevies, tad viņš drīkst atvērt acis un apskatīties, ko ir izdevies izveidot. Pēc tam dalībnieki mainās lomām. Šis vingrinājums ir svarīgs tālab, ka abi partneri, viens otru aptaustījuši, vairs nejut sākotnējo kautrības barjeru.
3. **"Visdažādāko priekšmetu pārvērtības".** Pedagogs iedod audzēkņiem ļoti pūkainu cepuri un aicina ar to paspēlēties kā ar mājās audzinātu trusīti, kaķīti vai citu dzīvnieku. Iedod nūju un paziņo, ka tā ir florete, ar kuru ir jāmacās cīnīties; virves gabalu – kā čūsku, kas jāizdzen no telpas.
4. **"Dzīvnieki".** Uzdevums ir atveidot kādu dzīvē reāli novērotu dzīvnieku – govī, cūku, kazu, stirnu, kādu citu zooloģiskā dārza iemītnieku vai mājdzīvnieku, piemēram, suņi, kaķi, jūrascūciņu. Galvenais ir tuvoties precīzam dzīvnieka eksistences temporitmam un plastikai.
5. **"Konveijers".** Šis vingrinājums var attiekties arī uz aktiermeistarības elementu "darbība". To sacer paši dalībnieki. Konveijers tāpat ir atsevišķu darbību komplekss, kas noved pie kāda konkrēta rezultāta. Dalībnieki sadalās 5–7 cilvēku grupās, katram dalībniekam grupā ir kāda funkcija, un darbības izpildot pēc kārtas, tiek iegūts rezultāts. Vingrinājumā vajag izmantot arī skaņas. Piemēram, konveijers ražo konfektes ar pildījumu, zivju konservus, cep kūkas vai ražo apavus. Skaņu atdarināšana ļoti atdzīvina šo vingrinājumu, teiksim, skaņa, ar kādu tiek izstumta no ierīces konfektes pildījuma masa. Konveijera vietā var būt arī cita tehnika – kaut vai kafijas aparāts, veļas mazgājamā mašīna, milzīga izmēra tosteris, tramvajs.
6. **"Atdzīvojušies priekšmeti".** Šis var būt arī pāru vingrinājums. Vingrinājuma jēga rodas tad, kad audzēknis spēj iztēloties sevi kā kādu ļoti konkrētu priekšmetu, kas atdzīvojas. Tā jau ir etīde – vingrinājums, kura nobeigums jāizdomā pašiem.
7. **"Nāku palīgā".** Vingrinājums – viens kaut ko dara, otrs, kad saprot, ko dara pirmais, piebiedrojas, lai palīdzētu. Bezpriekšmetu darbības. Piemēram, viens skalda malku, otrs vāc klēpī šķīlas un nes uz grēdu, vai meitene griež maizes kukuli un kāds cits kārtu šķēles uz maizes šķīvja vai apziež ar sviestu. Palīga piebiedrošanās ir atkarīga no ātruma, kādā viņš izdomā, ar kādu konkrētu darbību iespējams palīdzēt.
8. **"Neparasta izskata cilvēki".** Viņi satikušies, piemēram, ballītē: vienam deguns ir garāks nekā Sirano de Beržerakam un tas jānovieto uz pleca, citam ir vismaz pusmetru garas pēdas, ar kurām jātiek uz priekšu, vēl var būt milzīgs vēders vai liels un smags dibens. Tad ballītē visiem jādejo, cilvēkam ar nestandarta ķermeņa daļām izvēloties partneri, kuram ir savas ķermeņa nestandarta problēmas.

9. **"Jā un nē!"**. Vingrinājums kalpo pielāgošanās darbību treniņam divatā, tā pamatā ir jautājumu "kā?" un tas satur uztrenētas dabiskas improvizācijas garu. Pedagogam šai mini etīdei jādod tēma un jānosaka, kurš no abiem teiks "jā" un kurš "nē", citu vārdu vai teikumu nevar lietot, bet drīkst pievienot kādu fizisku izpausmi. Parasti iesācēji ilgstoši lieto tekstu, lai gan varētu apkampt partneri, satvert viņa roku, noglāstīt viņam plecu, viņu nobučot uz vaiga vai pat pakutinā. Piemērs: ir divas draudzenes, viena pateicības uzplūdā mēģina otru apdāvināt ar gredzenīti vai krellītēm, bet draudzene saka "nē". Dāvinātājam ar "jā" un kādām fiziskām izpausmēm jāmēģina iespaidot to, kura saka "nē", un panākt savu. Cits piemērs: jaunlaulātie medusmēneša laikā guļ pludmalē, bet jaunais vīrs izdomājis iet uz mājām un mēģina ar vārdu "jā", kā arī kādām citām vingrinājumā pieļaujamām izpausmēm panākt, lai jaunā sieva nāk līdz, taču viņa atbild "nē". Šīs pielāgošanās darbības nevar izvēlēties racionāli un izveidot it kā to sarakstu. Jo, ja šīs darbības nerodas kā improvizācijas darbības, "saraksts" izskatās nedabisks. Treniņš un tikai treniņš! Mērķis ir attīstīt pielāgošanos situācijai "šeit un tagad" ar spēju improvizēt un elastīgu reakciju.
10. **"Ādams un Ieva"**. Uz Zemes guļ Debesu Tēva tikko radītie Ādams un Ieva. Neviena cita cilvēka nav. Abi pamostas, iekustina savus locekļus, ceļas kājās aplūkot pasauli un ierauga viens otru. Viņi pamana arī atšķirības viens otra ķermenī un pat mēģina fiziski pieskarties viens otram, jo rodas jautājumi: kāpēc, piemēram, Ievai izciļņi uz krūtīm ir lielāki nekā Ādamam. Tālāk partneriskās saiknes attīstība jāatstāj audzēkņu ziņā. Ja pedagogam kaut kas nepatīk, procesu var pārtraukt.
11. **"Atrast darbību"**. Grupa darba telpā "dullojas" – lec, tupstas, skrien, palecas, pēc pedagoga izsaukiena "stop!" sastingst "noķertajā" pozā. Pedagogs lūdz katru audzēkni, izejot no viņa pozas, turpināt kustību kā konkrētu fizisku darbību ārpus sevis. Piezīme: pedagogs iedrošina uzticēties pašiem sev un tam, ka personiskā pieredze dos impulsu, ko darīt. Sagaidīt var viskautko – kāds skalda malku, cits ravē dārzu vai rok zemi, vēl kāds lasa ābolus, plauj zāli u. c. Kad darbība ir precizēta un tiek veikta, pedagogs vēro un lūdz darbību loģiski pabeigt. Vingrinājumu atkārtoti vismaz trīs reizes. Šī vingrinājuma nākamais posms ir darbs pāri – kad "dullošanās" laikā atkal atskan "stop!", pedagogs jau norāda, kurš ar kuru strādās pāri. Pārim, izejot no savas stop pozīcijas, ir jāizdomā kāda kopīga darbība. Tas nav vienkārši, bet pārim ir iespējams atrast kopīgo darbību, piemēram, nest baļķi, stumt skapi, vest zirgu, turēt arklu kartupeļu tīrumā. Atgādinājums – fiziskajai darbībai ir jābūt ārpus sevis. Pedagogs var rosināt šīm fiziskajām darbībām pievienot arī psihisko darbību.
12. **"Es tev iemācīšu"**. Vingrinājumā iespējams iemācīt otram kādu savu prasmi, piemēram, gatavot Adventes vainagu, uzpīt vainadziņu Līgo vakaram, pagatavot filtrētu kafiju, ieslēgt gāzes katlu "Junkers" (tās ir bezpriekšmetu darbības tikai ar iztēlē izvēlētiem priekšmetiem, ar kuriem uzdevuma veicējs prot apieties, vai darbības, kuras viņš prot veikt; apmācības sākuma posmā var arī pārrunāt konkrētas detaļas). Pedagogam jāseko, lai darbībās ar iedomātiem priekšmetiem tiktu ievērota precizitāte, izmēri, svars un atrašanās vieta.

6. pielikums

Uzdevumi/vingrinājumi

Pienākumu sadalījumu matrica

Metodiska piezīme skolotājam. Šis uzdevums ir izstrādāts, lai praktiskā projekta vadībā attīstītu teorētiskās zināšanas par teātra profesijām, veicinot skolēnos patstāvību, atbildību un izpratni par teātri kā sinerģisku, kolektīvu mākslas formu. Skolotājs procesā ir mediators – palīdz skolēniem apzināties savas stiprās puses un intereses, lai izvēlētos atbilstošāko lomu komandā, kā arī nodrošina, ka visi uzdevumi tiek sadalīti līdzsvaroti. Šī matrica kalpo kā instruments pašvadītas mācīšanās prasmju attīstīšanai, jo rosina skolēnus pašiem plānot savu laiku, definēt konkrētus uzdevumus un uzņemties atbildību par to izpildi. Kā vērtēšanas rīku var izmantot katra skolēna izveidoto darbu kopumu, kurā iekļauta aizpildītā matrica, paveikto uzdevumu saraksts (piemēram, scenogrāfijas skices, afišas melnraksts) un īsa noslēguma refleksija par gūto pieredzi. Uzdevumu var diferencēt, ļaujot spējīgākiem skolēniem uzņemties vadošās lomas (piemēram, režisors) vai apvienot vairākus pienākumus.

1. uzdevums. Radošās komandas izveide un darba plānošana

Skolēni darbojas kā vienota komanda, lai izveidotu savu iestudējuma radošo grupu, kur viņi rūpīgi izpēta pienākumus un nepieciešamās prasmes katrā profesijā. Skolēni apspriež un sadala lomas atbilstoši katra dalībnieka interesēm un stiprajām pusēm, īpašu uzmanību pievēršot konkrētu uzdevumu definēšanai un izpildes termiņu plānošanai. Šī matrica būtībā ir radošās komandas ceļvedis visā izrādes tapšanas laikā.

Lomu sadalījuma un atbildības matrica

Profesija	Galvenie darba pienākumi	Nepieciešamās prasmes un kompetences	Konkrēti uzdevumi (piemēri)	Atbildīgais skolēns (Vārds/uzvārds)	Darbu izpildes grafiks (posmi)
Mākslinieciskais vadītājs (pedagogs)	Nodrošina māksliniecisko un pedagoģisko atbalstu, pārrauga procesa atbilstību mērķiem.	Izpratne par teātra procesiem, pedagoģiskās prasmes, spēja motivēt un organizēt.	Konsultēšana, formatīvā vērtēšana, konfliktu risināšana.	Skolotājs	Nepārtraukti visa projekta laikā.
Dramaturgs/Scenārists	Adaptē izvēlēto lugu vai veido oriģinālu scenāriju, raksta dialogus un remarkas.	Literārais talants, dramaturģijas likumu pārzināšana, spēja veidot loģisku sižetu.	1. Saisināt lugas tekstu. 2. Pielāgot valodu mūsdienām. 3. Sarakstīt trūkstošos monologus.		1. posms. Teksta adaptācija.
Režisors	Izstrādā izrādes māksliniecisko koncepciju, vada aktieru darbu un mēģinājumu procesu.	Līderības dotības, radoša vīzija, komunikācijas prasmes, spēja saliedēt komandu.	1. Izveidot režijas koncepcijas plānu. 2. Vadīt teksta analīzes mēģinājumus. 3. Veidot mizanscēnas.		1.–4. Posms. No koncepcijas līdz pirmizrādei.

Profesija	Galvenie darba pienākumi	Nepieciešamās prasmes un kompetences	Konkrēti uzdevumi (piemēri)	Atbildīgais skolēns (Vārds/uzvārds)	Darbu izpildes grafiks (posmi)
Aktieris	Izveido skatuvisku tēlu saskaņā ar režisora ieceri, apgūst tekstu un piedalās mēģinājumos.	Aktiermeistarības pamati, empātija, laba atmiņa, balss un ķermeņa pārvaldīšana.	1. Izveidot tēla biogrāfiju. 2. Apgūt lomas tekstu. 3. Piedalīties kustību un runas treniņos.		2.–4. posms. Mēģinājumi un izrādes.
Scenogrāfs	Rada izrādes vizuālo vidi – dekorācijas, telpas iekārtojumu un atmosfēru.	Mākslinieciska iztēle, telpiskā domāšana, zīmēšanas un maketēšanas prasmes.	1. Izveidot scenogrāfijas skices. 2. Sagatavot dekorāciju maketu. 3. Pārraudzīt dekorāciju izgatavošanu.		1.–3. posms. No idejas līdz tehniskajiem mēģinājumiem.
Gaismu mākslinieks	Izstrādā izrādes gaismu partitūru, lai radītu noskaņu un akcentētu notikumus.	Tehniskās zināšanas par gaismas tehniku, radošums, uzmanība detaļām.	1. Izveidot gaismu plānu katrai aīnai. 2. Programmēt gaismu maiņas. 3. Vadīt gaismas izrādes laikā.		3.–4. posms. Tehniskie mēģinājumi un izrādes.
Kostīmu mākslinieks	Atbild par tēlu vizuālo stilu, izstrādā, piemeklē vai veido kostīmus.	Stila izjūta, zināšanas par apģērbu vēsturi, šūšanas un dizaina pamati.	1. Uzzīmēt kostīmu skices. 2. Sameklēt vai pielāgot apģērbus. 3. Nodrošināt kostīmu kārtību.		2.–4. posms. No skici veidošanas līdz izrāžu apkalpošanai.
Horeogrāfs/ Kustību mākslinieks	Veido izrādes deju vai kustību partitūru, strādā ar aktieru ķermeņa valodu.	Dejas un kustību tehniku pārzināšana, spēja apmācīt citus, radoša pieeja.	1. Izveidot kustību zīmējumu galvenajām aīnām. 2. Vadīt aktieriem kustību nodarbības.		2.–3. posms. Mēģinājumu periods.
Komponists/ Skaņu mākslinieks	Rada oriģinālmūziku vai veido skaņu celiņu, kas papildina izrādes noskaņu.	Muzikālā dzirde, kompozīcijas pamati, skaņu apstrādes programmu pārzināšana.	1. Sakomponēt galveno muzikālo tēmu. 2. Izveidot skaņu efektu sarakstu. 3. Vadīt skaņu izrādes laikā.		2.–4. posms. Mēģinājumi un izrādes.

Profesija	Galvenie darba pienākumi	Nepieciešamās prasmes un kompetences	Konkrēti uzdevumi (piemēri)	Atbildīgais skolēns (Vārds/uzvārds)	Darbu izpildes grafiks (posmi)
Rekvizitors	Atbild par visiem priekšmetiem, ko aktieri izmanto uz skatuves, tos sagādā un uztur kārtībā.	Organizētība, atjautība, amatniecības prasmes, augsta atbildības sajūta.	1. Sastādīt visu rekvizītu sarakstu. 2. Sagādāt vai izgatavot nepieciešamos priekšmetus.		2.–4. posms. Mēģinājumi un izrādes.
Suflieris	Diskrēti palīdz aktieriem ar tekstu mēģinājumu un izrādes laikā, ja tas aizmirstas.	Lieliska koncentrēšanās spēja, skaidra dikcija, spēja strādāt nemanāmi.	1. Sekot līdzi scenārijam. 2. Būt visos teksta mēģinājumos.		2.–4. posms. Mēģinājumi un izrādes.
Grima mākslinieks	Izstrādā un uzklāj aktieriem grīmu, kas palīdz radīt tēla raksturu un izskatu.	Mākslinieciskās dotības, zināšanas par grīma tehnikām un materiāliem, higiēnas normu ievērošana.	1. Izveidot grīma skices katram tēlam. 2. Veikt grīma uzklāšanu pirms izrādēm.		3.–4. posms. Ģenerālmēģinājumi un izrādes.
Izrādes vadītājs	Koordinē visu tehnisko un māksliniecisko dienestu darbu izrādes laikā, nodrošinot tās raitu norisi.	Organizatoriskās spējas, precizitāte, spēja ātri reaģēt un risināt problēmas.	1. Izveidot izrādes norises plānu. 2. Dot komandas ainu maiņām, gaismām un skaņai.		3.–4. posms. Ģenerālmēģinājumi un izrādes.
PR projekta vadītājs	Atbild par izrādes publicitāti un komunikāciju ar auditoriju.	Komunikācijas prasmes, radošums, digitālā mārketinga pamati, organizētība.	1. Izveidot izrādes afišu un skrejlapas. 2. Rakstīt paziņojumus skolas medijiem. 3. Pārvaldīt sociālo tīklu lapu.		3.–4. posms. Sākot no ģenerālmēģinājumiem.

7. pielikums

Uzdevumi/vingrinājumi

Lugas sākotnējais lasījums un sižeta apguve

Metodiska piezīme skolotājam. Uzdevumu kopums pakāpeniski virza skolēnus no lugas sākotnējā lasījuma līdz padziļinātai strukturētai izpratnei par teksta uzbūvi, konfliktu dinamiku un tēlu attīstību. Katrs uzdevums veido bāzi nākamajam solim – sākot no cēlienu kartīšu veidošanas un dramaturģiskās spirāles analīzi, līdz personāžu evolūcijas izvērtējumam, simbolisko elementu identificēšanai, konfliktu hierarhijai un salīdzinošai klasiķu darbu analīzei. Uzdevumi veidoti tā, lai skolēni apgūtu prasmi analizēt gan tradicionālās dramaturģijas struktūras, gan radoši domātu par mūsdienu interpretācijas iespējām – atklātu lugas kodolu un piedāvātu laikmetīgas pielāgošanas ieceres. Jāparedz laiks diskusijām, grupu prezentācijām un kritiskai refleksijai, lai tiktu nodrošināts pilnvērtīgs mācību process, attīstot gan literāro, gan teatrālo domāšanu, kā arī prasmi sadarboties un argumentēti pamatot savus secinājumus.

1. uzdevums. Cēlienu struktūras kartīšu sistematizācija

Uzdevums skolēniem

Sadarbojieties 3–4 cilvēku grupās! Analizējiet izvēlēto lugu, sistemātiski aizpildot struktūras kartītes katram cēlienam! Katrai kartītei jāietver četras obligātās sadaļas. Rezultātā jāiegūst pilnīga lugas dramaturģiskā karte.

1.1. tabula. Cēlienu struktūras kartīšu matrica

Cēliens	Galvenais notikums	Jaunie tēli/ informācija	Konflikta attīstība	Simboliskie elementi
I. Ekspozīcija				
II. Mīlestības konflikts				
III. Sociālais fons				
IV. Kulminācija				
V. Atrisinājums				

Aizpildīšanas instrukcija

Aizpildiet katru aili ar 2–3 konkrētiem faktiem vai novērojumiem no lugas teksta!

2. uzdevums. Dramaturģiskās spirāles kartēšana

Uzdevums skolēniem

Analizējiet konflikta intensitātes izmaiņas lugas gaitā, izmantojot skalu no 1 (zema spriedze) līdz 10 (maksimāla spriedze)! Norādiet katram cēlienam arī konflikta veidu un galvenos dalībniekus!

2.1. tabula. Konflikta intensitātes spirāle

Cēliens	Konflikta veids	Galvenie dalībnieki	Spriedzes līmenis (1-10)	Pagrieziens punkts	Sekas nākamajam cēlienam
I.					
II.					
III.					
IV.					
V.					

2.2. tabula. Konflikta veidu klasifikācija

Pielieciet katram identificētajam konfliktam atzīmi (✓)!

Konflikta tips	I. cēl.	II. cēl.	III. cēl.	IV. cēl.	V. cēl.	Kopējā ietekme
Cilvēks pret cilvēku						
Cilvēks pret sabiedrību						
Cilvēks pret sevi						
Cilvēks pret likteni						

3. uzdevums. Tēlu attīstības trajektoriju analīze

Uzdevums skolēniem

Izvēlieties 3 galvenos personāžus un izsekojiet viņu iekšējai izaugsmei vai degradācijai lugas gaitā!
Dokumentējiet viņu motivāciju, lēmumus un pārvērtības katru cēlienu!

3.1. tabula. Personāžu evolūcijas matrica

Personāžs	I. cēliens (sākums)	II. cēliens	III. cēliens	IV. cēliens	V. cēliens (beigas)	Kopējā trajekto- rija
Personāžs A: -----						
Personāžs B: -----						
Personāžs C: -----						

3.2. tabula. Personāžu mijiedarbības tīkls

Norādiet attiecību dinamiku starp personāžiem (+pozitīva, -negatīva, 0 neitrāla)!

Attiecību pāris	I. cēl.	II. cēl.	III. cēl.	IV. cēl.	V. cēl.	Galīgā izmaiņa
A ↔ B						
A ↔ C						
B ↔ C						

4. uzdevums. Simbolisko elementu identificēšana un interpretācija

Uzdevums skolēniem

Meklējiet lugas tekstā simboliskus elementus – dabas parādības, priekšmetus, darbības, kas nes dziļāku nozīmi! Grupējiet tos kategorijās un interpretējiet to funkciju stāstījumā!

4.1. tabula. Simbolu kategoriju analīze

Simbolu veids	Konkrētie simboli lugā	Cēliens, kurā parādās	Iespējamā nozīme	Ietekme uz noskaņu
Dabas simboli				
Sociālie simboli				
Psiholoģiskie simboli				
Kultūras kodi				

5. attēls. Ceplītis, A. (2017). *Fotogrāfija no lugas "Y2K"* (rež.: Aigars Ceplītis). RISEBA.

Sociālā simbolika. Vizuālais risinājums un scenogrāfija lugai "Y2K" (režisors Aigars Ceplītis, 2017) atspoguļo digitālo elementu izraisīto opresiju jeb nospiešību mūsdienu sabiedrībā, kurā katra cilvēka rīcība, ikdienišķa saruna un ikdiena ir izsekota un dokumentēta, un, apstākļiem mainoties, var tikt klasificēta kā krimināla.

4.2. tabula. Simbolu attīstības dinamika

Simbols	Pirmā parādīšanās	Atkārtotās biežums	Nozīmes maiņa	Saistība ar galvenajiem tēliem

5. uzdevums. Konflikta līmeņu sarežģītības analīze

Uzdevums skolēniem

Analizējiet, kā dažādi konflikti mijiedarbojas un papildina cits citu!

Izveidojiet konfliktu hierarhiju un novērtējiet katra ietekmi uz kopējo lugas spriedzi!

5.1. tabula. Konfliktu hierarhijas matrica

Konflikta līmenis	Konflikta apraksts	Ietekmētie personāži	Ilgums (cēlieņi)	Atrisinājuma veids	Ietekmes spēks (1–5)
Galvenais konflikts					
Otrā līmeņa konflikts					
Otrā līmeņa konflikts					
Blakus konflikts					
Blakus konflikts					

5.2. tabula. Konfliktu mijiedarbības shēma

Norādiet, kā konflikti ietekmē cits citu (↑pastiprina, ↓mazina, →pārveido)!

Konfliktu pāris	Mijiedarbības raksturs	Kulminācijas punkts	Rezultējošā ietekme
Galvenais ↔ Otrā līmeņa			
Galvenais ↔ Blakus			
Otrā līmeņa ↔ Blakus			

6. uzdevums. Latviešu klasiku salīdzinošā struktūras analīze

Uzdevums skolēniem

maturgiskajā uzbūvē, tēlu sistēmā un konfliktu risinājumos!

Izvēlieties vienu no piedāvātajiem darbiem vai citu latviešu klasiku lugu!

6.1. tabula. Klasiku darbu struktūras salīdzinājums

Salīdzinājuma aspekts	Analizējamā luga	Latviešu klasiks	Līdzības	Atšķirības
Cēlienu skaits				
Ekspozīcijas veids				
Konflikta veids				
Kulminācijas brīdis				
Atrisinājuma raksturs				
Galveno tēlu skaits				
Sociālais konteksts				

Ieteicamās lugas salīdzinājumam:

- R. Blaumanis "Ugunī" (sociālais konflikts);
- R. Blaumanis "Skroderdienas Silmačos" (sadzīves komēdija);
- Aspazija "Atriebēja" (sievietes liktenis);
- Rainis "Uguns un nakts" (vēsturiska trāģēdija);
- M. Zīverts "Vara" (psiholoģiska drāma).

6.2. tabula. Tematisko paralēļu identificēšana

Tēma	Analizējamajā lugā	Klasiķu darbā	Interpretācijas atšķirības	Laikmeta ietekme
Mīlestības konflikts				
Sociālā nevienlīdzība				
Tradīciju loma				
Morāles jautājumi				
Cilvēka cieņa				

6.3. tabula. Valodas un stila salīdzinājums

Valodas elements	Analizējamā luga	Klasiķu darbs	Novērojumi
Dialoga dabiskums			
Poētiskums			
Tautas valodas lietojums			
Simboliskā valoda			
Humora elementi			

7. uzdevums. Fabulas rekonstrukcija un mūsdienu adaptācijas iecere

Uzdevums skolēniem

Balstieties uz visu iepriekšējo uzdevumu analīzi un izveidojiet savas interpretācijas versiju – kā šo lugu varētu pielāgot mūsdienu skatītājam, saglabājot tās kodolu, bet padarot to aktuālu šodienai!

7.1. tabula. Lugas kodola identificēšana

Elements	Originālajā lugā	Universālā vērtība	Mūsdienu ekvivalents	Pielāgošanas iespējas
Galvenais konflikts				
Centrālā tēma				
Morālais dilemma				
Emocionālais kodols				
Sociālā problemātika				

7.2. tabula. Mūsdienu adaptācijas plāns

Pielāgojamais elements	Originālā versija	Mūsdienu versija	Pamatojums	Sagaidāmā skatītāju reakcija
Darbības laiks				
Darbības vieta				
Personāžu profesijas				
Konflikta cēloņi				
Komunikācijas veids				
Tehnoloģiju loma				

7.3. tabula. Mērķauditorijas analīze un vēstījuma formulēšana

Aspekts	Raksturojums	Konkrētie risinājumi
Primārā mērķauditorija (vecums, intereses)		
Sekundārā mērķauditorija		
Galvenais vēstījums šodienai		
Emocionālā ietekme		
Morālā atziņa		
Sociālā relevance		

7.4. tabula. Refleksijas un darba novērtējums

Jautājums	Jūsu atbilde (50–80 vārdi)
Ko šis strukturālās analīzes process jums atklāja par lugas uzbūvi?	
Kura no analīzes metodēm bija visnoderīgākā?	
Ko jūs tagad citādi redzat šajā lugā, salīdzinot ar pirmo lasījumu?	
Kādi izaicinājumi bija analīzes procesā?	
Kā šī pieredze ietekmēs jūsu turpmāko literāro darbu lasīšanu?	

8. pielikums

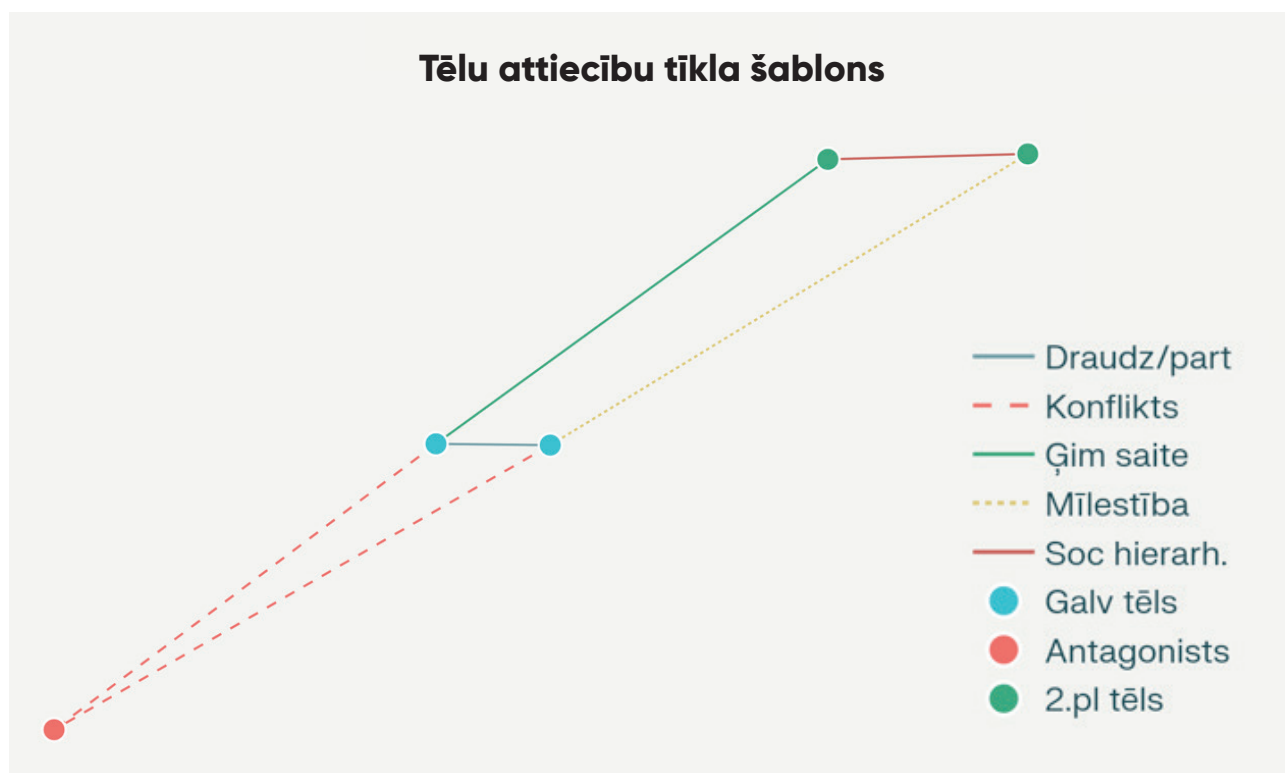
Uzdevumi/vingrinājumi

Tēlu attiecību tīkla vizualizācijas šablons

Metodiska piezīme skolotājam: kā piemēri divi vizuālie šablons (tīkli), kurus 9. klases skolēni var kopēt un pielāgot izvēlētajai latviešu lugai. Tie palīdz sistemātiski kartēt personāžu lomas, savstarpējās saites un konfliktu virzienus, kā arī kalpo kā tukša veidlapa analītiskajam darbam (jautājumiem par tekstu, zemtekstu un kulmināciju).

1. Vispārējais personāžu tīkla šablons

Šis “spriegojuma tīkls” paredzēts lugām ar plašu tēlu loku, kur nepieciešams vienlaikus parādīt gan galvenos, gan otrā plāna personāžus un atšķirīgus attiecību veidus (draudzība, konflikts, ģimene, mīlestība, hierarhija).

6. attēls. Tēlu attiecību tīkla šablons.

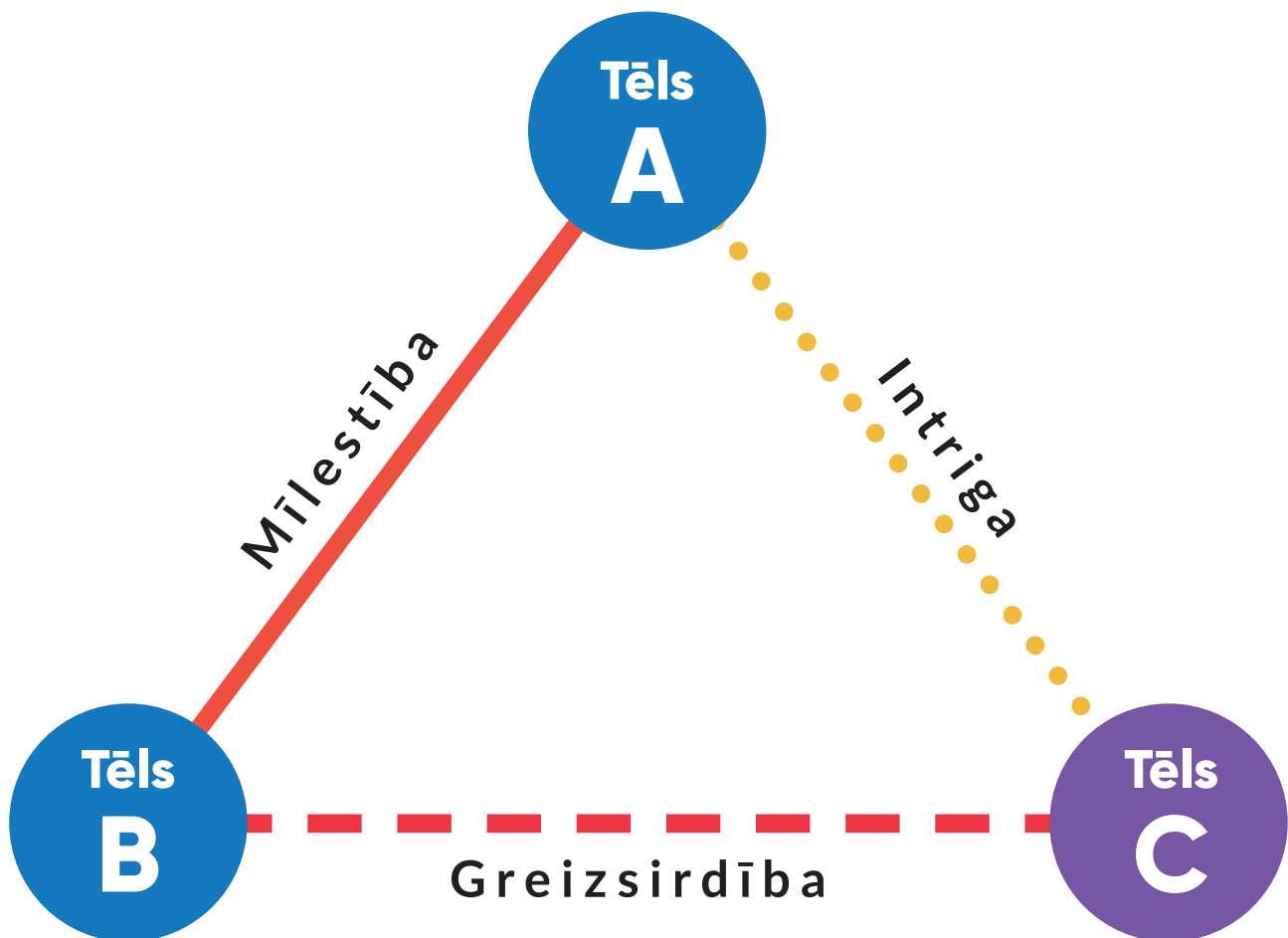
Kā lietot klases darbā

1. Izdrukāt vai kopēt grafiku Miro/Canva vidē.
2. Nomainīt viettura vārdus pret lugas tēlu vārdiem (pielāgot arī krāsas, ja jāizceļ citas lomu kategorijas).
3. Ar krāsu līnijām aizvietot iepriekšdefinētās attiecības vai pievienot jaunus (piem., “Mentorings”, “Slepeni nodomi”).
4. Pievienot bultiņas – virziens rāda ietekmes vai sajūtu plūsmu (piem., “Edgars→ Kristīne: mīlestība”).
5. Papildu lapā skolēni atbild uz analītiskajiem jautājumiem:
 - Kurš konflikts virza galveno sižeta kulmināciju?
 - Kuriem tēliem zemteksts visskaidrāk atklājas tikai ar pauzēm vai neverbālu rīcību?
 - Kurš attiecību tips (krāsa) visvairāk mainās no ekspozīcijas līdz atrisinājumam?

2. Mīlestības trijstūra konflikta šablons

Noder lugām ar centrālo romantisko spriedzi (piem., "Ugunī", "Nāves ēnā", "Skroderdienas Silmačos").

Mīlestības trijstūra šablons

7. attēls. Mīlestības trijstūra konflikta šablons.

Darba soļi skolēniem

1. Aizstāj "Tēls A/B/C" ar konkrēto trijstūra dalībnieku vārdiem.
2. Definē katras malas raksturu: vai greizsirdība ir abpusēja, vai intriga slēpta tikai vienā virzienā, u. c.
3. Zem diagrammas pieraksta:
 - pirmo kulminācijas brīdi, kurā trijstūra spriedze sasniedz maksimumu;
 - zemteksta frāzi (citātu), kas vislabāk atklāj katra tēla neizteiktās emocijas.
4. Salīdzina ar lugas finālu: attiecību virzieni paliek nemainīgi vai mainās?

Padziļinātas analīzes jautājumu bloks (piemērojams pie abiem šabloniem)

Nr.	Jautājums par tekstu	Darbības veids	Saistība ar zemtekstu/kulmināciju
1.	Kurā ainā parādās pirmais konflikta signāls?	Izraksti konkrēto repliku, nosaki situācijas kontekstu!	Nosaki, vai publiskais teksts sakrīt ar tēla patiesajām vēlmēm (zemtekstu)!
2.	Kā mainās galvenais attiecību tips (piem., mīlestība→greizsirdība) no sākuma līdz kulminācijai?	Salīdzini divus citātus, izveido īsu laika līniju!	Parādi, kurā brīdī skatītājs var paredzēt kulmināciju!
3.	Kuri otrā plāna tēli pastiprina vai mazina centrālo konfliktu?	Pievieno tēlus tīklam, novelc jaunas līnijas!	Noskaidro, vai tie ir katalizatori vai "atspoguļojuma spoguļi" galvenajiem varoņiem!
4.	Kurš simboliskais elements (priekšmets, svētki, dabas zīme) atklāj emociju kulmināciju?	Pievieno tīklam ikonogrāfisku zīmi vai marķējumu!	Saisti ar zemteksta signāliem (piem., Līgo ugunsurs = pārtapšanas brīdis)!
5.	Kādu iekšējo vai ārējo šķērslī tēli nepārvar, radot traģisko atrisinājumu?	Izveido "šķēršļu karti", ierakstot katra tēla neizdošanās iemeslu!	Analizē, vai kulminācija kļuva neizbēgama tieši šo šķēršļu dēļ!

9. pielikums

Uzdevumi/vingrinājumi

Zemtekstu karte: slēpto nozīmju struktūra R. Blaumaņa lugā "Ugunī"

Metodiska piezīme skolotājam. Šo piecu uzdevumu ciklu par zemteksta analīzi visefektīvāk īstenot, integrējot latviešu valodas un literatūras prasmes ar teātra mākslas kompetencēm. Skolotājam ieteicams sniegt īsu ievadlekciju, kurā atgādināt jēdzienus "zemteksts", "slēptā motivācija" un "sociālais konteksts", pēc tam piešķirot katrai skolēnu grupai konkrētu analīzes fokusu (dialoga zemteksts, personāžu motivācija, sociālo normu ietekme, simboli, mūsdienu paralēles), lai nodrošinātu sadarbības dziļumu un laika ekonomiju. Lai nodrošinātu diferencēšanu, ir vērts piedāvāt spējīgākajiem skolēniem papildu uzdevumu – sintezēt analīzi vizuālā plakātā vai digitālā infografikā, savukārt skolēniem ar grūtībām ļaut strādāt ar iepriekš sagatavotiem fragmentiem un pamata jautājumu kartītēm.

1. uzdevums. Zemteksta jēdziena apguve un identificēšana

Uzdevums skolēniem

Sadarbojieties 3–4 cilvēku grupās un iepazīstieties ar zemteksta jēdzienu un tā atpazīšanu, kā piemēru izmantojot R. Blaumaņa lugas "Ugunī" fragmentus! Analizējiet dialogu fragmentus un identificējiet zemteksta slāņus! **Zemteksts ir tas, ko personāži patiesībā domā un jūt, bet tieši neizsaka vārdos.**

1.1. tabula. Zemteksta identificēšanas matrica

Dialoga fragments	Tiešais teksts (ko saka)	Zemteksts (ko patiesībā domā)	Iemesls slēpšanai	Emocionālais slānis
Kristīne: "Es jūs nepazīstu..."	Noliedz pazīšanu	Mēģina izvairīties no sarežģītām jūtām	Sociālās atšķirības	Bailes, nedrošība
Edgars: "Jūs esat mainījusies..."	Konstatē izmaiņas	Pauž vilšanos par attālināšanos	Nevar tieši izteikt mīlestību	Sāpes, ilgas
Kristīne: "Man jāiet..."	Vēlas aiziet	Bēg no emocionālā konflikta	Sabiedrības normas	Iekšējā cīņa
Edgars: "Varbūt... kādreiz..."	Nenoteikts laika norādījums	Cer uz kopīgu nākotni	Nespēj atklāti prasīt	Cerība, izmisums

1.2. tabula. Zemteksta signālu atpazīšana

Zemteksta signāls	Piemērs no "Ugunī"	Interpretācija	Ietekme uz partneri
Pauzes dialogā	"Es... es nezinu..."	Iekšējā cīņa, neizlēmība	Rada spriedzi
Pretjautājumi	"Vai jūs tiešām...?"	Izvairīšanās no tiešas atbild.	Aizstāj sarunu
Nepabeigti teikumi	"Ja tikai es varētu..."	Nespēja izteikt vēlmes	Rada nojausmu
Pretrunas darbībā/vārdos	Saka "nē", bet paliek	Iekšējais konflikts	Parāda patiesās jūtas

2. uzdevums. Personāžu motivācijas zemteksta kartēšana

Uzdevums skolēniem

Izvēlieties vienu galveno personāžu no lugas "Ugunī" (Kristīne, Edgars, barons Mēvenšterns vai Akmentiņš) un analizē jiet šī tēla motivāciju katrā cēlienā! Izveidojiet! detalizētu zemteksta karti! Identificējiet, kas motivē personāža rīcību un kā šī motivācija mainās lugas gaitā!

2.1. tabula. Personāža motivācijas evolūcija

Cēliens	Personāža redzamā rīcība	Patiesā motivācija (zemteksts)	Iekšējais konflikts	Sociālie ierobežojumi
I. cēliens				
II. cēliens				
III. cēliens				
IV. cēliens				
V. cēliens				

2.2. tabula. Motivācijas dziļuma analīze

Motivācijas līmenis	Apraksts	Konkrētie piemēri	Ietekme uz citiem tēliem
Apzinātā vēlme (ko personāžs atzīst)			
Pusapzinātā vajadzība (ko nojauš)			
Neapzinātā dziņa (ko slēpj no sevis)			

3. uzdevums. Sociālo kontekstu zemteksta analīze

Uzdevums skolēniem

Analizējiet!, kā 19. gadsimta beigu sociālais konteksts ietekmē personāžu zemtekstu lugā "Ugunī"!

Identificējiet sociālās normas, aizspriedumus un varas attiecības, kas nosaka to, ko personāži var vai nevar pateikt atklāti!

3.1. tabula. Sociālo ierobežojumu zemteksta matrica

Sociālā situācija	Kas tiek slēpts	Kāpēc tiek slēpts	Sekas atklāšanas gadījumā	Alternatīvie izpausmes veidi
Kārtu atšķirības				
Ekonomiskā nevienlīdzība				
Dzimumu lomas				
Nacionālās spriedzes				

3.2. tabula. Varas attiecību ietekme uz zemtekstu

Varas attiecība	Dominējošā puse	Pakārtotā puse	Zemteksta izpausmes	Komunikācijas stratēģijas
Saimnieks ↔ Kalps				
Vīrietis ↔ Sieviete				
Vācietis ↔ Latvietis				
Bagāts ↔ Nabadzīgs				

4. uzdevums. Zemteksta simbolu un metaforu analīze

Uzdevums skolēniem

Lugā "Ugunī" Blaumanis izmanto dažādus simbolus un metaforas, kas veido zemteksta slāni. Identificējiet šos elementus un analizējiet to funkciju personāžu iekšējās pasaules atklāšanā!

4.1. tabula. Simbolisko elementu zemteksta karte

Simbols/ metafora	Kur parādās lugā	Tiešā nozīme	Zemteksta nozīme	Saistība ar personāžiem
Uguns				
Muiža				
Dārzs				
Vēstules				
Apģērbs/tērps				

4.2. tabula. Dabas elementu psiholoģiskā funkcija

Dabas elements	Personāža stāvoklis	Emocionālais zemteksta vēstījums	Dramaturģiskā funkcija
Vakars			
Lietainais laiks			
Ziedi/puķes			
Koki/mežs			

5. uzdevums. Zemteksta kartes praktiskā lietošana mūsdienu kontekstā

Uzdevums skolēniem

Izmantojiet iegūtās zināšanas par zemteksta analīzi un izveidojiet savu zemteksta karti mūsdienu situācijai, kas ir līdzīga lugas "Ugunī" konfliktam! Pēc tam salīdziniet Blaumaņa laikmeta un mūsdienu zemteksta izpausmes!

5.1. tabula. Mūsdienu zemteksta situāciju salīdzinājums

Situācijas elements	Blaumaņa laikmetā	Mūsdienās	Zemteksta cēloņi	Izpausmes atšķirības
Sociālās šķirtnes	Muižnieki/ kalpi			
Aizliegta mīlestība	Dažādu kārtu pārstāvji			
Ģimenes spiediens	Ekonomisks pamatojums			
Karjeras izvēle	Ierobežotas iespējas			

5.2. tabula. Zemteksta komunikācijas stratēģiju salīdzinājums

Komunikācijas veids	19. gadsimts	21. gadsimts	Kopīgās zemteksta pazīmes	Tehnoloģiju ietekme
Tiešā saruna				
Rakstīšana				
Publiskā komunikācija				
Neverbālā komunikācija				

5.3. tabula. Praktiskā zemteksta analīzes lietojuma refleksija

Jautājums	Jūsu atbilde (50 –70 vārdi)
Kā zemteksta izpratne palīdz labāk saprast lugas personāžus?	
Kādas zemteksta pazīmes jūs pamanījat savā ikdienas komunikācijā?	
Kāpēc cilvēki mūsdienās joprojām izmanto zemtekstu?	
Kā šī analīzes metode varētu noderēt citu literāro darbu izpratnē?	

10. pielikums

Uzdevumi/vingrinājumi

Etīžu kartītes

Metodiska piezīme skolotājam. Etīdes uzbūve (sākums, darbības attīstība, notikums, darbības maiņa, atrisinājums). Teātrī svarīgi ir pašiem sacerēt etīdes un arī konfliktus, kas ir neatņemamas sastāvdaļas un ir pārstāvētas jebkurā lugu žanrā. Ja nav konflikta, nav arī lugas. Sākumā pedagogam jāseko, lai skolēns spēles laukumā jebkuru situāciju un nozīmīgu notikumu vai tēmu personificētu, saskaņā ar *"Es dotajos apstākļos"*. Tas ir tāpēc, lai aktiermeistarības sniegums būtu maksimāli dabisks un paties. Sākumā nav vēlams atļaut etīdes balstīt "runas plūdus", kas bieži noved līdz "runājošajai galvai" teātrī, turklāt vārdi vēl nerodas organiski un ticami, jo iekšējās darbības process vēl ir apgūšanas stadijā. "Etīžu kartīte" (notikums/situācija) var tikt fiziski ieskicēta uz papīra vai komunicēta skolēniem mutiski.

8. attēls. *Perplexity AI*. (2025, jūlijs 25). *DALL-E 3*. OpenAI.

Tālāk ir doti piemēri, bet plašāks etīžu piemēru klāsts ir atrodams Annas Eižvertiņas grāmatā *"Ceļš uz profesionālās aktiermeistarības pamatiem. Teorija. Prakse. Vingrinājumi. Etīdes"*. Apgāds "Zinātne", Rīga, 2025.

Piemēri

1. "Nosaukumu etīdes" ("Aptieka naktī", "Lauku ambulances priekštelpa", "Pie skolas direktora kabineta", u. c.).
2. "Tēmu etīdes" ("Tāda ir dzīve", "Pārsteiguma sekas", "Lielā mīlestība", "Vara un žēlsirdība", u. c.).
3. "Novērojumu kolektīvās etīdes" ("Autoostas perons", "Tirdzniecības centrā", "Kino uzņemšanas laukumā").
4. "Profesiju, darba procesa etīdes" (pulksteņmeistars, brillu meistars, medmāsa u. c.).

5. **"Trīs vārdi"**. Šajās etiķēs piedalās ne mazāk kā divi audzēkņi. Nosacījums ir šāds: etiķē drīkst pateikt tikai trīs vārdus, kuri loģiski iekļaujas un izskan izdomātajā situācijā. Piemēram: "Dievs", "speķa pīrāgi", "egle".
6. **"Trīs priekšmeti"**. Pedagoģs audzēkņus sadala nelielās grupās un katrai grupai nosauc trīs priekšmetus. Priekšmeti nedrīkst būt kā dekorācija, tiem jābūt iesaistītiem darbībā ar motivāciju. Ja kāds no priekšmetiem neiekļaujas, tad uzdevums nav paveikts. Jo nesavienojamāki šķiet priekšmeti, jo aktīvāk darbojas iztēle un neparastāka tiek izdomāta etiķe.
7. **"Kontrapunkts"**. Pedagoģs sadala audzēkņus divās trijās grupās, vienai grupai "piešķir" Frederika Šopēna vālsu, otrai – kādu Elvīsa Preslija dziesmu u. tml. Katrai grupai jāizdomā un procesā jādzīvo etiķē tā, lai darbības būtu kontrastā un kontrapunktā skanošajai mūzikai. Tātad – etiķē notiek kaut kas pilnīgi pretējs nekā mūzikā.
8. **"Reklāma"**. Sava veida izklaide ir uzdevums reklamēt Latvijas preci, izmantojot kādu konkrētu darbību, nevis daudz teksta.
9. **"Divatā un klusējot"**. Viņš sēž pie televizora, ienāk Viņa – šobrīd ģimenē vienīgā pelnītāja – un klusēdama iemet viņam klēpī vēstuli. Viņš satrūkstas, atplēš vēstuli, lasa un kļūst ļoti drūms. Neko nesaka. Viņa paķer vēstuli, izlasa to un apsēžas lasīt žurnālu, pirms tam gan atliekot vēstuli atpakaļ Viņam klēpī. (Vēstule var būt no zvērināta tiesu izpildītāja, biznesa partnera, kāds paziņojums utt.). Tikpat labi "Divatā un klusējot" upes krastā klusi konfliktē divi makšķernieki, aizstāvēdami katrs savas tiesības uz šo upes posmu. Etiķes "Divatā un klusējot" mācību procesā var būt kā kontroles etiķes.
10. **"Vilciena logs"**. Telpas galā uzbūvē nosacītu vilciena vagonu, kurā iekšā pie loga sēž kāds prombraucējs, netālu no viņa ir arī vilciena izejas durvis. Šī etiķe ir žestu valodā, kāds uzskrien uz perona, skrien garām vagoniem, ierauga vajadzīgo prombraucēju un caur loga stiklu ar žestu palīdzību aicina prombraucēju kāpt ārā, jo ir kaut kas noticis (parasti jaunieši izvēlas samērā briesmīgus notikumus, ne vienmēr žestu valoda ir saprotama un atliek uzmanīgi sekot līdzi). Jo ilgāk prombraucējs pretosies kāpt ārā, jo labāk. Spriedzi var uzturēt, jo līdz vilciena attiešanai ir dažas minūtes, un atskan balss, kas ziņo, cik minūtes atlikušas līdz vilciena attiešanai. Viens iekšējo "jā kāpj ārā!" pārvērš žestu valodā, otrs atbild žestu valodā galvenokārt noliedzot, jo viņam brauciena mērķis ir tiešām svarīgs. Šos notikumus un vajadzības izdomā paši audzēkņi.
11. **Individuālās etiķes. "Individuālās novērojumu etiķes" vai "Kāda bija diena"**. Ienāciet telpā tā, lai būtu saprotams, no kurienes jūs nākat! Var izmantot arī rekvizītus.
12. Uzdevums: **atainot vienkāršu fizisku darbību** (slēpt naudu, pārvietot klubkrēslu, asināt zīmuli, nomainīt vāzēs ar ziediem ūdeni u. c.).
13. **"Darbības maiņa pēc ziņas saņemšanas"**. Piemēram, meitene priecīga pošas uz "randiņu", atskan tālruņa zvans. Zvana māte no laukiem, jo tēvs nokļuvis slimnīcā un atveseļošanās ir "zem jautājuma zīmes...". Meitene maina savu mērķi un strauji kārtro somā drēbes, meklē internetā autobusa atiešanas laiku, zvana draugam, ka viņa nebūs, u. tml. Saņemtā ziņa var būt arī zīmītes veidā, pat radio ziņa, negaidīts tālruņa zvans, pēc kura jānotiek darbības maiņai, un ne vairs jādodas plānotajā brīnišķīgajā braucienā. Vēlams, lai ziņas un tālruņa zvani būtu īsi, kodolīgi un veicinātu sapratni par uzdevuma un darbības izvēli un loģiski notiktu "tempo – ritma" maiņa.
14. **"Lifts"**. Šis ir samērā "traks" vingrinājums: audzēknis iejūtas apkopēja tēlā un tīra lifta šahtas grīdu. Lifts, kas ir apturēts augšējā stāvā kāda iemesla dēļ; sāk lēnām braukt uz leju. Uzdevums ir izklūt no lifta šahtas dzīvām lifta kustības laikā no 12 stāva uz pirmo. Apakšējās šahtas durvis ir aizcirtušās. Te nu ir jautājums – ko darīs apkopējs, lai sevi izglābtu?

Temata apguves pārbaudes darbs "Etīžu kartīšu priekšnesums"

Tematiskā plāna modelis

Temata apguves norises viens/ apakštemats	Stundā sasniedzamais rezultāts	Skolēna darbības, kas liecinās, ka rezultāts sasniegts	Vērtēšana
Iepazīstas ar etīdes jēdzienu teātra mākslā, etīdes struktūru un konflikta nepieciešamību	Izprot etīdes jēdzienu, veido priekšstatu par etīdes dramaturģisko struktūru (sākums, darbības attīstība, notikums, darbības maiņa, atrisinājums) un konflikta lomu dramaturģijā.	Pārrunās atklāj savu izpratni par etīdi. Pēc iepazītajiem piemēriem un skolotāja uzvedinošām norādēm reflektē par etīdes struktūras elementiem. Komentē, kāpēc bez konflikta nav lugas un kā personificēt situācijas pēc "Es dotajos apstākļos".	Diagnosticējoša, uzsākot tematu
Iepazīst etīžu kartīšu metodikas vēsturi un teorētiskos pamatus	Uzzina etīžu kartīšu metodikas izcelsmi un nozīmi aktiera sagatavošanā. Izprot "Es dotajos apstākļos" principu.	Atpazīst dažādus etīžu veidus, novērtē to praktisko lietojumu aktiermeistarībā un saprot iekšējās darbības procesa nozīmi pret "runas plūdu" dominanci.	
Iepazīst etīžu kartīšu metodikas pamatprincipus un dažādos veidus	Zina un uzsāk darboties, izprotot etīžu kartīšu pamatprincipus, to būtiskos elementus un dažādos veidus (nosaukuma, tēmu, "Trīs vārdi", "Vilciena logs", fizisko darbību etīdes).	Izpildot vingrinājumus, demonstrē konflikta radīšanu, "Es dotajos apstākļos" piemērošanu, strukturētu darbību. Vērojot klasesbiedru sniegumu, konstatē etīdes struktūras elementus, konflikta esamību, organisko iekšējo darbību. Pamato savu spriedumu, izsaka priekšlikumus uzlabojumiem.	Formatīva: skolotāja un klasesbiedru mutiski komentāri. Skolotāja atgriezeniskā saite par sniegumu. Skolēna refleksija.
Apgūst etīžu kartīšu metodikas praktiski	Veido izpratni par etīžu kartīšu apgūšanas pakāpenību, sākot ar vienkāršākajiem veidiem līdz sarežģītākajiem. Iepazīst 3-4 etīžu kartīšu veidus, piemēram, "Nosaukuma etīdes", "Tēmu etīdes", "Trīs vārdi", "Vilciena logs" un tos izmēģina praktiski. Sadarbojoties grupā, veido etīdi un/vai izveido oriģinālu etīžu priekšnesumu. Precizē etīžu vērtēšanas kritērijus.	Pamato izvēlēto etīdes veidu saistību ar konkrēto konfliktu. Iepazīstoties ar katra etīdes veida īpatnībām, demonstrē to praktisko lietojumu. Vēro klasesbiedru sniegumu un uzlabo savējo. Sadarbojoties partnerībā, veido strukturētu etīdi ar skaidru konfliktu. Komentē kritēriju izpildi paša un klasesbiedru sniegmā.	Formatīva. Vērtējums % pēc snieguma līmeņu apraksta.
Demonstrē etīžu kartīšu metodikas/ etīžu priekšnesumu	Individuāli/pārī/grupā demonstrē 2-3 etīžu kartīšu veidus vai etīžu kartītēs balstītu priekšnesumu.	Individuāli/pārī/grupā demonstrē 2-3 etīžu kartīšu veidus vai etīžu kartītēs balstītu priekšnesumu ar strukturētu konfliktu un organisko iekšējo darbību.	Summatīva: pēc snieguma līmeņu apraksta.
Izvērtē etīžu kartīšu apguves procesu un demonstrējumu; veic pašvērtējumu	Mutiski/rakstiski vērtē savu un klasesbiedru sniegumu etīžu demonstrēšanā. Veic pašvērtējumu par procesu un rezultātu.	Mutiskā/rakstiskā refleksijā veic pašvērtējumu atbilstoši prasītajam/ dotajiem lielumiem/ kritērijiem.	Formatīva: skolotāja un skolēnu mutiski komentāri. Skolotāja atgriezeniskā saite par sniegumu.

Temata apguves pārbaudes darbs "Etīžu kartīšu priekšnesums"

1. uzdevums

Demonstrēt grupas dalībnieku sadarbībā 2–3 etīžu kartīšu veidus un/vai brīvu etīžu priekšnesumu, izmantojot apgūto metodiku.

AKTUALIZĀCIJA		
Iesildīšanās		
Iesildīšanās vingrinājumi etīžu kartītēm: dalībnieki sastājas aplī un veido "nosaukuma etīdes" iesildīšanos – katrs nosauc kādu vietu ("Aptieka naktī", "Lauku ambulances priekštelpa"), un grupa īsi improvizē konfliktu šajā vietā. "Trīs vārdu" iesildīšanās – dalībnieki aplī saka trīs nejaušus vārdus ("Dievs", "speķa pīrāgi", "egle"), un nākamais mēģina tos loģiski savienot vienā teikumā. Fizisko darbību iesildīšanās – katrs demonstrē vienkāršu darbību (slēpt naudu, asināt zīmuli), bet pārējie min, kāds konflikts varētu būt saistīts ar šo darbību.		
Mācību notikums	Skolēna darbības	Skolotāja darbības
1. Temata aktualizēšana	Sasēžas aplī vai kā citādi un pārrunā iepriekšējā nodarbībā iegūto izpratni par etīdi kā teātra formu – kas ir etīdes struktūra (sākums, darbības attīstība, notikums, darbības maiņa, atrisinājums), kāpēc konflikts ir neatņemama sastāvdaļa jebkurā lugas žanrā, kas ir "Es dotajos apstākļos" princips un kāpēc svarīgi izvairīties no "runas plūdiem" etīdē.	Atgādina par iepriekšējā stundā iesākto tematu par etīdi kā teātra formu, kas atšķiras no brīvas improvizācijas ar savu strukturēto uzbūvi un konflikta nepieciešamību. Atgādina par etīdes struktūras elementiem un "Es dotajos apstākļos" principa nozīmi autentiskas iekšējās darbības radīšanai. Uzdod kontroljautājumus par etīdes teorētiskajiem pamatiem.
2. Sasniedzamā rezultāta komunicēšana	Izmantojot skolotāja domu rosinošos jautājumus, kopīgi ar skolotāju formulē sasniedzamo rezultātu: iepazīst dažādus etīžu kartīšu veidus; praktiski lieto "Es dotajos apstākļos" principu; veido strukturētu etīdi ar skaidru konfliktu; apgūst nosaukuma etīdes, tēmu etīdes, "Trīs vārdu", "Vilciena logs" un fizisko darbību etīdes.	Informē skolēnus, ka etīžu kartīšu metodika ir sistematizēta pieeja etīžu veidošanai, kur katram veidam ir savi specifiski nosacījumi un ierobežojumi. Skaidro, ka šī metodika palīdz attīstīt strukturētu dramaturģisko domāšanu un izvairīties no "runas plūdu" dominances, veidojot organisko iekšējo darbību. Komunicē sasniedzamos rezultātus par dažādu kartīšu veidu apguvi.
2. Sasniedzamā rezultāta komunicēšana	Vadoties no skolotāja uzvedinošajiem jautājumiem, atsauc atmiņā iepriekš pārrunātos etīdes principus: strukturēta uzbūve, konflikta nepieciešamība, "Es dotajos apstākļos" personificēšana, organiska iekšējā darbība pret "runas plūdiem". Demonstrē izpratni par to, kā radīt autentisku teātra situāciju.	Aktualizē jau iepazītos etīdes principus, atgādina par etīdes struktūras elementiem un to nozīmi. Mudina skolēnus precizēt/konkretizēt svarīgākos jēdzienus – konflikts, "Es dotajos apstākļos", iekšējā darbība – teorētiski pārbaudot skolēnu izpratni par etīdes metodiku.

APJĒGŠANA		
Galvenā/attīstošā daļa		
Etīžu kartītēm specifiskie vingrinājumi/kompleksie jeb attīstošie vingrinājumi: dalībnieki sastājas grupās un izmēģina dažādus etīžu kartīšu veidus. "Nosaukuma etīdes" – no vietas nosaukuma ("Pie skolas direktora kabineta") radīt konfliktu. "Tēmu etīdes" – no abstraktas tēmas ("Vara un žēlsirdība") veidot konkrētu situāciju. "Trīs vārdi" – ar tikai trim vārdiem radīt pilnvērtīgu etīdi. "Vilciena logs" – bezverbāla komunikācija ar laika ierobežojumu un spriedzi. Fizisko darbību etīdes – vienkāršas darbības (pārvietot mēbeles, nomainīt ūdeni ziediem) dramaturģisks attaisnojums.		
Mācību notikums	Skolēna darbības	Skolotāja darbības
4. Jaunā satura piedāvājums	Uzklausa skolotāja stāstījumu par etīžu kartīšu metodikas sistēmu un dažādajiem veidiem, komentē un/vai uzdod jautājumus par katras kartītes specifiku.	Iepazīstina ar etīžu kartīšu sistēmu un dažādajiem veidiem. Detalizēti skaidro katru veidu: "Nosaukuma etīdes" – kā no vietas nosaukuma radīt konfliktu; "Tēmu etīdes" – kā filozofisku vai emocionālu tēmu pārvērst konkrētā situācijā; "Trīs vārdi" – kā ierobežojums kļūst par radošo izaicinājumu; «Vilciena logs» – kā žestu valoda un laika spriedze rada dramaturģiju; Fizisko darbību etīdes – kā vienkārša darbība kļūst par konflikta pamatu. Pirms katras kartītes apguves demonstrē piemēru.
Starpbrīdis		
Skolēni starpbrīdī fiziski izkustas, īpaši tad, ja stundā bijis maz fizisku aktivitāšu, var padzerties, aprunāties viens ar otru vai arī izmantot starpbrīdi pabūšanai vienatnē. Viedierīču izmantošana starpbrīdī notiek saskaņā ar skolas iekšējās kārtības noteikumiem vai vienojoties ar skolotāju.		
Mācību notikums	Skolēna darbības	Skolotāja darbības
5. Mācīšanās virzīšana	Veic skolotāja piedāvātos pievadvingrinājumus katram etīžu kartīšu veidam. Patstāvīgi vai ar skolotāja atbalstu sadalās pa 3–5 cilvēku grupās. Pārrunā katra veida specifiskos noteikumus un ierobežojumus. Īsteno vingrinājumus savā grupā, eksperimentējot ar dažādiem etīžu veidiem.	Piedāvā pakāpeniskus pievadvingrinājumus katram etīžu veidam: nosaukuma asociācijas vietas izraisītajiem konfliktiem; tēmu konkretizēšana dzīves situācijās; trīs vārdu loģiska savienošana; žestu valodas komunikācijas attīstīšana; fizisko darbību motivācijas meklēšana. Organizē grupu darbu, vēro etīžu veidošanas procesu, sniedz individuālas konsultācijas.
6. Jaunā satura lietošana	Darbojas iepriekš izveidotajās grupās. Izvēlas 2–3 etīžu kartīšu veidus un izveido pilnvērtīgas etīdes ar struktūru un konfliktu. Demonstrē izvēlētos etīžu veidus pārējiem klasesbiedriem, ievērojot katras kartītes specifiskos nosacījumus.	Organizē etīžu demonstrēšanas procesu. Aicina grupas secīgi demonstrēt izvēlētos etīžu veidus. Vēro izspēlētās etīdes, fiksē struktūras elementu ievērošanu, konflikta esamību, "Es dotajos apstākļos" principa lietojumu. Mudina pārējos būt vērīgiem vērotājiem, analizējot etīžu kvalitāti.
ATSLĀBINĀŠANĀS/RELAKSĀCIJA		
Atslābinošie jeb relaksējošie vingrinājumi pēc intensīvas etīžu veidošanas: dalībnieki aizver acis, skolotājs vada iztēles ceļojumu uz klusumu un mieru, kur nav konfliktu un spriedzes. Tad dalībnieki atrod sev vietu telpā un klusībā imitē vienkāršas ikdienas darbības bez dramaturģiskā konteksta – vienkārši tīra zobus, ber putraimus, staigā pa dārzu. Pēc tam visi aizver acis un klausās dabisku skaņu (lietus, putnu dziesmas, vēja šalkoņa) ierakstu, lai atgrieztos mierīgā, bezkonflikta realitātē.		

2. uzdevums

Atbildēt katram pēc demonstrējuma uz skolotāja jautājumiem, skaidrojot:

- katras izspēlētās etīdes kartītes specifiskos nosacījumus un ierobežojumus;
- etīdē lietotos dramaturģiskos elementus (konflikts, struktūra, "Es dotajos apstākļos", iekšējā darbība);
- personīgās un visas grupas veiksmes etīžu kartīšu izspēlē;
- kā varētu uzlabot sniegumu; savas sajūtas izspēlē un pēc tās.

Vērtējuma kritēriji

Kritēriji	Sācis apgūt (SA)	Turpina apgūt (TA)	Apguvis (A)	Apguvis padziļināti (AP)
Sadarbojas ar klasesbiedriem, veido kopīgu etīdes struktūru un attīsta konfliktu.	Sadarbojas partnerībā, bet tikai pāri, ignorējot etīdes kopējo struktūru un konflikta attīstību.	Sadarbojas partnerībā ar visiem savas grupas dalībniekiem, piedalās etīdes struktūras veidošanā, bet neattīsta konfliktu tālāk.	Sadarbojas partnerībā ar visiem savas grupas dalībniekiem, veido etīdes struktūru (sākums, attīstība, kulminācija, atrisinājums), attīsta konfliktu, veidojot notikuma dinamiku.	Sadarbojas partnerībā ar visiem savas grupas dalībniekiem, radoši veido etīdes struktūru, attīsta konfliktu ar negaidītiem pagriezieniem un pārsteigumu elementiem, demonstrē organisko notikuma attīstības dinamiku.
%/punkti	25/1	50/2	75/3	100/4
Darbojas spontāni pēc "Es dotajos apstākļos" principa, izvairās no "runas plūdiem", veido organisko iekšējo darbību.	"Es dotajos apstākļos" principu neizmanto, mēģina izdomāt darbības "uz priekšu", balstās uz "runas plūdiem", tādējādi iekšējā darbība nav organiska.	"Es dotajos apstākļos" principu izmanto daļēji, uz partnera darbībām reaģē nedaudz novēloti, dažkārt palaujas uz "runas plūdiem".	"Es dotajos apstākļos" principu izmanto, ātri reaģējot uz partnera darbībām un situācijas izmaiņām, veido organisku iekšējo darbību bez "runas plūdu" dominances.	"Es dotajos apstākļos" principu izmanto organiski, ātri reaģējot uz partnera darbībām, vienlaikus pārvaldot un sekmējot situācijas attīstību, demonstrē autentisku iekšējo darbību bez vārdu dominances.
%/punkti	25/1	50/2	75/3	100/4
Ievēro etīžu kartīšu specifiskos nosacījumus un ierobežojumus.	Darbojas etīdē, bet neievēro kartītes specifiskos nosacījumus (piem., "Trīs vārdu" ierobežojumu, "Vilciena logs" žestu valodu).	Darbojas etīdē, daļēji ievērojot kartītes nosacījumus, bet ne vienmēr konsekventi.	Pilnībā ievēro etīdes kartītes specifiskos nosacījumus un ierobežojumus, demonstrē katra veida īpatnības.	Pilnībā ievēro etīdes kartītes nosacījumus, radoši izmanto ierobežojumus kā mākslinieciskos līdzekļus, korigē un skaidro pārējiem metodikas principus.
%/punkti	25/1	50/2	75/3	100/4
Skaidro etīžu kartīšu metodiku un tajā lietotos dramaturģiskos elementus (konflikts, struktūra, "Es dotajos apstākļos", iekšējā darbība).	Nosauc vismaz vienu elementu, kas iekļauts etīdes izspēlē (konflikts vai struktūra).	Nosauc vairāk kā vienu elementu, kas iekļauts etīdes izspēlē, bet skaidrojums ir virspusējs.	Skaidro elementus, kas iekļauti etīdes izspēlē: konfliktu, struktūru, "Es dotajos apstākļos" principu, iekšējās darbības nozīmi.	Skaidro visus etīdes metodikas elementus, kas iekļauti izspēlē, korigē un skaidro pārējiem elementu lietošanu, demonstrē metodikas teorētisko un praktisko apguvi.
%/punkti	25/1	50/2	75/3	100/4

Jautājumi refleksijai

- Kas izdevās labi etīdes snieguma demonstrējumā?
- Kas izdevās ne tik labi un ko, iespējams, vajadzēja darīt citādi?
- Kādas sabiedriskas un/vai individuāli nozīmīgas tēmas tika aktualizētas etīdes snieguma temata apguves gaitā?
- Kādās dzīves situācijās tev stundās apgūtais varētu noderēt?
- Kā tu jūties etīdes snieguma demonstrējumā klasesbiedriem (izvēloties vienu apzīmējumu no dotajiem un pamatojot, kāpēc – droši/dalēji droši/nedroši)?

Mācību notikums	Skolēna darbības	Skolotāja darbības
7. Atgriezeniskās saites sniegšana	Spēlētāji dalās savās izjūtās par piedzīvoto etīžu kartīšu apguves procesu. Stāsta, kurš etīdes veids izdevās vieglāk, kurš grūtāk, kā izdevās ievērot ierobežojumus un radīt konfliktus.	Mudina skolēnus dalīties savās izjūtās par dažādu etīžu veidu apguvi. Uzklusa refleksijas par metodikas lietderību, grūtībām un veiksmes brīžiem. Sniedz atgriezenisko saiti par novēroto sniegumu.
REFLEKSIJA/NOSTIPRINĀŠANA		
Noslēgums		
Mācību notikums	Skolēna darbības	Skolotāja darbības
8. Snieguma novērtēšana	Savu sniegumu vērtē paši spēlētāji un arī klasesbiedri mutiskās pārrunās pēc etīžu demonstrēšanas, fokusējoties uz etīdes struktūru, konflikta esamību un kartītes nosacījumu ievērošanu.	Organizē strukturētu snieguma vērtēšanu pēc iepriekš noteiktajiem kritērijiem. Fiksē skolēnu refleksijas par etīžu kartīšu metodikas apguvi un praktisko lietojumu.
9. Kopsavilkums, secinājumi, ieguvumu novērtēšana/ pārnese – vispārīnāšana	Izsaka savu viedokli par etīžu kartīšu metodikas lietderību teātra mākslā, reflektē par sasniedzamo rezultātu izpildi. Pauž domas par to, kā šī metodika varētu noderēt citos dzīves aspektos – strukturētas domāšanas attīstībā, problēmu risināšanā, radošajā izpausmē.	Apkopo galveno no skolēniem iegūto informāciju par etīžu kartīšu metodikas apguvi. Formulē secinājumus par metodikas nozīmi teātra izglītībā. Ieskauc nākamās stundas darbības, kurās etīžu kartīšu prasmes tiks izmantotas sarežģītāku uzdevumu risināšanā. Norāda uz metodikas universālo raksturu – strukturētas domāšanas attīstīšanu, radošo problēmu risināšanu, empātijas veidošanu. Pabeidzot stundu, atvada līdz nākamajai nodarbībai.

11. pielikums

Uzdevumi/vingrinājumi

Uzvedības slāņi

Metodiska piezīme skolotājam. "Uzvedības slāņi" (*"Layers of Behavior"*) ir metodiska pieeja, ko Holivudas režisori izmanto, lai precizētu un attīstītu varoņu psiholoģiju un motivāciju. Šajā modelī analizē cilvēka uzvedības vairākus slāņus, sākot no dziļākajiem ("Es" līmenis: emocionālais stāvoklis, pašvērtējums) un beidzot ar ārējiem ("Darbības" līmenis: maska, tehniska pieeja, mērķis). Skolotājs var izmantot šo metodi 9. klases skolēniem, lai viņiem palīdzētu izprast gan savu, gan literāro tēlu uzvedību, analizēt situācijas izšķirīgos brīžos un attīstīt empātiju, iztēli un pašrefleksiju. Tas nozīmē rosināt skolēnus domāt par situāciju no dažādu "slāņu" šķautnes – sākot ar emocijām, kas ietekmē pašapziņu, attieksmi pret citiem tēliem un, visbeidzot, nosaka rīcību un rezultātu. Pamatots šī sistēma un ar to saistītais dokuments nāk no *Hollywood Camera Work* platformas (*"Directing Actors"* sadaļas) – konkrēti šo metodi izstrādāja Holivudas režisors Pērs Holms, kurš ir arī šīs platformas autors un galvenais pasniedzējs. Sistēma veidota kā praktiska metodika aktieriem un režisoriem, un tās saīsinātā versija ir adaptēta 9. klasei.

LOMA

Varoņi vienmēr jāpadara specifiski un skaidri definēti, jo drāma rodas no atšķirībām starp varoņiem.
Bez skaidri definētiem tēla formulējumiem nav drāmas.

LOMAS APRAKSTS:

Tēla "iezīmes" ir jebkura tā uzvedības izpausme.
"Trūkumi" ir iezīmes, kas ir tēla rakstura problēmas, negatīvi lēmumi, kuri sagādā ciešanas sev vai citiem.
"Tipiska uzvedība" ir tas, ko varonis pastāvīgi dara, logs uz viņa patieso dabu.

IEZĪMES: "Viņa ir neizpratnē par cilvēci, gandrīz kā citplanētietis", "Viņš izvairās no saistībām";
TRŪKUMI: "Viņa neuzticas nevienam";
TIPISKA UZVEDĪBA: "Viņš pārtrauc attiecības ar cilvēkiem, kad viņi kļūst viņam pārāk dārgi",
Viņš runā ar savu dēlu tā, it kā viņam vēl būtu 5 gadi".

VAROŅA LOKS:

Kāds ir varoņa loks?
Kur notiek izmaiņas?
Kādas izmaiņas uzvedībā simbolizē psiholoģiskās pārmaiņas?
Kas mainās šajā ainā?

MĒRĶIS

Mērķis ir tas, ko varonis vēlas, dodot izrādei pamata virzienu, bet ar to nepietiek. Tas ir darbs ar šķēršļiem. Labam mērķim ir šādas iezīmes: (1) tas ir vienkāršs un tūlītējs; (2) tas attiecas tieši uz jūsu priekšā esošo personu; (3) tas var būt fantāzija vai alka, un tam nav jābūt sasniedzamam; (4) jūs varat vizualizēt, kā izskatās jūsu panākumi; (5) uzvara vai zaudējums jums kaut ko nozīmē emocionāli; (6) ir šķērslis, kas jums jāpārvar, tāpēc jums pastāvīgi jāpielāgojas situācijai. Esiet uzmanīgi ar burtiskiem, praktiskiem šķēršļiem. Atrodiet patieso mērķi zem tā: ieslodzītais vēlas saņemt nosacītu atbrīvošanu, viņš patiešām vēlas pārliecināt atbrīvošanas padomi, ka viņš ir "jauns cilvēks".

MĒRĶIS + DARBĪBA:

Par ko cīnās varonis?
Ko viņš vēlas no otra varoņa vai kā viņš vēlas, lai otrs varonis mainītos?
Kā otrs varonis ir jūsu "laimes atslēgas" pamatā?
Piedāvāriet izvēles idejas, kā to izdarīt.
"Jūs vēlaties [MĒRĶIS], tāpēc var būt [DARBĪBA] vai [DARBĪBA]".

ŠĶĒRSLIS:

Mērķi paši par sevi nedod neko.
Tas ir darbs ar šķēršļu pārvarēšanu, kā rezultātā mainās tēla uzvedība, piemēram, "Jūs vēlaties [MĒRĶIS], bet jūs nevarat [ŠĶĒRŠĻA] dēļ".

ĀRĒJAIS ŠĶĒRSLIS: «Jūs vēlaties viņu paturēt šeit, bet viņa vēlas atgriezties pie sava drauga, lai viņš neko neiedomātos», «Jums ir jāiziet no šīs pratināšanas, bet jūs nevarat izskatīties nepacietīgs, tad viņi jūs šeit paturēs mūžīgi, tāpēc varbūt vienkārši sadarbojieties». **IEKŠĒJAIS ŠĶĒRSLIS:** "Jūs vēlaties viņai pateikt, ka jūs viņu mīlat, bet jūs baidāties, ka viņš varētu smieties par jums", "Jūs vēlaties aizņemties naudu, bet jums ir dziļš kauns, ka nepieciešama palīdzība, tāpēc varbūt nopietni apsveriet iespēju nejaucat". **FIZISKS ŠĶĒRSLIS:** «Laujiet jums runāt ar viņu caur atslēgas caurumu, tas simbolizē sienu jūsu attiecībās un rada smieklīgu barjeru, kas jāpārvar".

MOTIVĀCIJA:

Pozitīva motivācija: ko jūs saņemsiet, ja sasniegtu savu mērķi, kas simbolizē uzvaru?
Emocionālā motivācija ir spēcīgāka nekā burtiskā.

POZITĪVA MOTIVĀCIJA: "Būt kopā ar viņu ir tas, par ko jūs vienmēr esat sapņojis", "Jums tam ir jāiziet cauri savu bērnu dēļ", "Kā beidzas jūsu ideālā pasaule?"

LIKMES:

Likmes ir negatīva motivācija: ko jūs varētu zaudēt, ja nerasniegtu savu mērķi?

NEGATĪVA MOTIVĀCIJA: "Ja jūs neaizmaksiet no šīs pratināšanas, jūs nenokļūsiat lombardā, lai atgūtu savas lietas", "Ja jūs viņai nepateiksiet, kā jūtaties šobrīd, jūs, visticamāk nekad vairs nesaņemsiet iespēju", "Kas ir likts uz spēles? Ko jūs varētu zaudēt šobrīd?"

TEHNISKĀ DARBĪBA

Tehniskā darbība ir varoņa psiholoģijas fiziskās izpausmes, kā rezultātā tiek modificētas vienkāršas darbības, piemēram, stājas maiņa vai pauze pirms teksta. Ko cilvēks, kurš domā vai jūtas šādi, darītu ar savu ķermeni? Kāda fiziska darbība atklātu, kas patiesi notiek zem jūsu nodoma?

TEHNISKĀ DARBĪBA:

No visa, ko jūs zināt par lomu, kāda poza vai fiziskās manieres viņam/viņai piemīt?

Kā tās izpaužas netieši, izmantojot rekvizītus?

MASKA

Cilvēka uzvedībai ir būtiski slēpt, kā jūs patiesībā jūtaties, un auditorijas interese lielā mērā rodas, mēģinot saprast, kas patiesībā notiek jūsu apziņā un zemapziņā. Uzziniet, ko varonis dara, nevis atklāj, kā viņš jūtas. Maska ir pašmodifikācija, ko mēs bieži uzliekam sabiedrībā.

PARĀDĪT:

Pastāstiet aktierim, ko viņš vēlas, lai citi ticētu, kādu masku viņš/viņa ir iezveidojis/ jusi. Piezīmējiet, ka izlikšanās par kaut ko rada pretēju sajūtu – *neticību*.

RĀDĪT / IZLIKTIES: "Izliecieties, ka jums viņš patīk", "Lieciet viņiem domāt, ka esat patiešām pārliecināts", "Jums ir jāizskatās patiesi godīgam", "Esiet pozitīvs", "Esiet draudzīgs", "Rīkojieties prātīgi".

SLĒPT:

Apspiediet to, kas patiesībā notiek jūsu iekšienē.

AIZTURĒT: "Jūs nevarat raudāt, turaties, jūs varat to izdarīt", SLĒPT: "Neizrādiet savu nedrošību", "Jūs nevarat parādīt viņai, cik ļoti jums viņa patīk, ko darīt, ja viņai jūs nepatīkat?", MANIPULĒT: "Vienkārši nerādiet viņam nekādu reakciju", "Slēpiet savu nicinājumu", NOSLĒPUMI: "Tevi interesē tikai draugi, jo tu vari viņus izmantot", NETIEŠĀ IZTEIKSME: "Nervozēt, kamēr raksta ar zīmuli".

NĀKOTNE

Jūsu tuvākajai nākotnei (kā jūs to redzat) ir milzīga ietekme uz to, kas jūs esat šobrīd.

CERĪBAS:

Aprakstiet nākotni, kam varonis gatavojas. Apsveriet, ko varonis sagaida nākotnē, kas atšķiras no tā, kas notiek scenārijā. Kāda ir varoņa ilgtermiņa perspektīva? Kritiskos brīžos ainā pilnībā izveidojiet gan pozitīvo, gan negatīvo nākotnes scenāriju

POZITĪVAS CERĪBAS: "Es gribētu, lai jūs patiešām sagaidātu, ka viņa teiks jā, uzgleznot jūsu prātā visu šo nākotni, apprecēties, iegūt bērnus, novecot kopā", NEGATĪVAS CERĪBAS: "Nav nekādu iespēju, ka viņa teiks jā. Kurš tevi apprecēs?" (viņa saka jā), "Jūsu perspektīvas ir drūmas, jums gandrīz nav naudas, nevienam jūs nepatīkat". GALAMĒRKIS: "Jūs tikko bijāt ceļā, lai lūgtu paaugstinājumu, tāpēc jūs esat nervozs, un tas ir nepatīkami, ka viņa jūs pārtrauc".

TAGADNE

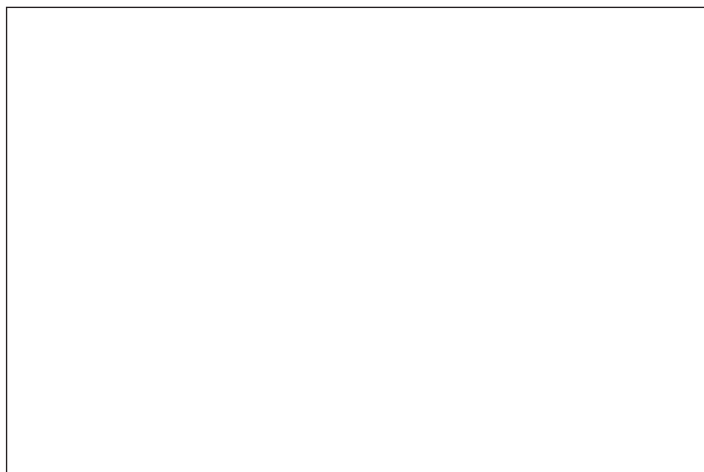
Tagadni ietekmē konteksts un projekcijas. Projekcijas ir brilles, caur kurām mēs redzam pasauli modificēti jeb mentālie attēli, kurus mēs radām, skatoties uz kādu citu cilvēku.

KONTEKSTS:

Konteksts ir realitāte, ar kuru varonis saskaras. Tas bieži darbojas, lai vienkārši atgādinātu aktieriem, kas notiek, kur viņi atrodas sižetā vai lugas attīstības posmā.

STĀSTA KONTEKSTS: "Tagad atcerieties, ka viņa jūs jau ir izmetusi divas reizes, tas šoreiz varētu būt triks", KAS BŪTU, JA: "Ko darīt, ja viņš ir šeit, lai aizņemtos naudu?".

PROJEKCIJAS:

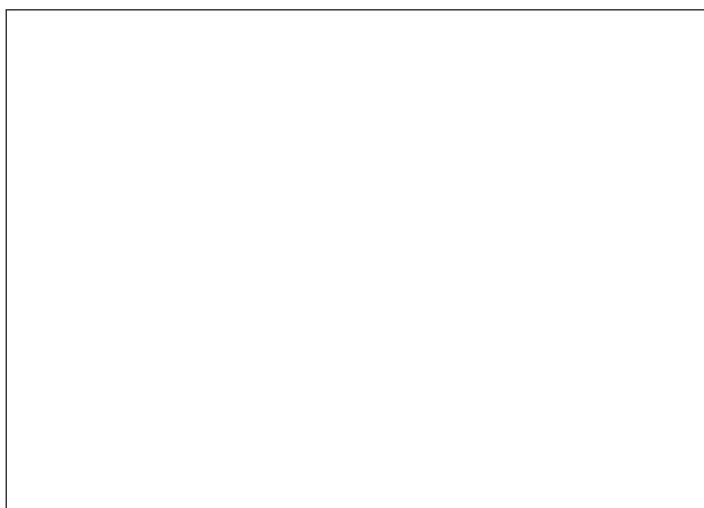

Projekcijas ir brilles, caur kurām mēs redzam pasauli. Varonis ne vienmēr dzīvo realitātē.

*IZTĒLE: "Glāsti ziedu tā, it kā tas būtu tavs mīļākais",
"Runāji ar savu dēlu tā, it kā viņš joprojām būtu
jūsu mazais 5 gadus vecais bērns", "Kas jūs patiešām
dusmotu/skumdinātu/biedētu?", VĀRDU ATTĒLI:
"Jūs nozagāt savas bijušās sievas mantu, lai viņa to
nevarētu iegūt", "Automašīna ir kā kāds pretīgs pilsētas
autobuss, kas smaržo pēc urīna", SLĒPTĀ NOZĪME:
"Viņš varētu šķist jauks, bet viņš melo, viņš patiešām
cenšas ar tevi manipulēt", ATTIEKSME: "Tas ir stulbi",
"Šī kuce! Kā viņa uzdrošinās?!", NOLIEGUMS:
"Viņa ir vienkārši tik skaista, viņai jābūt brīnišķīgam
un laipnam cilvēkam" (viņa nav).*

PAGĀTNE

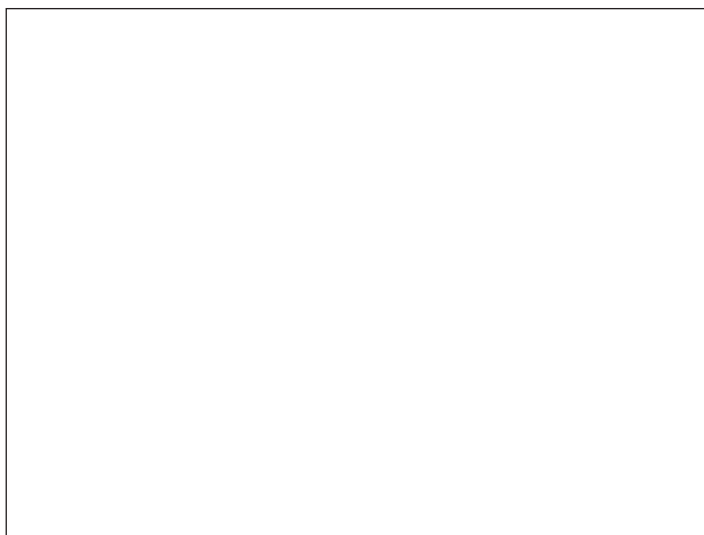
BRĪDIS PIRMS:

Izfantazējiet notikumu, kas ir noticis tieši pirms
pašreizējās ainas.

*IZTĒLE: "Tu jau esi gaidījis 2 stundas",
"Tu tikko tiki atlaists no darba, bet nevienam neesi teicis",
AKTIVITĀTE: "Sāksim tīrīt virtuvi!
Tu visu nakti esi slaistījis".*

VĒSTURE:

Izveidojiet vēsturi varonim, attiecībā vai atrašanās
vietai, aizpildot pagātni ar attēliem un jūtām.
Tas padara uzvedību reālāku, attiecības būtiskākas,
un tas liek vietām justies apdzīvotām. Apsveriet
iespēju izveidot dzīvi mainošus pamatnotikumus,
kas veidoja raksturu tādu, kāds viņš/viņa ir šobrīd.

*VĒSTURE: "Aprakstiet man 3 situācijas, kur jūs tikāt
iebidēts Zvaigžņu flotes akadēmijā!", "Pastāstiet man
par to, kad jūs pirmo reizi satikāties", "Kāds ir viņa
kaitinošākais ieradums?", "Pastāstiet man par visām
atmiņām, kas jums bija kopā šajā telpā!", "Pastāstiet man
par šī objekta vēsturi!", OBJEKTI: "Pastāstiet man par
šo kausu! Tas agrāk piederēja jūsu mātei.", GALVENAIS
NOTIKUMS: "Kā būtu, ja kādu dienu, kad jums bija 11
un jūsu tēvs sita jūsu māti, jūs nolēmāt, ka jūs vienmēr
aizsargāsiet sievietes?".*

CITI CILVĒKI

Mūs ļoti ietekmē citi cilvēki, neatkarīgi no tā, vai viņi ir klātesoši, un liela daļa mūsu uzvedības rodas no konflikta ar cilvēkiem, kurus esam paturējuši savā atmiņā un kuri joprojām iespaido mūsu uzvedību.

CITI CILVĒKI:

*TIEŠĀ IETEKME: "Es būšu tava māte, kas stāv šeit.
Es šaubos, ka jūs saņemsiet darbu",
"Nedomājiet, ka jūs esat kāds īpašs",
"Jūs nekad nesaņemsiet šo darbu. Jūs esat tāda vilšanās",
CILVĒKU PROBLĒMAS: "Jums ir darīšana ar šo satraukto
kaimiņu, kurš saskrāpēja jūsu automašīnu, jo jūs lūdzāt
viņu izslēgt mūziku pulksten 2 no rīta".*

PAŠTĒLS

Mūsu paštēls, priekšstats par sevi, un jo īpaši mūsu sociālekonomiskā piederība, kultūra, sociālais līmenis un grupas tēls būtiski kontrolē mūsu uzvedību, jo tie nosaka, kuru cilvēku uzvedības spektra daļu mēs drīkstam izmantot. Pasta nodaļas darbinieks nevar runāt ar izpilddirektoru, un izpilddirektors nevar parādīt vājumu. Paštēls lielā mērā veidojas no tā, ko citi cilvēki mums ir stāstījuši par sevi, vai veidiem, kā viņi ir izturējušies pietiekami daudz reizi. Ja projekcija ir mūsu pasaules tēls, paštēls ir mūsu tēls par sevi, un tie savstarpēji mijiedarbojas.

PAŠTĒLS:

Kā varonis redz sevi, kad viņš ir viens pats?
Atcerieties, ka kultūra, grupa un sociālekonomiskais statuss var būt ļoti nomācošs vai ļoti veicinošs.

*NEGATĪVS ATTĒLS: "Tu esi zemāks. Šiem cilvēkiem ir
darbs un nauda, viņi nekad nebūtu kopā ar tādu cilvēku
kā tu", "Nedomājiet, ka esat kāds īpašs", "Tu esi gudrāks
par viņiem", "Neizaiciniet bagātu vīrieti, nolieciet galvu
un stāviet uz sāniem", POZITĪVS ATTĒLS: "Tu esi karstākā
filma zvaigzne pasaulē" (varonis ir viduvējais aktieris),
GRUPAS ATTĒLS: "Labs norvēģis neizrāda emocijas".*

EMOCIONĀLAIS STĀVOKLIS

Jebkura scēna sākas ar vēlmi (ko es gribu sasniegt) un emocionālo stāvokli.

Emocionālais stāvoklis ir aktiera un varoņa slēptās emocijas, kas tiek radītas vai nu iztēles veidā, vai jautājot par varoņa patiesajām jūtām.

"Uzvedības slāņi" – apguves pārbaudes darbs

Uzdevums skolēniem

Iestudējiet lugas fragmentu, izmantojot "Uzvedības slāņu" metodiku tēlu izveidē!

Skolēniem jāanalizē un jādemostrē tēla uzvedība visos slāņos: **Loma** (iezīmes, trūkumi, tipiska uzvedība); **Mērķis + Darbība, Šķēršļi** (ārējie, iekšējie, fiziskie); **Motivācija** (pozitīva/negatīva); **Maska** (rādīšana/slēpšana); **Nākotnes cerības, Tagadnes konteksts un Projekcijas, Pagātne, Citu cilvēku ietekme, Paštēls un Emocionālais stāvoklis**. Dalībnieku skaits grupā: 2–8 skolēni.

Kritēriji	Sācis apgūt (SA)	Turpina apgūt (TA)	Apguvis (A)	Apguvis padziļināti (AP)
Analizē un lieto metodiku "Uzvedības slāņi" lomas atveidē, identificējot tēla iezīmes, trūkumus un tipisku uzvedību.	Identificē 2–3 pamata slāņus (Loma, Mērķis). Raiti lasa lomas tekstu.	Analizē 4–5 slāņus, zina lomas tekstu, runā atbilstoši sižetam, identificē tēla iezīmes un galvenos trūkumus.	Analizē visus galvenos slāņus, runā tekstu ar tēlu raksturojošu intonāciju, skaidro tēla iezīmes, trūkumus un tipisku uzvedību, sasaista ar varoņa loku.	Padziļināti analizē visus 12 slāņus, runā tekstu ar pilnīgu tēla raksturojumu, demonstrē sarežģītu uzvedības slāņu mijiedarbību un to izmaiņas fragmentā. Dialogā atbalsta partneri.
%/punkti	25/1	50/2	75/3	100/4
Sadarbojas ar pārējo lomu tēlotājiem, izmantojot uzvedības slāņu mijiedarbību konfliktu veidošanai un skatītājam uztveramas mizanscēnas izveidei.	Darbojas fragmentā, ievērojot skatuviski attaisnotu attālumu ar pārējo lomu atveidotājiem atbilstoši darbībai fragmenta iestudējumā.	Darbojas fragmentā, ievērojot skatuviski attaisnotu attālumu ar pārējo lomu atveidotājiem, demonstrē pamata uzvedības slāņu mijiedarbību (Mērķis pretstatā šķēršļiem).	Darbojas fragmentā, ievērojot skatuviski attaisnotu attālumu ar pārējo lomu atveidotājiem atbilstoši darbībai un tēlu attiecībām, demonstrē uzvedības slāņu konfliktus (Maska pretstatā patiesām emocijām).	Darbojas fragmentā ar pilnīgu uzvedības slāņu mijiedarbības izpratni, veido sarežģītus konfliktus starp tēliem, izmantojot pretējos slāņus (Paštēls pretstatā Maskai, Nākotnes cerības pretstatā Pagātnes traumai), atbalsta partnerus uzvedības slāņu dinamikā.
%/punkti	25/1	50/2	75/3	100/4
Skaidro tēla rīcības attaisnojumu darbībā, analizējot Mērķi+Darbību, Šķēršļus, Motivāciju un to mijiedarbību ar citiem uzvedības slāņiem.	Darbojas, lietojot runas tehnikas, lai attaisnotu sava tēla rīcību attiecībā pret citiem, nosauc primāro mērķi un vienu šķērslī.	Darbojas, lietojot ķermeņa plastiku un mutvārdu runas tehnikas, analizē mērķi, galvenos šķēršļus (ārējos/iekšējos) un pozitīvo motivāciju.	Darbojas, lietojot ķermeņa plastiku un mutvārdu runas tehnikas, pilnīgi skaidro mērķi, visus šķēršļu veidus, pozitīvo/negatīvo motivāciju. Virza darbību uz dramaturģisko konfliktu un tā atrisināšanu.	Darbojas ar pilnīgu uzvedības slāņu izpratni, demonstrē sarežģītu mērķu hierarhiju, šķēršļu sistēmu, dziļo motivāciju saistībā ar Paštēlu un Pagātnes vēsturi. Virza savu darbību uz dramaturģisko konfliktu, atbalsta klasesbiedrus uzvedības slāņu analizē.
%/punkti	25/1	50/2	75/3	100/4
Analizē tēla psiholoģisko būtību, izmantojot Masku, Paštēlu, Nākotnes cerības, Pagātnes vēsturi un Citu cilvēku ietekmi, salīdzina ar novērojumiem ikdienas notikumos.	Sasaista sava tēla rīcību ar personisku pieredzi, identificē, ko tēls rāda un ko slēpj (pamata Maskai).	Sasaista sava tēla rīcību ar personisku pieredzi un novērojumiem ikdienā, analizē Masku, Paštēlu un vienu no laika uzvedības slāņiem (Nākotne vai Pagātne).	Sasaista sava tēla rīcību ar personisku pieredzi un novērojumiem ikdienā, analizē Masku, Paštēlu, Nākotnes cerības un Pagātnes ietekmi. Demonstrē, kā to atveidojis savā lomā.	Sasaista sava tēla rīcību ar personisku pieredzi un novērojumiem ikdienā, pilnīgi analizē visus psiholoģiskos slāņus, demonstrē sarežģītu Maskas sistēmu, dziļo Paštēlu, Nākotnes/Pagātnes dinaamiku. Analizē citu klasesbiedru panākumus, iekļauj ikdienas novērojumus savā tēla attīstībā.
%/punkti	25/1	50/2	75/3	100/4

Jautājumi refleksijai

- Kā dziļākais slānis (Emocionālais stāvoklis) ietekmēja tava tēla Paštēlu un turpmāk – visus pārējos slāņus?
- Kuri Šķēršļi (ārējie, iekšējie, fiziskie) visvairāk noteica jūsu tēla uzvedību un kā jūs tos demonstrēji?
- Kurā brīdī jūsu tēls izmantoja Masku (rādīja/slēpa) un kā tas mainīja dialogu ar partneriem?
- Kā Nākotnes cerības un Pagātnes vēsture veidoja jūsu tēla Mērķi un Motivāciju konkrētajā situācijā?
- Kā Citu cilvēku ietekme un Projekcijas ietekmēja jūsu tēla rīcību fragmentā?

AKTUALIZĀCIJA

Iesildīšanās. Vingrinājumi izmantojot metodiku “Uzvedības slāņi”: dalībnieki, sastājušies aplī, demonstrē dažādus emocionālos stāvokļus bez vārdiem. Ja izveidojas acu kontakts, samainās vietām, bet tagad parāda pretēju Masku tam, ko patiesībā jūt. Dalībnieki pārvietojas telpā pa pāriem – viens rāda Paštēlu (kā redz sevi), otrs – to, kā viņu redz citi. Pēc skolotāja signāla demonstrē uzvedības slāņu konfliktu: Mērķis pretstatā Šķērslim (grib kaut ko, bet nevar to iegūt). Noslēgumā aplī katrs nosauc vienu no 12 uzvedības slāņiem un īsi to raksturo.

Mācību notikums	Skolēna darbības	Skolotāja darbības
1. Temata aktualizēšana	Sasēžas aplī un kopīgi pārrunā iepriekšējā stundā apgūto par metodiku “Uzvedības slāņi” – kādi ir 12 uzvedības slāņi, kā tie iedarbojas cits uz citu, sākot no dziļākā (Emocionālais stāvoklis) līdz virspusējam (Tehniskā darbība).	Rosina atcerēties iepriekšējā stundā apgūto par “Uzvedības slāņu” sistēmu. Uzdod jautājumus: kāds ir dziļākais slānis? Kā Paštēls ietekmē Masku? Kā Pagātnes vēsture veido Nākotnes cerības? Sasaista ar Holivudas režisora <i>Pēra Holmsa</i> metodiku.
2. Sasniedzamā rezultāta komunikēšana	Formulē sasniedzamo rezultātu: analizē savu tēlu visos 12 slāņos; izveido sarežģītu tēla psiholoģisko portretu; demonstrē uzvedības slāņu mijiedarbību fragmenta izpildījumā; skaidro, kā uzvedības slāņi rada konfliktu un tā attīstību.	Komunicē sasniedzamo rezultātu: “Šodien mēs dziļi analizēsim tēlus, izmantojot Holivudas režisoru profesionālo metodiku – 12 Uzvedības slāņus, lai radītu pārliecinošu un psiholoģiski sarežģītu tēla atveidojumu.” Izskaidro uzvedības slāņu hierarhiju un mijiedarbību.
3. Iepriekšējo zināšanu aktivizēšana	Demonstrē izpratni par uzvedības slāņu sistēmu – praktiskos piemēros parāda, kā dziļākais slānis (Emocionālais stāvoklis) ietekmē Paštēlu, kā Paštēls veido Masku, kā Mērķis nosaka Darbību, kā Šķēršļi rada uzvedības dinamiku. Sniedz piemērus no savas dzīves pieredzes.	Sniedz praktiskos piemērus no ikdienas dzīves par katru slāni – kā cilvēki izmanto Masku, kāpēc slēpj patiesās emocijas, kā Pagātnes notikumi ietekmē tagadējo uzvedību. Demonstrē uzvedības slāņu analīzi ar konkrētu literāru tēlu, parādot uzvedības slāņu hierarhiju un dinamiku.

APJĒGŠANA

Galvenā/attīstošā daļa. Kompleksie vingrinājumi ar "Uzvedības slāņiem": visi pārvietojas telpā un demonstrē uzvedības slāņu konfliktus – Mērķis pretstatā Šķērslim (vēlas palīdzību, bet kauns lūgt); Maska pretstatā patiesām emocijām (smaida, bet iekšēji cieš); Nākotnes cerības pretstatā Pagātnes traumai (sapņo par laimi, bet baidās atkārtot kļūdas). Dalībnieki darbojas pa trim – viens demonstrē Paštēlu, otrs – Masku, trešais – Emocionālo stāvokli, tad samainās lomām. Pāros "uzvedības slāņu spogulis" – viens demonstrē slāni, otrs atspoguļo tā dziļāko motivāciju.

Mācību notikums	Skolēna darbības	Skolotāja darbības
4. Jaunā satura piedāvājums	Individuāli aizpilda "Uzvedības slāņu" analīzes karti savam tēlam: 1) Loma (iezīmes, trūkumi, tipiska uzvedība), 2) Mērķis+Darbība, 3) Šķēršļi (ārējie/iekšējie/fiziskie), 4) Motivācija (pozitīva/negatīva), 5) Tehniskā darbība, 6) Maska (rādīšana/slēpšana), 7) Nākotnes cerības, 8) Tagadnes konteksts un projekcijas, 9) Pagātnes vēsture, 10) Citu cilvēku ietekme, 11) Paštēls, 12) Emocionālais stāvoklis.	Demonstrē detalizētu uzvedības slāņu analīzi ar konkrētu tēlu no literatūras. Skaidro katru slāni ar praktiskiem piemēriem un to mijiedarbību. Palīdz skolēniem aizpildīt analīzes karti, uzdod precīzus jautājumus katram slānim: "Kāds ir viņa dziļākais emocionālais stāvoklis? Kā tas ietekmē viņa paštēlu? Kādu masku tas liek veidot?"
Starpbrīdis	Skolēni starpbrīdī fiziski izkustas, īpaši tad, ja stundā bijis mazāk fizisku aktivitāšu, var padzerties, aprunāties viens ar otru vai arī izmantot starpbrīdi pabūšanai vienatnē. Viedierīču izmantošana starpbrīdī notiek saskaņā ar skolas iekšējās kārtības noteikumiem vai vienojoties ar skolotāju.	Skolēni starpbrīdī fiziski izkustas, īpaši tad, ja stundā bijis mazāk fizisku aktivitāšu, var padzerties, aprunāties viens ar otru vai arī izmantot starpbrīdi pabūšanai vienatnē. Viedierīču izmantošana starpbrīdī notiek saskaņā ar skolas iekšējās kārtības noteikumiem vai vienojoties ar skolotāju.
5. Mācīšanās virzīšana	Apkopo uzvedības slāņu analīzes karti, izveido vizuālu "uzvedības slāņu karti" – shēmu, kas parāda uzvedības slāņu hierarhiju un savstarpējo ietekmi. Pārī prezentē savu tēla analīzi, demonstrē praktiski, kā uzvedības slāņi ietekmē tēla uzvedību konkrētās situācijās. Saņem atgriezenisko saiti no partnera par uzvedības slāņu loģiku un pilnību.	Palīdz izveidot uzvedības slāņu karti, parādot hierarhiju: Emocionālais stāvoklis → Paštēls → Maska → Mērķis → Darbība. Organizē darbu pāros – viens prezentē analīzi, otrs uzdod dziļāk izpētošus jautājumus. Rosina pilnīgāku uzvedības slāņu izstrādi, ja kāds elements nav loģisks vai pilnīgs.
6. Jaunā satura lietošana	Grupā izspēlē lugas fragmentu, demonstrējot uzvedības slāņu dinamiku – kur un kā Maska "nokrīt", kad Šķēršļi pastiprinās, kā Nākotnes cerības maina uzvedību brīdī, kad Pagātnes vēsture ietekmē lēmumus. Pēc fragmenta analīzē, kuri uzvedības slāņi bija visskaidrāk redzami un kā tie mijiedarbojās.	Vēro fragmentu izpildījumu, fiksē uzvedības slāņu demonstrējumu – kur redzama Maska, kur patiesais Paštēls, kā darbojas Šķēršļi. Sniedz konkrētu atgriezenisko saiti par katru slāni: "Tavs Mērķis bija skaidrs, bet iekšējais šķērslis varēja būt spēcīgāks". Palīdz sasaistīt teoriju ar praktisko demonstrējumu.

ATSLĀBINĀŠANĀS/RELAKSĀCIJA

Skolēni apguļas telpā relaksācijas pozīcijās. Katrs ar acīm ciet stāsta no sava tēla viedokļa par fragmentā piedzīvoto, bet analizē saistībā ar uzvedības slāņiem: "Mans dziļākais emocionālais stāvoklis bija..., tas veidoja manu paštēlu kā..., tāpēc es radīju masku..., mans mērķis bija..., bet šķērslis..., manas nākotnes cerības..." Skolotājs vada, uzdodot jautājumus par uzvedības slāņu mijiedarbību relaksācijas laikā.

Notikums	Skolēna darbības	Skolotāja darbības
7. Atgriezeniskās saites sniegšana	Dalās pieredzē par uzvedības slāņu analīzes procesu relaksācijā. Stāsta no sava tēla skatupunkta, un analizē katru slāni: "Mans emocionālais stāvoklis lika man just..., tas veidoja paštēlu..., tāpēc radīju masku..." Reflektē, kurš slānis bija visgrūtāk identificējams, kurš vieglāk demonstrējams.	Vada relaksācijas vingrinājumu ar fokusu uz uzvedības slāņu refleksiju. Uzklauša katru skolēna uzvedības slāņu analīzi, sniedz individuālu atgriezenisko saiti: "Tavs Paštēls bija ļoti pārliecinošs, bet Maska varēja būt kontrastējošāka". Izceļ veiksmes uzvedības slāņu identifikēšanā un mijiedarbības demonstrēšanā.
8. Snieguma novērtēšana	Izvērtē gan savu, gan klasesbiedru sniegumu uzvedības slāņu analīzē un demonstrēšanā, izmantojot izveidotos kritērijus. Analizē, kuri uzvedības slāņi palīdzēja vislabāk izprast tēlu (parasti Mērķis un Šķēršļi), kuri radīja grūtības (bieži Paštēls un dziļākie uzvedības slāņi). Sniedz konstruktīvu atgriezenisko saiti par uzvedības slāņu mijiedarbību.	Organizē strukturētu savstarpējo vērtēšanu – skolēni analizē citu veikumu katrā no 12 uzvedības slāņiem. Izmanto tabulas kritērijus uzvedības slāņu analīzes novērtēšanai. Moderē diskusiju par uzvedības slāņu sarežģītību un to praktisko lietojumu tēlu veidošanā.
9. Kopsavilkums, secinājumi, ieguvumu novērtēšana/pārnese – vispārināšana	Formulē secinājumus par uzvedības slāņu sistēmas lietderību tēlu analīzē. Reflektē, kā 12 uzvedības slāņu metodi var izmantot citu literāru darbu tēlu analīzē, ikdienas cilvēku uzvedības izpratnē un pat pašanalīzē. Saprot, ka šī ir profesionāla aktieru un režisoru metodika.	Veic nodarbības kopsavilkumu, uzsverot uzvedības slāņu metodes universālo raksturu. Saista ar literatūras analīzi – kā uzvedības slāņi palīdz dziļāk izprast raksturniekus. Iesaka izmantot metodi turpmākajās stundās un personīgajā attīstībā. Motivē turpināt dziļu psiholoģisko tēlu pētīšanu, izmantojot Holivudas profesionāļu pieeju.

REFLEKSIJA/NOSTIPRINĀŠANA

Noslēgums

Notikums	Skolēna darbības	Skolotāja darbības
8. Snieguma novērtēšana	Savu sniegumu izvērtē paši dalībnieki un arī klasesbiedri mutiskās pārrunās vērtē redzēto, vadoties pēc mācību stundas sākumā izvirzītajiem sasniežamajiem rezultātiem par uzvedības slāņu analīzi un demonstrēšanu. Izmanto 12 uzvedības slāņu sistēmu kā vērtēšanas pamatu.	Aicina skolēnus novērtēt gan savas grupas, gan klasesbiedru demonstrējumu atbilstoši uzvedības slāņu analīzes kritērijiem. Fokusējas uz uzvedības slāņu identifikēšanu, to mijiedarbību un praktisko demonstrējumu fragmentā.
9. Kopsavilkums, secinājumi, ieguvumu novērtēšana/pārnese – vispārināšana	Izsaka savu viedokli par "Uzvedības slāņu" metodes lietojumu nodarbībā. Reflektē, vai izdevies izprast un demonstrēt uzvedības slāņu sistēmu. Saprot šīs metodes profesionālo aspektu un universālo pielietojumu literatūrā un dzīvē.	Izmantojot no skolēniem iegūto informāciju par uzvedības slāņu analīzi, veic mācību stundas kopsavilkumu. Ieskaicē darbu nākamajā stundā, kur uzvedības slāņu metode tiks lietota sarežģītāku literāru tēlu analīzē. Rosina pārdomāt, kādas ikdienā novērotas uzvedības situācijas var analizēt ar uzvedības slāņu palīdzību. Uzsver metodes profesionālo izcelsmi no Holivudas režisoru prakses. Pabeidzot stundu, atvadās līdz nākamajai stundai.

12. pielikums

Uzdevumi/vingrinājumi

Lugas kodols

Metodiska piezīme skolotājam. Sešu uzdevumu cikls ir veidots pēc pakāpeniskas sarežģītības principa, mērķtiecīgi virzot skolēnus no individuālas ideju ģenerēšanas un faktu analīzes uz sadarbību pāros un grupās, līdz pat kopīgai lugas kodola formulēšanai.

Piemērs

Kompozicionālais risinājums un scenogrāfija lugai "Gloria" (režisors Aigars Ceplītis, 2018) atspoguļo lugas kodolu: defragmentētā mediju vide veicina nežēlīgu ambīcijas virzītu, atsvešinātu kolēģu cīņu par izdzīvošanu un slavu, kura liek viņiem mēģināt komercializēt šokējošu traģēdiju, atklājot, kā sabiedrības apsēstība ar panākumiem iznīcina empātiju.

9. attēls. Mozgirs, K. (2018). *Fotogrāfija no lugas "Gloria"* (rež.: Aigars Ceplītis). RISEBA.

Uzdevumiem izmantojot Māras Zālītes lugu "Smilģis" (2020) kā piemēru, skolēni attīsta kritisko domāšanu un prasmes ātri definēt lugas kodolu. Skolotāja loma šajā procesā ir būt par diskusiju moderatoru, kurš palīdz skolēniem saskatīt sakarības starp Smilģa pretrunīgo personību, lugas nelineāro struktūru un tās galvenajām tēmām. Uzdevumu secības mērķis ir nevis sniegt vienu pareizu atbildi, bet gan attīstīt skolēnos spēju patstāvīgi analizēt kompleksu dramaturģisku darbu, pamatot savu viedokli un radoši sintezēt iegūtās atziņas kodolīgā, mūsdienīgā formātā, kā to paredz noslēdzošais uzdevums.

1. uzdevums. Ideju un konfliktu "zibens negaiss" (individuālais darbs)

Apraksts: Lugas sarežģītā, nelineārā struktūra prasa vispirms identificēt tās pamatelementus.

Izmantojot lugas aprakstu, katrs skolēns individuāli fiksē galvenos jēdzienus, tēlu īpašības un konfliktus, kas viņam šķiet vissvarīgākie.

Uzdevums skolēniem

Izlasiet Māras Zālītes lugas "Smilģis" aprakstu un pierakstiet vismaz:

- 5 atslēgas vārdus (piemēram, *volūmens, ģēnijs, teātris, atmiņas, sapņi*);
- 3 galvenos konfliktus (piemēram, *māksla pret īstenību, Smilģis pret sevi pašu, radošums pret mīlestību*);
- 1 jautājumu, kas jums rodas par lugu (piemēram, *Kas ir mākslinieka ģēnija cena?*)!

Rezultāts: individuāls saraksts, kas kalpos par pamatu grupu darbam un diskusijai.

2. uzdevums. Smilģa sešas sejas (darbs pāros)

Apraksts. Lugas unikālais risinājums – galveno varoni atveido seši aktieri – ir atslēga uz viņa personības un lugas galvenā iekšējā konflikta izpratni.

Uzdevums skolēniem

Izveidojiet, strādājot pāri, domu karti vai tabulu "Smilģa sešas personības šķautnes"!

Piešķiriet katrai no sešām "sejām" rakstura īpašības, vēlmes un pretrunas, balstoties uz lugas aprakstu!

Piemērs tabulai

Smilģa "seja"	Rakstura iezīmes	Ko viņš vēlas? (Virsuzdevums)	Ar ko viņš cīnās? (Šķērslis)
1. Ģēnijs	Radītājs, inženieris, domātājs telpā	Sasniegt "volūmenu", radīt perfektu teātri	Sadzīves banalitāte, naudas trūkums
2. Despots	Prasīgs, nežēlīgs, diktators mēģinājumos	Absolūtu paklausību no aktieriem	Cilvēciskās vērtības, citu viedokļi
3. Sapņotājs	Maigs, lirisks, sapņo par zilo plūmīti	Aizbēgt no realitātes, sasniegt ideālu	Dzīves nežēlība, pašā esošais despots
4. ...			
5. ...			
6. ...			

Rezultāts. Vizuāls apkopojums, kas palīdz izprast galvenā varoņa iekšējo sašķeltību kā lugas dzinējspēku.

3. uzdevums. Tematisko pārklājumu matrica (darbs grupās)

Apraksts: Lugā savijas vairākas lielas, universālas tēmas.

Šis uzdevums palīdz tās strukturēt un saprast to nozīmi mūsdienu kontekstā.

Uzdevums skolēniem

Aizpildiet tabulu, katrai tēmai atrodot piemēru lugā un formulējot tās sociālo jēgu (aktualitāti) šodien!

Galvenā tēma lugā	Kā tā parādās lugā? (Piemērs no apraksta)	Kāpēc tas ir svarīgi šodien? (Sociālā jēga)
Mākslinieka ģēnijs un tā cena	Smilģa nespēja veidot personiskas attiecības, viņa vientulība.	Vai talantīgam cilvēkam viss ir piedodams? Kur ir robeža starp prasīgumu un tirāniju?
Māksla pret realitāti	Konflikts ar sievu Bertu par naudas trūkumu pretstatā Smilģa grandiozajām idejām.	Kā sabalansēt radošus sapņus ar ikdienas pienākumiem? Cik daudz sabiedrībai jāiegulda mākslā?
Atmiņa un pagātnes nasta	Nelineārais sižets, kas veidots no atmiņu fragmentiem, vīzijām un murgiem.	Kā pagātnes notikumi un cilvēki veido mūsu personību? Vai no savas pagātnes var aizbēgt?
Vara un mākslinieka brīvība	Aina, kurā Smilģim liedz ieeju paša dibinātajā teātrī.	Kā mākslinieks var saglabāt savu redzējumu un brīvību politiska spiediena apstākļos?

Rezultāts. Strukturēta izpratne par lugas dziļākajām tēmām un to saikni ar mūsdienām.

4. uzdevums. Lugas kodola formulēšana

Apraksts. Apkopojot iepriekšējos soļos gūtās atziņas, katrs skolēns mēģina formulēt lugas kodolu – galveno ideju – vienā teikumā, izmantojot piedāvāto struktūru.

Uzdevums skolēniem

Pabeidziet teikumu, izvēloties sev tuvāko variantu vai radot savu!

Struktūra. Lugas kodols ir [darbība/jautājums/ lugas eksistences iemesls] par to, kā [galvenais varonis] cenšas [virsuzdevums], saskaroties ar [galvenais šķērslis], lai atklātu/pierādītu [rezultāts/ideja].

Piemēri

- Lugas mugurkauls ir pretrunīgas personības cīņa ar sevi un pasauli, kurā radošais ģēnijs Eduards Smilģis cenšas sasniegt mākslas absolūto virsotni ("volūmenu"), saskaroties ar realitātes un paša dēmonu pretestību, lai pierādītu, ka māksla ir augstāka par dzīvi.
- Lugas mugurkauls ir jautājums par ģēnija cenu – Eduards Smilģis cenšas radīt mūžīgu teātri, saskaroties ar cilvēcisko attiecību un savas dvēseles postīšanu, lai atklātu, ka radošais triumsfs bieži nozīmē personisku traģēdiju.

Rezultāts. Katram skolēnam ir savs lugas kodola variants, kas sagatavots tālākai diskusijai.

5. uzdevums. Diskusija un vienota kodola izveide (klases darbs)

Apraksts. Skolēni iepazīstina ar saviem formulējumiem. Notiek diskusija, kuras mērķis ir, argumentējot un apvienojot idejas, nonākt pie viena, visai klasei pieņemama lugas “mugurkaula” formulējuma.

Uzdevums skolēniem

1. **Iepazīstini** ar savu mugurkaula versiju un īsi pamato to, atsaucoties uz 1., 2. un 3. uzdevumā secināto!
2. **Uzklausī** citus un atrodi kopīgo un atšķirīgo!
3. **Diskutējiet** un balsojiet par atslēgas vārdiem, kas jāiekļauj fināla versijā (piem., *cīņa, cena, volūmens, pretrunas, māksla, dzīve*)!
4. **Uzlabojiet** un finalizējiet kopīgi klases gala versiju!

Rezultāts. Viens, kopīgi izstrādāts un pamatots lugas “Smilģis” kodola formulējums.

“Pitch” kartīte (radošs noslēguma darbs)

Apraksts. Lai pārbaudītu, vai lugas kodols ir patiesi saprasts, to jāspēj formulēt ļoti īsi un saistoši – kā reklāmas saukli vai īsziņu sociālajiem tīkliem (angliski – *pitch*).

Jūsu uzdevums. Izveidojiet “pitch” kartīti lugai “Smilģis” (līdz 140 zīmēm), balstoties uz klases izveidoto lugas kodolu! Tai jāatspoguļo lugas būtība un jāieinteresē potenciālais skatītājs.

Piemēri

- *Viņš būvēja teātri kā templi, bet postīja savu dzīvi kā vētra.
Seši aktieri bet viena ģēnija dvēsele.
Luga “Smilģis” – vai mākslai ir robežas?*
- *Redzēt to, ko neredz citi.
Maksāt cenu, ko citi nespēj.
Māras Zālītes “Smilģis” – stāsts par vīru, kurš bija lielāks par dzīvi.*

Līdzfinansē
Eiropas Savienība

Nacionālais
attīstības plāns

Valsts izglītības
attīstības aģentūra